

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BAYBURT İLİNDE GELİR DÜZEYİNİN
GÖÇ ÜZERİNE ETKİSİ**

CAHİT HAKAN ÖZTÜRK

2501030069

TEZ DANIŞMANI

PROF.DR. RECEP SEYMEN

İSTANBUL – 2006

TEZ ONAYI

Çalışma Ekonomisi Bilim Dalında **2501030069** numaralı **Cahit Hakan ÖZTÜRK**' ün hazırladığı “**Bayburt İlinde Gelir Düzeyinin Göç Üzerine Etkisi**” konulu **YÜKSEK LİSANS TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 10.Maddesi uyarınca , günü saat’da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin’ne* **OYBİRLİĞİ /OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI (2)	İMZA

ÖZ

Bu çalışmada; Bayburt İlinde meydana gelen göç artışının ekonomik nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır. Tez çalışmasının uygulama bölümünde, “Bayburt’ta İşsizlik-Göç-Gelir ve Eğitim Düzeyi” ni sorgulayan bir anket formu 250 kişiye nüfus dağılımı ve yoğunluğu da dikkate alınarak uygulanmıştır. Bu araştırmamızın sonucunda, Bayburt’un coğrafi yapısı, ekonomik yapısı, gelir kaynakları ve dağılımı, nüfus yapısı, istihdam, işsizlik ve gelir düzeyinin göç üzerine etkileri ortaya konmuştur.

ABSTRACT

This study attempts to explain the increase in migration out of the city of Bayburt. As a research tool of this thesis, a survey investigating “Unemployment-Migration-Level of income and Education in Bayburt” has been filled out by 250 person sample. The sample was selected by taking into consideration the population intensity and distribution in the city. In conclusion, this study puts forward the relation of Bayburt’s geographical and economic situation, sources and distribution of income, structure of population, employment-unemployment, and the phenomenon of migration with the level of income.

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihinde hep bir sorun olarak karşımıza çıkan gelir dağılımındaki çarpıklık, son bir kaç yüzyıldır varlığını daha çok hissettirmiştir. Milli gelirin paylaşımındaki dengesizlik, yakın gelecekte ülkenin karşı karşıya kalacağı birçok istikrarsızlığın ve büyük çaplı sosyo-ekonomik çalkantıların habercisidirler.

Çalışmamızda kişisel ve fonksiyonel gelir dağılımının son durumu analiz edilecek ve bu analiz çerçevesinde gelir dağılımının bozulmasında veya düzelmesinde etkili olan sebepler üzerinde durulacaktır. Bayburt İlinde meydana gelen göç artışının ekonomik nedenlerinin açıklanmaya çalışıldığı bu tez çalışmasının uygulama bölümünde, “Bayburt’ta İşsizlik-Göç-Gelir ve Eğitim Düzeyi” ile ilgili uygulanan anket formu bulguları analiz edilmiştir.

Bu tezi hazırlamamda bana üç yıl boyunca her türlü yardım ve desteğini esirgemeyen, İ.Ü. Çalışma Ekonomisi Öğretim Üyelerinden Danışmanım Sayın Prof.Dr.Recep SEYMEN’e, çalışmamın başından sonuna kadar bana yol gösteren, büyük bir sabır ve özveri ile çalışmalarına ışık tutan ve araştırmama ilişkin verileri toplayıp değerlendirdiğim süreçte bana büyük destek sağlayan Bayburt İl Jandarma Komutanı J.Kd.Albay Kemal YAZICI’ya, değerli Bayburt İl Jandarma ve Bayburt Valiliği Personeline, sabır ve anlayışını eksik etmeyen, her zaman yanımda olan eşim Selda ÖZTÜRK’e ve kızlarım Asude ile Bengisu’ya gönülden teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ (ABSTRACT).....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GELİR DAĞILIMI, İSTİHDAM , İŞSİZLİK VE GÖÇ İLİŞKİSİ

1.1. Gelir ve Dağılımı.....	4
1.2. Gelir Dağılımında Eşitsizliği Yaratın Sebepler.....	5
1.2.1. Mülkiyet ve Miras Hakkı.....	6
1.2.2. Yetenek Farklılıkları.....	6
1.2.3. Eğitim ve Öğretim Farklılıkları.....	6
1.2.4. Çalışkanlık.....	6
1.2.5. Telafi Edici Ücret Farklılıkları.....	7
1.2.6. Risk Yüklenmek.....	7
1.2.7. Tekel Gücü.....	7
1.2.8. Diğer Sebepler.....	7
1.3. Gelir Dağılımı Çeşitleri.....	8
1.4. Türkiye’de Gelir Dağılımı.....	8
1.4.1. Türkiye’de Kişisel ve Fonksiyonel Gelir Dağılımının Görünümü.....	9
1.4.1.1. Kişisel Gelir Dağılımı.....	9
1.4.1.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	11
1.4.2. Türkiye’de Gelir Dağılımıyla İlgili Çeşitli Göstergeler.....	16

1.5. İstihdam	18
1.5.1. Türkiye’de İstihdamın Sektörel Dağılımı	21
1.5.2. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İstihdam Edilenler	22
1.5.3. Türkiye’de Uygulanan İstihdam Politikaları	23
1.6. İşsizlik	25
1.6.1. İşsizlik Türleri	25
1.6.1.1. Açık İşsizlik	25
1.6.1.2. Gizli İşsizlik	27
1.6.2. Türkiye’de İşsizlik	27
1.7. Göç Kavramı	29
1.7.1. İç Göçler	31
1.7.1.1. İç Göçlerin Nedenleri	32

İKİNCİ BÖLÜM

2. BAYBURT İLİNDE GELİR DÜZEYİNİN GÖÇ ÜZERİNE ETKİSİ

2.1. Bayburt’un Coğrafi Yapısı	36
2.2. Bayburt’un Ekonomik Yapısı	37
2.2.1. Tarım	37
2.2.2. Hayvancılık	41
2.2.3. Sanayi	44
2.2.4. Ticaret	46
2.2.5. Bankacılık	47
2.2.6. Turizm	48
2.3. Bayburt’un Gelir Kaynakları ve Dağılımı	49
2.3.1. İl Ekonomisi	49
2.3.2. Fertler	51
2.3.2.1. Fertlerin Temel Gelir Kaynakları	51
2.3.2.2. Bayburt’un Doğu Karadeniz Bölgesinin İlleri Arasında Kişi(Fert) Başına Düşen Geliri	52
2.3.2.3. Bayburt’ta Banka Mevduatı ve Kredileri	55
2.3.2.4. Bayburt’un Bölge İlleri İtibarıyla Sahip Olduğu Kredi Türleri	56

2.3.2.5.	Tasarruf ve Gelirin Kullanılış Biçimleri	58
2.3.2.6.	Aylık Ortalama Harcama	59
2.3.3.	Sektörlerin Gelir Dağılımı	60
2.3.4.	Bayburt'un Vergi Gelirleri ve Giderleri	62
2.3.4.1.	Bayburt'ta Vergi Mükellefleri	63
2.3.4.2.	Bayburt'un Bölge İlleri İtibarıyla Kişi Başına Genel Bütçe Vergi Gelirleri	64
2.3.4.3.	Bayburt'un Bölge İlleri İtibarıyla Sahip Olduğu Vergi Türleri	65
2.3.4.4.	Bayburt'un Bölge İlleri İtibarıyla Genel Bütçe Personel Harcamaları	66
2.3.4.5.	Bayburt'un Bölge İlleri İtibarıyla Kişi Başına Genel Bütçe Giderleri	67
2.4.	Bayburt'ta Nüfus ve İstihdam	69
2.4.1.	Bayburt'un Nüfus Yapısı	69
2.4.1.1.	Bayburt'un Hanehalkı Büyüklüğü	71
2.4.1.2.	Bayburt Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	72
2.4.1.3.	Bayburt'ta İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Nüfus	74
2.4.1.4.	Bayburt'ta Esas Meslek ve Cinsiyete Göre Nüfus	76
2.4.2.	Bayburt'ta İstihdam	77
2.4.2.1.	Genel Durum	77
2.4.2.2.	Bayburt'ta Kamu ve Özel Sektör Yatırımları	81
2.4.3.	Bayburt'un İstihdam Durumu	82
2.5.	Bayburt'ta İşsizlik ve Göç	85
2.5.1.	Bayburt'ta İşsizlik	85
2.5.1.1.	Genel Durum	85
2.5.1.2.	Bayburt Merkezde ve İlçelerde İşsizlik	88
2.5.1.3.	Bayburt'ta Cinsiyete Göre İşsizlik	90
2.5.2.	Bayburt'ta Göç	93
2.5.2.1.	Göçün Nedenleri	93
2.5.2.2.	Bayburt'ta Göç Hareketlerinin Durumu	94
2.6.	Bayburt İlinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişliği	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BAYBURT'TA İŞSİZLİK-GÖÇ-GELİR VE EĞİTİM DÜZEYİ ANKETİ BULGULARININ ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Konusu.....	107
3.2. Araştırmanın Amacı.....	107
3.3. Araştırmanın Metodolojisi.....	107
3.3.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	107
3.3.2. Araştırmada Kullanılan Ölçek.....	108
3.3.3. Araştırmada Kullanılan İstatistik Metotlar.....	108
3.3.4. Araştırmanın Hipotezleri.....	108
3.4. Araştırmanın Bulguları.....	109
3.4.1. Anket Sorularına Verilen Cevapların Genel Analizi.....	109
3.4.2. Hipotezlerin Test Edilmesine Yönelik Analizler.....	117
3.4.2.1. Genel Sonuçlar.....	117
3.4.2.2. Çeşitli Değişkenlerin Etkileşimli Analizleri.....	120
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	128
KAYNAKLAR.....	133
EKLER	
ANKET FORMU(Bayburt'ta İşsizlik-Göç-Gelir ve Eğitim Düzeyi Anketi).....	136
EK TABLOLAR.....	138

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1 Çeşitli Araştırmalarda Gelir Gruplarının % 20 'lik Dilimlere Göre Karşılaştırılması (1963-1994).....	9
Tablo 1.2 Türkiye 'de Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı (1968 -1994).....	13
Tablo 1.3 Mesleklere Göre Gelir Dağılımı (%).....	16
Tablo 1.4 Hanehalklarının Yıllık Harcamaları (x1.000).....	17
Tablo 1.5 Kent ve Kırsal Kesimde Gelir Dağılımı (%).....	17
Tablo 1.6 Türkiye'de İşgücü-İstihdam ve İşgücüne Katılım Oranı (12+Yaş) (x1000)(1995-1999).....	20
Tablo 1.7 Türkiye'de İstihdamın Sektörel Dağılımı (12+yaş) (1995-1999).....	21
Tablo 1.8 Eğitim Durumuna Göre İstihdam Edilenler (12+Yaş) (Bin Kişi) (1995-1999).....	23
Tablo 1.9 Eksik İstihdam ve İşsizlik Oranları (Bin kişi, 12+yaş) (1995-1999).....	28
Tablo 1.10 Rakamlarla İşsizler.....	29
Tablo 1.11 Göç Nedenleri.....	33
Tablo 1.12 1975-1990 Arasında En Çok Göç Alan İlk 10 İl.....	35
Tablo 1.13 1975-1990 Arasında En Çok Göç Veren İlk 10 İl.....	35
Tablo 2.1 Ekilişlerine Göre Arazi Dağılımı (2002).....	38
Tablo 2.2 Tarım Arazisinin Kullanılış Amacına Göre Dağılımı.....	39
Tablo 2.3 Hayvan Sayısı.....	41
Tablo 2.4 Bayburt İli Sanayi Tesisleri.....	44
Tablo 2.5 Toplam Banka Mevduatının Sektörel Dağılımı (1999).....	47
Tablo 2.6 Toplam Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı (1996).....	48
Tablo 2.7 Konaklama Tesislerinin Sayısı (1997).....	48
Tablo 2.8 2003 Yılı Vergi Gelirleri (TL).....	50
Tablo 2.9 2003 Yılı Genel Toplam Bütçe Gelir ve Giderleri (TL).....	50
Tablo 2.10 Temel Gelir Kaynakları (Sayı ve %).....	51
Tablo 2.11 Kişi Başına Düşen Gelir.....	52
Tablo 2.12 Kentsel Yerleşmeler ve Bazı Özellikleri (20.000 Üzerinde Nüfusu Olan Yerleşmeler).....	54
Tablo 2.13 Banka Mevduatı ve Kredileri.....	55

Tablo 2.14 Bölge İlleri İtibarıyla Kredi Türlerinin Dağılımı (1997).....	57
Tablo 2.15 Tasarruf ve Gelirin Kullanılış Biçimleri.....	58
Tablo 2.16 Aylık Ortalama Harcama Miktarı.....	59
Tablo 2.17 İktisadi Faaliyetlere Göre Sektörlerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıladan Aldığı Paylar (1996).....	60
Tablo 2.18 Belediyelerin Gelir ve Gider Türüne Göre Bütçeleri (1996).....	61
Tablo 2.19 Köylerin Gelir ve Gider Türlerine Göre Bütçeleri (1996).....	61
Tablo 2.20 İl Özel İdarelerinin Gelir ve Gider Türüne Göre Bütçeleri (1996).....	62
Tablo 2.21 1997 Vergi Mükellefi Sayıları.....	63
Tablo 2.22 Bölge İlleri İtibarıyla Kişi Başına Genel Bütçe Vergi Gelirleri (Bin TL).....	64
Tablo 2.23 Bölge İlleri İtibarıyla Vergi Türleri.....	66
Tablo 2.24 Bölge İlleri İtibarıyla Genel Bütçe Personel Harcamaları (Bin TL).....	67
Tablo 2.25 DAP Bölgesi İlleri İtibarıyla Kişi Başına Genel Bütçe Giderleri (Bin TL).....	68
Tablo 2.26 Bayburt'un Yıllara Göre Nüfusu.....	69
Tablo 2.27 İlçelere Göre Şehir ve Köy Nüfusu Yıllık Nüfus Artışı.....	70
Tablo 2.28 Doğu Karadeniz Bölge İlleri İtibarıyla Nüfus Yoğunluğu.....	71
Tablo 2.29 Nüfus, Hanehalkı ve Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü (1990).....	71
Tablo 2.30 Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (1990).....	72
Tablo 2.31 İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Nüfus (1990).....	74
Tablo 2.32 Esas Meslek ve Cinsiyete Göre Nüfus (1990).....	76
Tablo 2.33 Sektörlere, Cinsiyete ve Yerleşim Tiplerine Göre İstihdam.....	78
Tablo 2.34 Doğu Karadeniz Bölgesinde İstihdam Statüsü.....	78
Tablo 2.35 Yıllar İtibarıyla Kamu Yatırımları (Cari Fiyatlarla) (1990-1997).....	79
Tablo 2.36 Yıllar İtibarıyla Kamu Yatırımları (1998 Fiyatları ile).....	80
Tablo 2.37 Yıllar İtibarıyla Özel Sektör Yatırım Teşvikleri (1991-1997).....	81
Tablo 2.38 Doğu Karadeniz Bölgesinin Hanede Çalışan İnsan Sayısı.....	86
Tablo 2.39 Bir Önceki Haftada Ekonomik Faaliyetler(12 yaş ve üstü).....	87
Tablo 2.40 Bayburt İş Kurumu 2003 Yılı Verileri.....	89
Tablo 2.41 Bayburt'ta Bölge İllerine Göre İşgücü ve İstihdamın Cinsiyete Göre Dağılımı(%) (1990).....	90

Tablo 2.42 Bayburt'ta Son Hafta Tutulan İşe Göre Nüfus,1990,(12 Yaş ve üstü).....	92
Tablo 2.43 Göç Nedenleri ve Niyetleri.....	93
Tablo 2.44 Bayburt'ta Göç Hareketinin Genel Durumu.....	95
Tablo 2.45 DAP Bölgesi Alınan ve Verilen Göç Oranları (1975-1990).....	95
Tablo 2.46 Bölge İçinden ve Dışından Alınan ve Verilen Net Göçlerin Toplam Alınan ve Verilen Göçe Oranı (DAP Bölgesi) (1975-1990).....	97
Tablo 2.47 Öğrenim Durumuna Göre Alınan Göç (DAP Bölgesi) (1985-1990).....	98
Tablo 2.48 Öğrenim Durumuna Göre Verilen Göç (DAP Bölgesi) (1985-1990).....	99
Tablo 2.49 Alınan ve Verilen Göçün Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (DAP Bölgesi) (1985-1990).....	100
Tablo 2.50 Bayburt İli Ekonomik ve Sosyal Göstergeler.....	102
Tablo 2.51 Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003).....	103
Tablo 2.52 1996-2003 Yılları Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması.....	104
Tablo 2.53 DAP Bölgesindeki İllerin Ekonomik Gelişmişlik Karşılaştırması.....	105
Tablo 2.54 DAP Bölgesindeki İllerin Sosyal Gelişmişlik Karşılaştırması.....	105
Tablo 2.55 İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi.....	106

TABLolar LİSTESİ (ANKET BULGULARI)

Tablo A.1 Bayburt'ta Nerede Yaşıyorsunuz?	107
Tablo A.2 Aile Reisinin Cinsiyeti.....	109
Tablo A.3 Aile Reisinin Yaşı.....	109
Tablo A.4 Aile Reisinin Eğitim Durumu.....	110
Tablo A.5 Aile Reisinin Mesleği	110
Tablo A.6 Aile Reisinin Mesleği (Diğer).....	111
Tablo A.7 Hali Hazırda Çalışıyor musunuz?.....	112
Tablo A.8 Ailenizde Kendiniz Dahil Kaç Kişi Çalışıyor?.....	112
Tablo A.9 Ailenizde Kaç Kisi İşsiz?.....	113
Tablo A.10 Ailenizin Yıllık Gelir Miktarı Ne Kadardır?	113
Tablo A.11 Kendi Elde Etmiş Olduğunuz Gelirden Baska Bir Gelir Kaynağınız Var mı?	113
Tablo A.12 Önceki Soruya Soruya Cevabınız Evet İse Gelir Kaynağı Nedir?	114
Tablo A.13 Devletten Doğrudan Gelir Desteği Alıyor musunuz?.....	114
Tablo A.14 Ailenizdeki Fert Sayısını Yazınız.....	115
Tablo A.15 Çocuklarınızın Sayısını Yazınız (Kız).....	115
Tablo A.16 Çocuklarınızın Sayısını Yazınız (Erkek).....	116
Tablo A.17 Göç Etmeyi Düşünüyor musunuz?.....	116
Tablo A.18 Çocuklarınız Arasında Göç Edenler Varsa Sayısını Yazınız	116
Tablo A.19 Bayburt'u Fakir Bir Memleket Olarak Düşünüyorsanız, Sizce Nedeni Nedir?.....	117
Tablo A.20 Göç Etmeyi Düşünüyorsanız , Bu İsteğinin Sebebi Aşağıdakilerden Hangisidir ?.....	117
Tablo A.21 Göç Etmeyi Düşünüyor musunuz ? (Karşılaştırmalı).....	118
Tablo A.22 Göç Etmeyi Düşünüyorsanız , Bu İsteğinin Sebebi Aşağıdakilerden Hangisidir? (Karşılaştırmalı).....	119

EK TABLOLAR LİSTESİ

Tablo EK.1 Bekleme Durumuna Göre İşsizlik.....	138
Tablo EK.2 Yaş Durumuna Göre İşsizlik.....	139
Tablo EK.3 Eğitim Durumuna Göre İşsizlik.....	140

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1 Bayburt İlinde Tarım İşletmelerinin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı.....	38
Grafik 2 Bayburt İl Arazisinin Dağılımı.....	39
Grafik 3 Bayburt İlinde İlçeler Bazında Büyükbaş Hayvan Varlığı (2001).....	42
Grafik 4 Bayburt İli 1997-2002 Faal Arılı Kovan Sayısı ve Bal Üretimi.....	43
Grafik 5 Bayburt İlinde Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdam Edilenlerin Oranı (Erkek).....	83
Grafik 6 Bayburt İlinde Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdam Edilenlerin Oranı (Kadın).....	84
Grafik 7 Bayburt İlinde Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı.....	88
Grafik 8 İllere Göre Net Göç Oranı (1985-1990).....	96

GRAFİKLER LİSTESİ (ANKET BULGULARI)

Grafik A.1 Ailede İşsiz Sayısıyla Ailenin Yıllık Gelirinin Karşılaştırması.....	120
Grafik A.2 Aile Reisinin Evindeki İşsiz Sayısı.....	121
Grafik A.3 Ailenin Yıllık Gelirine Göre Göç Eğilimleri.....	122
Grafik A.4 Aile Reisinin Mesleğine Göre Göç Etme Nedenleri.....	123
Grafik A.5 Eğitim Durumuna Göre Göç Etme İsteği.....	124

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	Aynı geçen eser
a.e.	Aynı eser/yer
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
Bkz.	Bakınız
DAP	Doğu Anadolu Projesi Ana Planı
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DOKAP	Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Planı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
Hk.	Hakkında
s.	Sayfa/sayfalar
t.y.	Basım tarihi yok
vb.	ve bunun gibi
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
Yay.	Yayınevi
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

Aynı ülke içerisindeki farklı bölgelerde, birbirine benzer gelişmişlik farklılıkları, dünya konjonktüründeki kadar olmasa da, ülkemizde de kendisini büyük ölçüde hissettirmektedir.

Doğal ve toplumsal kaynakların mekan üzerinde dağılımı, mutlak anlamda eşitlik arz etmediğinden, gelişme de mutlak anlamda dengeli bir süreçten geçmemektedir. Diğer bir ifadeyle, ekonomik ve sosyal gelişme, yeryüzünde zaman ve mekan bakımından farklılık göstermektedir. Ülkeler arası gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş gibi tanımlarla nitelenen gelişmişlik farklılıkları, ülkelerin farklı yörelerinde de ortaya çıkmaktadır. Dinamik bir yapıya sahip olan gelişme sürecine yön veren iktisadi ve sosyal faktörlerin ülke mekanı üzerinde farklı yoğunluklarda dağılımı, bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının nedeni olarak ortaya çıkmaktadır.

Bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıkları, diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de görülmektedir. Genel olarak ülkenin batısında yer alan Marmara, Ege, İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerini görece olarak gelişmiş bölgeler olarak tanımlayabiliriz. Diğer yandan özellikle Doğu Anadolu, Karadeniz'in dağlık bölgeleri ve Güneydoğu Anadolu'nun bazı yöreleri; gelir, istihdam ve genel olarak refah bakımından, Türkiye ortalamasının oldukça altında kalmaktadır. Batı bölgelerimizin değişik avantajlarından yararlanma düşüncesi ile, sanayimizin hemen hemen tamamına yakını bu bölgelerimizde gelişmiştir. Buna karşın yetersiz ve bilinçsizce uygulanan tarım ve hayvancılık politikaları sebebiyle de doğu bölgelerimizin yegane geçim kaynağı sekteye uğramış durumdadır.

Bölgesel gelişmişlik farklılıkları bazı bölgeler hatta bazı iller için artı değer, bazılarında ise eksi değer olarak dönmektedir. Bayburt ili bu bölgesel gelişmişlik farklılıklarını eksi değer olarak alan illerin başında gelmektedir. Bayburt ili gerek tarımsal gerekse mali ve sosyal yönlerden birçok ilin gerisinde kalmıştır. Bunun

başlıca nedenleri; sahip olduğu coğrafi yapı, iklim şartları ve bunun yanı sıra içinde bulunduğu coğrafi bölgeden kaynaklanan ekonomik sorunlardır.

DPT'nin "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Araştırması" çalışmasında Bayburt ili beşinci derece gelişmiş iller grubunda yer almaktadır. Bu gruptaki tüm iller (Bayburt ve Gümüşhane hariç) Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindedir. Grup, tarımsal üretimin gelişmişlik grupları arasında dağılımı itibariyle en son sırada bulunmaktadır. Bu iller grubunda, tarımsal verimlilik düşük olduğu gibi, tarım sektöründe önemli bir gizli işsizlik sorunu da bulunmaktadır.

Bütün bu gelişmelerden, henüz çok genç sayılabilecek Bayburt ili de etkilenmektedir. Ticaret ve sanayinin gelişmediği Bayburt'ta tarım ve hayvancılık, ekonominin önde gelen faaliyet sahaları olmuştur. Nüfusun % 60'ı tarım ve hayvancılıkla geçinmektedir. Tarımsal ürünlerden en çok şeker pancarı ve patates üretilmektedir. Küçükbaş ve büyükbaş hayvancılığın yanında kümes hayvancılığı ve bal arıcılığı yapılmaktadır. Sanayi ise hafif düzeyde olup ağır sanayi kurulamamıştır. Önde gelen sanayi üniteleri; süt, yem, tuğla fabrikaları ve et kombinasıdır.

Yeterince sanayileşme hamlesinin yapılamaması, tarım ve hayvancılığın gelişmemesi neticesinde, Bayburt 1990 yılında vilayet dışına 20 bin kişi göç vermiştir. Bu miktar; Türkiye oranının 2,5 katı, Karadeniz Bölgesi oranının ise 2 katıdır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen vilayet olmasından itibaren kişi başına düşen GSYİH 1990'da 708 \$'dan, 1996'da 1019 \$'a yükselmiştir. Bu dönem boyunca GSYİH artışı Türkiye çapında % 11 ve Karadeniz Bölgesi'nde ise % 12 olurken, bu oran Bayburt'ta % 15 gibi dikkat çekici bir orana ulaşmıştır.

DPT'nin verilerine göre Bayburt ili nüfus büyüklüğü bakımından 1997 yılında Türkiye genelinde 79. sırada yer almıştır. Son on yılda Türkiye'nin nüfusu 1.2 kat artış göstermiştir. Aynı dönemde Bayburt ilinin nüfusu yaklaşık % 9.3 oranında azalma göstermiş ve 2000 yılında 97.358'e düşmüştür.¹

Bu çalışmamızda Bayburt ilinde özellikle son on senede meydana gelen "göç" teki gözle görülebilir artışın sebepleri araştırılmıştır. Özellikle Bayburt'un coğrafi yapısı, ekonomik yapısı, gelir kaynakları ve dağılımı, nüfus yapısı istihdam, işsizlik ve göç olgusunun gelir düzeyi ile olan ilişkisi ortaya konmuştur.

¹ DPT, **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, DPT, Ankara, 2003, b.a.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GELİR DAĞILIMI, İSTİHDAM , İŞSİZLİK VE GÖÇ İLİŞKİSİ

1.1. Gelir ve Dağılımı

Keynes, bilinen eserinin ilk sayfalarında, Ricardo'nun kötümser nüfus teorisinin yazarı Maltus'a göndermiş olduğu bir mektuptan söz etmektedir. Adı geçen mektubun bir yerinde Ricardo şöyle demektedir. "Size göre iktisat bilimi ulusal refahın artış nedenlerini araştırmaktadır. Bana göre ise bu bilim, bu refah artışının üretime katılanlar arasında nasıl paylaşılacağını araştırmalıdır. Gün geçtikçe birinci tanımın boş ve aldatıcı olduğuna, ikincinin ise bilimin gerçek amacını yansıttığına daha çok inanmaktayım."² Gelir dağılımı, insanlık tarihinde hep bir sorun olarak var ola gelmiştir. Fakat bu sorun, son bir kaç yüzyıldır varlığını daha çok hissettirmiştir.

Gelir; ekonomik faktörlerin, belli bir dönemde, üretim sürecine katılmaları sonucu yaratılan katma değerden, her birinin parasal olarak aldığı paya denir³. İktisadi faaliyette bulunurken temel hedef daha fazla maddi refah sağlayabilmek için, daha çok nihai mal ve hizmetin üretilmesi olmaktadır. Bir ülkede belirli bir süre zarfında üretilen mal ve hizmetlerin değerlerinin toplamının para ile ifadesi olan Gayri Safi Milli Hasıla veya bir başka görüş ile milli gelir ne kadar büyükse, o ülkede yaşayanların tüketim imkanları o ölçüde büyüktür denilebilir.

Gelir dağılımı ile ilgili meseleler incelenirken konuyu iki şekilde ele almak mümkündür. *Birincisinde* toplam gelirin kişiler ve aileler (hane halkları) arasındaki dağılımı incelenerek, en yüksek ve en düşük gelirliler arasındaki farklar araştırılır. *İkincisinde* toplam gelirin, üretime katılan üretim faktörleri arasında dağılımı incelenir. Buna bağlı olarak, toprak sahiplerinin topraklarının kirası olarak rant geliri, işçilerin üretime emekleri ile katılımları karşılığı olarak aldıkları; ücret geliri, sermaye sahiplerinin aldıkları faiz geliri ve teşebbüs unsuru ve onun payı olan kâr

² J. Maynard Keynes, **İstihdam Faiz ve Para Genel Teorisi**, Çev. Asım Baltacıgil, İstanbul, Minnetoğlu Yayınları, 1980, s. 2.

³ İ. Güran Yumuşak, Mahmut Bilen, "Gelir Dağılımı ve Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", (Çevrimiçi) <http://www.bilgiyönetimi.org/cm/yon/yaz>, 15 Ocak 2005.

geliri incelenmektedir. Ayrıca milli gelirden devlete de üretim için gerekli alt yapı yatırımı için bazı masraflara katıldığından ve üretimin güven içerisinde yapılmasını sağladığından vergi adı altında bir pay almaktadır ⁴.

Milli gelirin sürekli artırılması ve bunun toplumu oluşturan sosyal katmanlar, değişik bölgeler ve sektörler arasında adilâne bölüşümü, o ülke toplumunun sıhhat derecesinin, bireylerin gelecekle ilgili iyi ya da kötü beklentilerinin, alınabilecek kollektif kararların etkinliğinin, o toplumun içerisinde yaşadığı veya yaşayacağı bazı sosyal, siyasal, ekonomik ve psikosomatik sorunların boyutlarının da işaretidir. Çünkü, milli gelirin paylaşımında gözlemlenebilir şaşırtıcı çarpıklık ve aşırı dengesizlik, yakın gelecekte ülkenin karşı karşıya kalacağı birçok istikrarsızlığın ve büyük çaplı sosyo-ekonomik çalkantıların yalın habercisidirler ⁵.

Milli gelirin bölüşümü, genellikle *kişisel bölüşüm* ve *fonksiyonel bölüşüm* olmak üzere iki şekilde tanımlanabilir. *Kişisel bölüşümde* fert veya ailelerin (hane halklarının), ne kadar gelir elde ettikleri ve hangi gelir gurubuna girdikleri ve gelir seviyeleri arasındaki farklar incelenmektedir. *Fonksiyonel bölüşüm* ise, toplam milli gelirin elde edilmesine yardım eden tabiat, emek, sermaye ve müteşebbis arasındaki bölüşümü ve dağılım nispetini inceler ⁶.

1.2. Gelir Dağılımında Eşitsizliği Yaratan Sebepler

İktisadi faaliyetlerle elde edilen milli gelir fertler ya da aileler ya da üretim faktörleri arasında bölüşülerek, ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılır. İhtiyaçların aynı seviyede temin edilmesi, toplumun sahip olduğu tarihi, sosyal, hukuki ve iktisadi şartlarındaki farklılıklar sebebiyle mümkün olmamaktadır. Gelir bölüşümünde farklılık meydana getiren bu sebeplerin belli başlılarını şu şekilde sıralayabiliriz :

⁴ Rasih Demirci, İbrahim Burhan Erdoğan, **Genel Ekonomi**, Ankara, Ecdad Yayınları, s. 300.

⁵ Bilen, Yumuşak, **a.y.**

⁶ Demirci, **a.g.e.**, s. 301.

1.2.1. Mülkiyet ve Miras Hakkı

Serbest piyasa ekonomisinin bulunduğu ekonomilerde, fertler miras yolu ile mal varlıklarının mülkiyetini kazanırlar. Mülkiyet, ferde tasarruf ve tüketim serbestliği hakkını vermektedir. Bir kimsenin miras yolu ile mal varlığına sahip olması mülkiyet ve miras hakkını taşıyan bir sosyal felsefe ile hukuk teminatı altına alınmaktadır. Sahip olunan mal varlığının arz ve talep prensipleri içindeki durumu iktisadi durumu ortaya koyar ⁷.

1.2.2. Yetenek Farklılıkları

Bir şahsın zeka ve yeteneklerinde irsiyetin ve dolayısı ile tabii sebeplerin tesiri mühimdir. Ferdin elde edebileceği gelirden irsi yolla kazandığı yeteneklerini kullanabilmesine yakından bağlı olmaktadır. Mesela; bazıları atletik yeteneklere sahipken, bazıları da kelimeleri anlama ve tanıma, aritmetik işlemleri çabuk ve doğru yapabilme, resim, müzik yetenekleriyle iş hayatında farklı gelirler temin edebilirler. Kısaca, bazı fertler toplam üretime daha fazla ilavede bulunarak toplam gelir içindeki paylarını artırabilirler ⁸.

1.2.3. Eğitim ve Öğretim Farklılıkları

İrsi olarak kazanılan yeteneklerle, sonradan temin edilen yeteneklerin gelişmesinde eğitim fırsatları mühim olmaktadır. Fertler, öğrenim derece ve niteliklerine göre farklı gelirler temin edebilmektedirler ⁹.

1.2.4. Çalışkanlık

Fertlerin çalışma gücü birbirinden farklı olabilmektedir. Bir kısım fertler uzun süre çalışma gücüne sahipken, bir kısım fertler kısa çalışma gücüne sahip olabilmektedir. Uzun süreli çalışma gücü gösteren fertler, daha dikkatli olmanın

⁷ Recep Seymen, **İktisatçılar İçin Sosyal Siyaset**, Der Yayınları, İstanbul, 2003, s. 112.

⁸ a.e., s. 128.

⁹ Demirci, a.g.e., s. 302.

yanında daha fazla emek sarf ederler. Bu durum, fertler arasında farklı gelir temin etme sebebi olabilmektedir ¹⁰.

1.2.5. Telafi Edici Ücret Farkları

Ekonomik faaliyetlerin bir kısmı tehlikeli iken, bir kısmı istenmeyen aşağı görülen nitelik gösterebilir. Bu faaliyetlerin yerine getirilmesi için normal ücret üzerinde bir ücret teklifi ile özendirilmesi lüzumludur. Mesela: nükleer enerji santralleri, çöpçülük gibi ¹¹.

1.2.6. Risk Yüklenmek

Fertlerin bir kısmı sonu belirsiz bazı işlere teşebbüs ederek çok büyük miktarda gelir temin etmektedirler. Diğer taraftan bütün mal varlığını tehlikeye sokacak duruma da düşebilmektedir. Riske girmeyi göze almayan büyük çoğunluk ise herhangi bir kazanç veya kayıpla karşılaşmamaktadırlar. Riski göze alıp, almama davranışları gelirin farklı olmasına sebep olabilmektedir ¹².

1.2.7. Tekel Gücü

Fertler bir sendika ya da büyük firmalar yardımıyla bir piyasada hakimiyet kurarak fiyatları diledikleri gibi tespit edebilmektedirler. Yani üretimi kontrolleri altına almak suretiyle gelirlerini diğerlerine kıyasla artırabilmektedirler ¹³.

1.2.8. Diğer Sebepler

Tesadüfi olaylar neticesinde bir kısım fertler varlıklı ya da yoksul hale gelmiş olabilirler. Mesela; aldığı piyango biletine en büyük ikramiyenin isabet etmesi ile varlıklı hale gelmesi yanında, sel, deprem, kuraklık gibi tabii olaylarla yoksul hale gelmesi gibi ¹⁴.

¹⁰ a.y.

¹¹ a.y.

¹² a.y.

¹³ a.y.

¹⁴ a.y.

1.3. Gelir Dağılımı Çeşitleri

Gelir dağılımı çeşitli şekillerde ele alınarak incelenebilmektedir. Belli başlı gelir dağılımı çeşitleri şunlardır:

- Kişisel gelir dağılımı,
- Fonksiyonel gelir dağılımı,
- Bölgesel gelir dağılımı,
- Coğrafi gelir dağılımı,
- Fiziksel gelir dağılımı,
- Sektörel gelir dağılımı,
- Irki gelir dağılımı,
- Milletlerarası gelir dağılımı,
- Mesleki gelir dağılımı,
- Yeniden gelir dağılımı,

Bu gelir dağılımlarından en çok kullanılan *kişisel gelir dağılımı* ve *fonksiyonel gelir dağılımı* olmaktadır.

1.4. Türkiye’de Gelir Dağılımı

1.4.1. Türkiye’de Kişisel ve Fonksiyonel Gelir Dağılımının Görünümü

Gelir dağılımı; bir ülkede belirli dönemler içinde üretilen gelirin fertler, fertlerden oluşan gruplar veya üretim faktörleri arasında bölünmesidir. Gelirin fertler, aileler ve çeşitli tüketici birimler arasında bölünmesi kişisel gelir dağılımı, üretim faktörleri arasındaki dağılımı ise fonksiyonel gelir dağılımıdır. Genelde iktisat teorisinde gelir dağılımı, birincil gelir dağılımı çerçevesinde ele alınmıştır. Birincil gelir dağılımı fonksiyonel gelir dağılımı, ikincil gelir dağılımı ise bireysel gelir dağılımı olarak ifade edilmektedir. Çalışmamızda kişisel ve fonksiyonel gelir dağılımının son durumu analiz edilecek ve bu analiz çerçevesinde gelir dağılımının bozulmasında veya düzelmesinde etkili olan sebepler üzerinde durulacaktır.

1.4.1.1. Kişisel Gelir Dağılımı

Türkiye’de ilk gelir dağılımı araştırması 1963’de, daha çok kişisel gelir dağılımı gelişiminin gözlenmesi için çeşitli kurumlar tarafından yapılmış veya yaptırılmıştır.

Tablo 1.1 Çeşitli Araştırmalarda Gelir Gruplarının % 20 'lik Dilimlere Göre Karşılaştırılması (1963-1994)

Gelir Grupları	1963	1968	1973	1986	1987	1994
	DPT 1	DPT 2	DPT 3	TÜSİAD 4	DİE 5	DİE 6
En düşük % 20	4,5	3,0	3,5	3,9	5,2	4,9
2. % 20	8,5	7,0	8,0	8,4	9,6	8,6
3. % 20	11,5	10,0	12,5	12,6	14,0	12,6
4. % 20	18,5	20,0	19,5	19,2	21,2	19,0
En Yüksek % 20	57,0	60,0	56,0	55,9	50,0	54,0
Gini Katsayısı	0,55	0,56	0,51	0,46	0,43	0,49

Kaynak: Mahmut Bilen, Muharrem Es, “Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümünde Yeni Arayışlar”, **Siyasette ve Yönetimde Etik**, Merkez Matbaacılık, Adapazarı, 1998, s. 311.

Kişisel gelir dağılımı tahlilinde en çok kullanılan yöntem, nüfusun yüzde dilimlerine, gelirin hangi nispette dağıldığını göstermek şeklindedir. Türkiye’de yapılan çeşitli gelir dağılımı araştırmalarının sonuçları bu yöntemlerle değerlendirilebilir. Tablo 1.1’de görüldüğü gibi nüfusun yüzde 20’lik dilimlerinin gelirden aldığı paylar çeşitli araştırmalar itibariyle verilmektedir. İlk kez 1963 yılında yapılan gelir dağılımı araştırmasında, nüfusun en düşük gelirli %20’lik kesimi, gelirin ancak %4,5’ini alırken, nüfusun en yüksek gelirli %20’lik kesimi, gelirin %57’sini almaktadır. Gelirin yarısından fazlası nüfusun %20’si tarafından kullanılmaktadır. 1963 yılından sonra 1987 yılına kadar yapılan çeşitli araştırmalarda, söz konusu kesimlerin paylarında sınırlı bir şekilde düşme ve yükselme olmakla birlikte, 1987’de DİE tarafından yapılan gelir dağılımı araştırmasında, aynı kesimlerin sırayla gelirdeki payı %5,2 ve %50 olmuştur. 1987 araştırmasında elde edilen veriler, 1963 yılı sonuçlarıyla karşılaştırıldığında;

Türkiye’de , üst gelir gruplarından alt gelir gruplarına doğru sınırlı bir gelir aktarımı olduğu görülmektedir. Fakat 1987 araştırmasına göre meydana gelen bu iyileşme, yine DİE tarafından yapılan 1994 gelir dağılımı araştırmasıyla gelir dağılımının bozulma yönünde bir eğilim içine girdiğini ortaya koymuştur. Nitekim 1994 yılındaki gelir dağılımı araştırmasına göre nüfusun en düşük gelirli %20'lik dilimi gelirin %4,9 oranında pay alırken, nüfusun en yüksek gelirli %20'lik kesimi gelirin %54'ünü almaktadır. Aynı şekilde gelirin yoğunlaşmasını ifade eden “Gini Katsayısı”*, 1963 gelir dağılımı araştırmasında 0,55 iken, 1987’de ki araştırmada 0,43 ve 1994'teki araştırmaya göre 0,49 olarak hesaplanmıştır.

Bütün gelir dağılımı araştırmalarında dikkati çeken bir bulgu, kentsel yerlerdeki gelir dağılımının, kırsal yerlerdekinden daha kötü olduğudur. Nitekim 1994 gelir dağılımı araştırmasında kentsel yerlerde gini katsayısı 0,51 iken kırsal yerlerde 0,41’dir. Bunun böyle olmasının en önemli sebebi kırsal yerlerde gelir kaynağı olan tarımın, katma değerinin çok yüksek olmamasına bağlı olarak gelir farklarının yüksek düzeyde gerçekleşmemesidir. Düşük getiri, aşırı kazançları engellemektedir. Fakat kentlerde hem üretim veya gelir kaynağı çok farklı hem de bunların katma değerlerinin nispeten yüksek olması sebebiyle bir yandan çok düşük gelirli fertler, diğer yandan çok yüksek gelirliler bulunabilmektedir. Bu durum gelir dağılımının bozulmasında etkili olmaktadır¹⁶.

Genel olarak nüfusun en alt gelir grubu ile en yüksek gelir grubu arasındaki fark eğer 8 kat ise toplumsal bunalımların ortaya çıkacağı ifade edilmektedir. Ülkemizde en son yapılan 1994 gelir dağılımında, bu fark 11 kat olmasına rağmen sosyal patlamalar veya bunalımların çıkmamasının sebebi özellikle şehirlerde yaşayanlar için kırsal yerlerden sağlanan, tamamlayıcı veya telafi edici gelirler olsa gerektir. Bunların toplam gelir içindeki payının yapılan bir araştırmada %30 olduğu

* Gini katsayısı, 0 ile 1 arasında değerler alır. Bu katsayı 1'e eşit ise "tam eşitsizlik" 0'a eşit ise "tam eşitlik" söz konusudur.

¹⁶ Mahmut Bilen, Muharrem Es, “Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümünde Yeni Arayışlar”, **Siyasette ve Yönetimde Etik**, Merkez Matbaacılık, Adapazarı, 1998, s. 379.

ifade edilmektedir¹⁷. Bir başka faktör ise sosyal dayanışma şeklinde ortaya çıkan kurumların varlığıdır.

Ülkemizde olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde, gelir dağılımının gelişmiş ülkelere göre daha adaletsiz dağılmasının en önemli nedeni, tarım kesiminin ekonomideki ağırlığını koruması ve dolayısıyla nüfusun büyük kesiminin tarım sektöründe çalışmasıdır. Gelişmiş ülkelerde, gelir dağılımının daha adil bir şekilde dağılmasında, uygulanan sosyal politikalar yanında, ücretliler kesiminin payının yükselmiş olması ve firmaların halka açılmasıyla servetin alt ve orta gelir gruplarına yayılmasının önemli rolü olmuştur.

Ülkemizde, özellikle 1970'lerin sonlarına doğru ve 1980 yılında üç haneli rakamlara ulaşan enflasyon belli dönemlerde bir ölçüde indirilmekle beraber, alınan bütün tedbirlere rağmen yüksek seviyesini hep korumuştur¹⁸. Daha sonraki yıllarda da devam eden yüksek oranlı ve sürekli enflasyonun, gelir dağılımı üzerinde bozucu bir etkide bulunması ve hanehalkı satın alma gücünü olumsuz yönde etkilemesi kaçınılmaz olmuştur.

1.4.1.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Makro ekonomide gelir dağılımı, genellikle milli gelirden emek ve emek dışı gelirlerin aldığı paylar veya faktör payları (fonksiyonel gelir dağılımı) olarak ifade edilir. Başka ifadeyle, fonksiyonel gelir dağılımı, üretim süreci sonucunda meydana gelen hasılanın faktörler arasında paylaşılmasıdır. Yani, hasılanın ne kadarının ücret-maaş geliri, ne kadarının tarım geliri ve ne kadarının faiz geliri şeklinde dağılmasıyla ilgilidir.

Gelirin fonksiyonel dağılımı, bir ülkenin gelişmişlik seviyesi hakkında oldukça sağlıklı bilgi verebilir. Nitekim, gelişmiş ülkelerde iktisadi kalkınmanın başlangıç dönemlerinde tarım kesimi, milli gelirden en büyük payı alırken, gelişme

¹⁷ Ercan Dülgeroğlu, v.d., **Kentlerde Yaşayan Ücretli Kesimin Telafi Edici ve Tamamlayıcı Gelir Kaynağı: Bursa Örneği**, Friedrich Ebert Vakfı, Bursa, 1992, s. 23.

¹⁸ Tamer Berksoy, **Enflasyonun Hanehalkı Üzerindeki Etkileri**, İTO Yayını, İstanbul, 1989, s. 24.

düzeyi yükseldikçe ücretlilerin payının arttığı gözlenmiştir. Gelişmiş ülkelerde emek gelirlerinin milli gelir içindeki payı %70'e kadar çıkarken, gelişmekte olan ülkelerde %30 gibi düşük bir düzeyde bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise tarım kesiminin milli gelirdeki payı önemini korurken, ücretlilerin geliri, nispi olarak daha düşüktür.

Gelişmiş ülkelerde emek payının milli gelir içinde önemli bir yer tutmasının nedenleri işsizlik oranlarının düşük, ücretli nüfusun aktif nüfusa oranının yüksek olması ve verimlilik artışlarının ücretlere daha kolay yansıtılır olması ile yakından ilgilidir¹⁹. Gelişmekte olan ülkelerde ise emek gücünün veriminin ve teknolojinin yetersizliği milli gelir içindeki emek paylarının azalmasına sebep olmaktadır. Aynı şekilde emek gücünün milli gelir içindeki payının düşük olması ise işgücünün önemli bir oranının kendi hesabına ve bir bölümünün ücretsiz olarak çalışması, firma ölçeklerinin küçük ve emek dışı gelirlerinin yüksek olmasıyla açıklanır. Bu eşitsizlik mali tedbirlerle kısa vadeli olarak çözülebile dahi eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması uzun vadeli bir çözüm olarak daha etkin bir yoldur²⁰.

Ülkemizde fonksiyonel gelir dağılımının analizini öncelikle yapılmış gelir dağılımı araştırmaları ile incelemek yerinde olacaktır. 1980 öncesi dönemde bu konuda başvurulacak araştırmalardan birisi 1973'teki gelir dağılımı araştırmasıdır. Bu araştırmaya göre ücretlilerin toplam nüfus içindeki payı %35 iken gelirden aldıkları pay % 28,3'tür. Kar - faiz - rant geliri elde edenlerin durumu sırayla % 16,5 ve 41,2'dir. Küçük üreticilerin durumu ise sırasıyla % 48,1 ve 30,5'tir. Verilen değerlerden de anlaşılacağı üzere nüfusun % 83,6'sını oluşturan ücretli ve küçük üreticiler %58,8'ini alırken, hanehalklarının % 16,5'i kar, faiz ve rant geliri olarak milli gelirin % 41,2'sini elde etmektedirler²¹. Aynı şekilde 1987 yılında yapılan gelir dağılımı araştırmasına göre ücretli kesimin nüfus içindeki payında önemli bir değişme olmazken (% 32,58), gelir düzeyinde (% 32,66) önemli bir düzelme

¹⁹ Sabri Tekir, **Bir Kamusal Hizmet Olarak Eğitim-Beşeri Sermaye Yatırımlarının Önemi**, Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, 1997, s. 322.

²⁰ Henricus Bos, "İktisadi Gelişmede Eğitimin Yeri ve Önemi", **Ekonomik ve Sosyal Etüdler**, Konferanslar Heyeti, y.y., İstanbul, 1966, s. 66.

²¹ DPT, **Gelir Dağılımı 1973**, DPT, Ankara, 1975, s. 219-220.

gerçekleşmiştir. Bahsedilen araştırmaya göre, diğer kesimler açısından da gelir dağılımında önemli sayılabilecek düzelmeler meydana gelmiştir. Fakat 1994 yılında yapılan gelir dağılımı araştırmasında ise ücretli kesimin nüfus içindeki payı önemli ölçüde artarken (% 42,8) gelir içindeki payı önemli ölçüde düşerek % 33,6'ya inmiştir. Bu analiz, diğer kesimler için de yapıldığında fonksiyonel gelir dağılımının önemli ölçüde bozulduğu görülmektedir.

Tablo 1.2 Türkiye 'de Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı (1968 -1994)

Yıllar	Süleyman Özmucur'un Hesaplamalarıyla Faktör Gelirleri İçindeki Paylar			Adil Temel ve Mehmet Ali Kelleci Hesaplamalarıyla Faktör Gelirleri İçindeki Paylar		
	Tarımın Payı (%)	Tarım Dışı Maaş ve Ücretler Payı (%)	Tarım Dışı Diğer (%) (Kâr, Faiz, Rant)	Tarım	Maaş ve Ücretler	Kâr, Faiz, Rant
1968	41,1	26,3	29,4	-	-	-
1973	33,1	30,4	33,5	-	-	-
1978	30,3	30,2	36,6	-	-	-
1983	20,1	22,6	55,1	21.84	21.74	56.42
1984	20,0	20,4	57,1	22.18	19.40	58.43
1985	18,4	20,4	58,5	20.92	17.26	61.82
1986	19,9	23,4	55,0	20.81	17.02	62.16
1987	18,2	26,8	53,1	18.81	20.26	60.93
1988	17,6	24,3	56,3	18.84	20.91	60.95
1989	17,6	24,6	56,5	17.87	24.86	57.27
1990	18,1	30,2	49,5	18.78	28.91	52.31
1991	15,5	34,6	47,6	16.13	35.49	48.37
1992	15,0	34,4	48,2	15.65	34.82	49.54
1993	14,8	32,8	50,1	15.87	35.57	49.76
1994	15,9	25,1	57,6	15.90	25.38	58.72

Kaynak: 1) Süleyman Özmucur, **Türkiye'de Gelir Dağılımı Vergi Yükü ve Makroekonomik Göstergeler**, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul, Mart 1996, s. 66.; 2) Adil Temel, Mehmet Ali Kelleci, **Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımındaki Gelişmeler (1980-1994)**, Yeni Türkiye, Sayı: 6, Ankara, 1996, s.174.

Tablo 1.2'de de görüldüğü gibi fonksiyonel gelir dağılımında 1968'de tarım kesiminin payı %41,1'ler düzeyinde iken, bu kesimin payı düzenli sayılabilecek bir şekilde azalarak, 1980'lerde %25,1'e ve takip eden yıllarda bu azalma trendini sürdürerek 1994 yılında %15'lere inmiştir. Buna karşılık bu paylaşımda, maaş ve ücretli kesimin payı 1968 yılında %26,3 iken belirli bir dalgalanma göstererek 1978'de önemli bir artışla % 30,2'ye yükselmiştir. Fakat takip eden yıllarda bu nispet önemli ölçüde azalarak % 20'lere kadar düşmüş ve 1987 yılında tekrar artarak %26,8'lere ulaşmıştır. Takip eden iki yıl belirli bir düşme eğilimi göstermişse de 1990'lı yılların başlarında % 30'ların üzerinde seyretmiş, fakat 1994 ekonomik kriziyle beraber bu kesimin payı tekrar düşüş göstererek % 25,1'e gerilemiştir. Tarım ve ücretli kesimlerin ifade edilen dönemde gelirleri genelde gerileme yönünde gelişme gösterirken, tarım dışı diğer olarak ifade edilen kar, faiz ve rant geliri elde eden kesimin nispi payı hep artmıştır. Nitekim 1968 yılında bu kesimin gelirdeki payı % 29.4 iken düzenli sayılabilecek bir eğilimle hep artarak 1979'da % 42,4'e yükselmiştir. 80'li yıllarda ise bu kesimin gelirdeki payı hızla artarak % 55'ler düzeyine ulaşmıştır. 1990'lı yılların başlarında belli ölçüde adı geçen kesimin gelirdeki payı düşme yönünde bir gelişme göstermişse de 1994 yılında hızla artarak % 57,6'ya yükselmiştir.

1980 öncesi dönemde gelir dağılımında meydana gelen değişimler şu şekilde açıklanabilir:

Ücretlerin payının artış göstermesinde öncelikle 1963 yılından itibaren toplu iş sözleşmesi sisteminin uygulanmaya başlamasının etkisi olduğu ifade edilmelidir. Bu dönemde, daha önceki dönemlerde kâr marjlarının yüksek olduğu kanaatini taşımakta olan sendikaların ücret artış talepleri yüksek olmuştur. Bu sebeple, 1963 - 67 yılları arasında reel ücretlerin produktivite artışının üzerinde bir seviyede ve hızla yükseldiği görülmektedir. 1970 devalüasyonu ile şiddetlenen enflasyon karşısında ücret fiyat yarışı başlamıştır. 1973 yılından itibaren petrol fiyatlarına ve dünya konjonktürüne bağlı olarak ekonomik yapıda meydana gelen dalgalanmalar, imalat sanayinde kişi başına düşen katma değerde gerilemelere sebep olmuştur. Fakat toplu pazarlık sisteminin etkisiyle bu durum, uzun süre ücretlere

yansımamış ve ücretler 1977 'ye kadar yükselmeye devam etmiştir²². Fakat 1980'den sonra belirli bir dönem sendikal faaliyetler askıya alınmış ve takip eden süreçte hazırlanan yasalarla düşük ücret politikasının yasal çerçevesi hazırlanmıştır²³. Böyle bir politika tercihinin nedeni ise içerde düşük ücret yoluyla geniş halk kitlelerinin alım gücünü daraltarak bir ihrac edilebilir fazla oluşturmak ve böylece elde edilen bu fazlanın ihracıyla dış ticaret açığı sorununu aşmaktır. Nitekim bu düzende reel ücretlerin düşürülmesi ve yüksek faiz politikasıyla tüketim ve sabit sermaye yatırımları azaltılarak ihrac edilebilir bir fazla oluşturması gözlenmiştir. Bu fazlada ancak TL'nin reel değerinin düşürülmesiyle sağlanmıştır. Artan faiz ve TL cinsinden ithal girdi maliyetlerindeki yükseliş reel olarak ücretlerin düşürülmesiyle telafi edilmiştir²⁴.

Tarım kesimi açısından gelir dağılımının aleyhe dönmesinin en önemli sebeplerinden biri, iç ve dış ticaret hadlerinin sürekli tarım aleyhine gelişme göstermesidir. Dünyada 1974 - 1983 döneminde, tarım ürünleri ile sanayi ürünleri fiyatları oranı, yarı yarıya düşme göstermiştir. Bu gerilemenin iç piyasaya olduğu gibi intikaline izin veren Türk tarım politikaları dolayısıyla iç ticaret hadleri bunu izlemiştir. Nitekim, 1963 yılı baz (100) alındığında, tarım-sanayi endeksi 1981 'de 74 'e düşmektedir. Bu düşme, tarım kesimi gelirlerinin dörtte bir oranında azalmasını ifade etmektedir²⁵.

Anlaşılacağı gibi tarım kesiminin reel olarak alım gücü önemli ölçüde düşmüştür. Birçok gelişmiş ülkede tarım kesiminde ifade edilen gelir kaybı, kamu kesiminin bu durumu telafi edecek kaynak aktarımı ile önlenmektedir. Nitekim tarım kesiminde nüfusun ancak %3'ünün yaşadığı ABD'de bu kesime yapılan yardımlar 1980'de 7 milyar dolar iken 1986'da 26 milyar dolara çıkmıştır²⁶.

²² Sabahaddin Zaim, **Çalışma Ekonomisi**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1992, s. 348.

²³ Mete Törüner, **Türkiye'de Ücretlilerin Kazanç Durumundaki Gelişmeler**, (1980-1990). TÜSES Yayınları, İstanbul, 1992, s.22.

²⁴ Hasan Kirmanoğlu, "Makro Ekonomik Popülizm ve Kriz", **Dünü ve Bu Günümüzle Toplum ve Ekonomi**, Sayı:7, İstanbul, Ekim 1994, s. 86.

²⁵ Gülten Kazgan, **Türkiye'de Gelir Bölüşümü Dün ve Bugün**, Friedrich Ebert Vakfı Yayını, İstanbul, 1990, s. 17.

²⁶ Josep E. Stiglitz, **Kamu Kesimi Ekonomisi**, Çev: Ömer Faruk Batrel, Mar. Üni. İİBF Yayını No:396, İstanbul, 1994, s. 37.

1.4.2. Türkiye’de Gelir Dağılımıyla İlgili Çeşitli Göstergeler

Tablo 1.3 Mesleklere Göre Gelir Dağılımı (%)

Meslekler	Toplam Hane Halkı (%)	Toplam Gelir Payı (%)
1. Çiftçiler	44,0	41,2
2. Büyük tüccar ve sanayiciler ile serbest meslek erbapları	0,8	5,5
3. Ticaret erbapları	1,1	5,2
4. Vasıfsız işçiler	12,4	7,3
5. Memurlar	11,5	12,7
6. Küçük esnaf ve sanatkarlar	15,8	14,9
7. Diğerleri	14,4	13,2
Toplam	100,0	100,0

Kaynak: Mahmut Bilen, Muharrem Es, “Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümünde Yeni Arayışlar”, **Siyasette ve Yönetimde Etik**, Merkez Matbaacılık, Adapazarı, 1998, s. 325.

Bu gruba; vasıflı işçi, tarım işçisi, emekli, menkul ve gayrimenkul sermaye iradı elde edenler ile meslekleri belli olmayanlar dahildir.

Tablo 1.3’de de görüldüğü üzere Türkiye’de mesleklere göre gelir dağılımı incelendiğinde toplam hanehalkının % 44’ünü oluşturan çiftçiler, toplam gelir payının % 41.2’sini alabilmektedirler. Tarım üretiminin toplam değeri milli gelirin büyük bir kısmını teşkil etmesine karşılık, bu değer toplam hanehalkı ile oranlandığında çok küçük kalmaktadır. Tabloyu incelediğimizde en büyük payı büyük tüccar ve sanayiciler ile serbest meslek erbapları almaktadır.

Tablo 1.4 Hanehalklarının Yıllık Harcamaları (x1.000)

Aile Grupları	Kişi Adedi	Harcama (\$)	T. Nüfusa Oranı(%)
1. En zengin	2,790	62,75	4,5
2. İyi halli	6,386	27,25	10,3
3. Orta halli	10,478	9,35	16,9
4. Düşük gelirli	8,556	7,65	13,8
5. Fakir	22,692	4,95	36,7
6. Çok Fakir	11,036	3,20	17,8
Toplam	62,938	66.015.430	100,0

Kaynak: Mahmut Bilen, Muharrem Es, “Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümünde Yeni Arayışlar”, **Siyasette ve Yönetimde Etik**, Merkez Matbaacılık, Adapazarı, 1998, s. 327.

Nüfusun % 4.5 gibi küçük bir azınlığını oluşturan aile grubu, yılda 62.750 \$ gibi göz kamaştırıcı bir harcama ile yaşam sürerken, fakir ve çok fakir ailelerden oluşan yaklaşık %55’lik kısmı, yılda 3.000 – 4.000 \$ ile geçinme mücadelesi vermektedirler. Bu tabloya göre dengeli ve adil bir gelir dağılımından söz edilemez.

Tablo 1.5 Kent ve Kırsal Kesimde Gelir Dağılımı (%)

Hane Halkı	En son		7 yıl öncesi		Değişim	
	Kentsel	Kırsal	Kentsel	Kırsal	Kentsel	Kırsal
İlk % 20	4,8	5,2	5,4	5,2	- 0,6	+ 0,4
İkinci % 20	8,2	10,1	9,2	10,0	- 1,1	+ 0,1
Üçüncü % 20	11,9	14,8	13,6	15,0	- 1,7	- 0,2
Dördüncü %20	17,9	21,8	20,7	22,0	- 2,8	- 0,2
Beşinci % 20	57,2	47,7	50,9	47,8	+ 6,3	- 0,1

Kaynak: Mahmut Bilen, Muharrem Es, “Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümünde Yeni Arayışlar”, **Siyasette ve Yönetimde Etik**, Merkez Matbaacılık, Adapazarı, 1998, s. 329.

Gelir dağılımı yönünden, kesimler arasında da spektaküler bir değişim olmuş; yedi yıl öncesine göre, kentlerde yaşayanların % 80’lik gibi büyük bir bölümünün reel olarak harcamaları azalırken, geri kalan 1/5’inin geliri 6.3 puan artmıştır. Oysa, bu çarpık oluşum, kırsal alanlarda tersine olup, tarım kesiminin 2/5’i yedi yıl öncesine nispetle kısmen iyileşirken, geri kalanın 3/5’inin gelirleri küçük ölçüde düşmüştür.

1.5. İstihdam

Makro iktisat politikalarının ana hedeflerinden biri ülkedeki işsizliğin azaltılarak, çalışmak isteyenlere çalışma ve gelir elde etme olanağını sağlanmasıdır. Çalışma ve gelir elde etme arzusu ve yeteneğinde olanların çalıştırılmasına istihdam denir²⁷.

Bir başka tanıma göre istihdam; Bir ekonomide belli bir dönemde üretim öğelerinin var olan teknolojik düzeye göre ne ölçüde kullanıldığıdır²⁸.

İstihdam tam, eksik ve aşırı istihdam olarak sınıflandırılabilir.

Tam İstihdam, ekonominin sahip olduğu üretim öğelerinin tamamının kullanılmasıdır. Eğer bir ekonomide üretim faktörlerinin tümü çalışıyor ve üretime katılıyorsa, söz konusu ekonominin tam istihdama ulaştığı söylenebilir. Ancak hiçbir üretim faktörünün boşa olmadığı bir durum, tam istihdamın teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Bu nedenle tam istihdama ulaşmış bir ekonomi de %2 ya da 3 gibi düşük oranlarda işsizlik görülmesi mümkündür. Tam istihdam durumu için önemli olan, açık iş yeri sayısının o anda iş arayanlardan daha fazla olmasıdır.

Eksik istihdam, bir ulusal ekonomide üretim öğelerinin var olan teknolojik düzeye göre tam ve en etkin bir biçimde kullanılmamasıdır. Çalışabilir nüfusun bir kısmı geçici veya sürekli olarak geçerli ücret düzeyinde ve çalışma koşullarında iş bulamamaktadırlar. Öte yandan sermaye malları tam kapasite ile çalışmamakta, toprak teknolojik olanaklara göre en iyi biçimde değerlendirilememektedir. Böylece, ekonomide üretilen mal ve hizmet miktarları, üretilmesi olanaklı bulunanın altında kalmaktadır. Kaynak israf edilmekte, ulaşılabilecek refah düzeyinin altında bir yaşam standardı sürdürülmektedir.

²⁷ Zafer Tunca, **Makro İktisat**, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2001, s. 4.

²⁸ Hüseyin Karakayalı, **Makro İktisat**, Bilgehan Basımevi, İzmir 1995, s. 232.

Aşırı İstihdam, bir ekonomide mevcut üretim faktörlerinin tümü çalıştığı halde üretilen mal ve hizmet miktarlarının, toplam talebi karşılayamaması durumudur. Bu durumda istihdam hacmi arttırılmadığı için kısa dönemde toplam reel hasılanın arttırılması da imkansızdır. Üretim öğelerinin maksimum kapasite ile kullanılmasıyla üretim geçici olarak artar. Ancak bu sürekli olmayacağı için kısa bir süre sonra üretim eski düzeyinin de altına düşecektir.

Ülkemizde hızlı nüfus artışı ve kırdan kente göç olayı ile birlikte kentlerde işgücü potansiyeli sürekli büyümekte, ancak bu işgücünü karşılayacak bir istihdam artışı, tarım dışındaki sektörlerde yaratılamamakta ve işgücüne katılım oranı sürekli düşmektedir.

İşgücünün hızlı artışı, buna karşılık endüstri ve hizmet sektörlerinde sınırlı istihdam olanağına sahip olma, işgücüne katılım oranını düşürdüğü gibi, farklı işgücü piyasalarının da ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Ülkemizde birincil, ikincil ve üçüncül işgücü piyasaları bulunmaktadır. Örgütlenmiş ve oldukça koruyucu yasal düzenlemelere sahip çalışanların yanı sıra, asgari ücretle ve güvencesiz koşullarda çalışan çok sayıda ücretli bulunmaktadır. Yani ülkede kayıt dışı ekonominin teşkil ettiği boyut bu gün ne kadar önemli ise, ülkede örgütsüz ve ücretsiz istihdam da halen ağırlığını korumaktadır²⁹.

²⁹ Faik Aktürk, "Türkiye'de İşgücü Piyasası, İstihdam ve İşsizlik", **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Dergisi**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Neyir Mat., Yıl: 2, , Ankara, Nisan-Haziran 1999, s. 182-183.

Tablo 1.6 Türkiye’de İşgücü-İstihdam ve İşgücüne Katılım Oranı (12+Yaş) (x1000) (1995-1999)

YILLAR	1995	1996	1997	1998	1999
İŞGÜCÜ	22.900	23.029	22.539	23.415	23.799
İSTİHDAM	21.378	21.698	20.815	21.958	22.049
İŞGÜCÜNE KATILIM ORANI					
TOPLAM	50.8	49.9	47.4	48.5	48.7
KADIN	30.7	29.4	25.2	27.9	29.7
ERKEK	71.2	70.6	60.9	69.5	68.3

Kaynak: 1) T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, **Türkiye Ekonomisi ve İstatistik Yorumlar**, ISSN 1300-1264, Aralık 1999, s.132. ; 2)T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü **Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları**, Nisan 1999, s.145.

Türkiye’deki işgücü sayısı yıllar itibariyle artan bir trend göstermiş olup istihdam seviyesinde aynı oran yakalanamamıştır.

Türkiye’deki kadın işgücü, yeni sanayileşmiş bölgelerin gösterdiği özelliklerin yanında az gelişmiş ülkelere ait bazı özelliklere de sahiptir. Kadınların işgücüne katılım oranı erkeklere kıyasla çok düşüktür. Kadınların eğitim seviyesi arttıkça işgücüne katılım oranları da artmaktadır. DİE’nin 1999 Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre kentlerde yaşayan kadınların işgücüne katılım oranlarının ilkökul mezunları için %30.5, lise için %33.2, lise dengi meslek okulları için %44.7 ve üniversite mezunları için %71.8 olması bunun en iyi göstergesidir.

Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranını olumsuz yönde etkileyen çeşitli nedenler vardır. Bunların başlıcaları;

- Küçük çocukların bakımı,
- Kadının eğitim düzeyinin düşüklüğü,
- Piyasa koşullarının elverişli olmayışı,
- Kısmi çalışma olanaklarının sağlanamayışı,
- Çalışmayla ilgili yasal mevzuattaki eksiklikler,
- Kadının çalışması ile ilgili gelenek ve göreneklerin değişim hızının kadın lehine yavaş seyretmesi,

biçiminde belirtilebilir. 1998 yılında yapılan bir anket çalışmasına göre kadınların %52'sinin kendi dışından kaynaklanan ailevi nedenlerle ve %28'inin de yine kendi dışından kaynaklanan nedenlerden dolayı işten ayrıldıkları saptanmıştır³⁰.

1.5.1. Türkiye’de İstihdamın Sektörel Dağılımı

İstihdam edilenlerin yaptıkları işler genellikle üç sektörde toplanmaktadır. Bu sektörler tarım, sanayi ve hizmetlerdir. Her ülkede istihdamın sektörlere göre dağılımı farklıdır ve bu farklılık gelişmiş ülkeleri geliştirmekte olan ülkelere ayırmaktadır. Çünkü bir ülkede mal üreten ana sektörler tarım ve sanayidir. Hizmet sektörünün durumu diğer iki sektörün gelişmesine bağlıdır. Geliştirmekte olan ülkelere sanayi sektörü fazla gelişmiş olmadığından istihdamın büyük bir kısmı tarım alanında olur. İktisadi gelişmeye paralel olarak istihdam tarımdan sanayi sektörüne kayar. Sanayi sektörü iyice gelişince istihdam hizmet kesimine yayılır. Buna üç sektör kanunu da denir³¹.

Tablo 1.7 Türkiye’de İstihdamın Sektörel Dağılımı (12+yaş)(1995-1999)

	1995		1996		1997		1998		1999	
	Bin kişi	%	Bin kişi	%	Bin kişi	%	Bin kişi	%	Bin kişi	%
Tarım	10.227	46.7	9.962	45.9	8.219	39.5	9.534	43.4	10.096	45.8
Sanayi	4.419	21.8	4.736	21.8	5.215	25.0	4.392	22.4	4.521	20.2
Hizmetler	6.734	31.5	7.002	32.3	7.381	35.5	7.512	34.2	7.534	34.0

Kaynak: 1) T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, **Türkiye Ekonomisi ve İstatistik Yorumlar**, ISSN 1300-1264, Aralık 1999, s.133.; 2) T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü **Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları**, Nisan 1999., s.146.

Türkiye’de istihdamda, tarımın hala ağırlıklı yer aldığı gözlenmekte, 1965 yılında tarımın istihdamdaki payı %72 dolayında iken, günümüzde de istihdamın yaklaşık yarısı tarım sektöründedir. 1999 yılında tarımın istihdamdaki payının %45.8 olması dikkate değerdir.

³⁰ Mesud Küçükcalay, “Türkiye’de Planlı Dönemde Kadın Nüfusu ve Kadın İşgücü İstihdamındaki Gelişmeler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İ. İ. B. F. Dergisi**, Isparta, 1998, s. 39.

³¹ Zaim, **a.g.e**, s. 147.

Türkiye’de 10 milyon 96 bin kişi tarım sektöründe istihdam edilmekte olup, bunların %72.2’sini kadın, %33.8’ini erkek nüfus oluşturmaktadır. Sanayi sektöründe istihdam edilenlerin %25.4’ünü erkek, %9.7’sini kadın nüfus oluşturmaktadır. Hizmet sektöründe istihdam edilenlerin ise %41.5’ini erkek, %18.1’ini kadın nüfus oluşturmaktadır. Çalışan kadınların büyük bir bölümü tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

İstihdamın sektörel dağılımına bağlı olarak ortaya çıkan ve Türkiye’yi gelişmiş batı ülkelerinden ayıran işgücü piyasasına yönelik farklılıklardan biri de, çalışanların statü dağılımıdır. Endüstri toplumlarında çalışanların %40’dan fazlası ücretli olurken, Türkiye’de istihdam içinde ücretlilerin oranı %32’lerde kalmaktadır. Bunun da %40’ı kamu kesimi çalışanlarıdır. Ücretsiz aile işçilerinin oranı ise %30’ları bulmaktadır. Ücretli çalışanların %79.7’si erkek, %20.3’ü ise kadınlardan oluşmaktadır³².

1.5.2. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İstihdam Edilenler

Türkiye’de işgücünün eğitim düzeyinin çok düşük olduğu gözlenmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye’de çalışma çağındaki nüfus, okullaşma oranındaki artışı da yansıtan önemli bir dinamizme sahiptir.

İşgücünün niteliksel yapısının önemli göstergelerinden biri eğitim düzeyidir. Türkiye’de işgücünün eğitim, beceri ve nitelik düzeyinin düşüklüğü istihdam ve işsizlik konusunda önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır.

³² DİE, **Türkiye Ekonomisi ve İstatistik Yorumlar**, Aralık 1999, s.27.

Tablo 1.8 *Eğitim Durumuna Göre İstihdam Edilenler (12+Yaş) (Bin Kişi)*
(1995-1999)

	1995	1996	1997	1998	1999
Okur Yazar Olmayanlar	2.510	2.340	2.009	2.153	2.176
Okur Yazar Olanlar	18.867	19.357	18.805	19.805	19.873
İlkokul	12.189	12.269	11.766	12.253	12.315
Üniversite	1.327	1.324	1.523	1.598	1.604

Kaynak: 1) T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, **Türkiye Ekonomisi ve İstatistik Yorumlar**, Aralık 199,s.135.; 2) T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, **Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları**, Nisan 1999,s.149.

Yetersiz eğitim düzeyi kadın işgücünün de başta gelen özelliklerindedir. Ülkemizde, istihdam edilen kadınların % 21.6'sı okur-yazar değildir. Okuma yazma bilmeyen kadın işgücü oranının yüksekliği, ülkemizde hala nüfusun yaklaşık yarısının tarımsal faaliyette bulunması ile yakından ilgilidir.

1.5.3. Türkiye’de Uygulanan İstihdam Politikaları

Türkiye’de bilinçli ve yaygın istihdam politikasının Planlı Kalkınma Dönemi’nde başladığı söylenebilir. Zaman içinde Türkiye’de uygulanan istihdam politikaları incelendiğinde, planlı dönemin ilk yıllarında devlet istihdam probleminin çözümünü sanayi sektörünün gelişmesine bağlı olarak görmüştür. 1970’li yıllarda sanayi ve hizmet kesiminin gelişmesiyle istihdam probleminin çözülemeyeceği anlaşılınca devlet aktif politikalar takip etme eğilimine girmiştir. Türkiye’de izlenen makro ekonomik politikaların istihdam üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesinde, ithal ikamesine yönelik politikalarla ihracata yönelik sanayileşme politikalarının etkilerini incelemek yararlı olacaktır.

Türkiye’nin 1980 öncesinde uzun bir dönem uyguladığı iktisat politikası ithal ikamesine yöneliktir. 1980 öncesi ekonomiyi, dışa kapalı, faktör piyasalarında ciddi müdahalelerin olduğu bir yapı olarak değerlendirmek mümkündür. 1980’den önce ekonomik kalkınma hedefinde sanayileşme yatmaktaydı. Bundan dolayı imalat sanayine ayrı bir önem verilmiş ve toplam yatırımlar içinde imalat sanayi yatırımları önemli bir yer tutmuştur. İthal ikamesinin birinci aşaması 1970’li yıllarda

tamamlanmış, ikinci aşaması olan ara ve yatırım mallarına yönelik üretim yapısı 1980'lere kadar olgunlaştırılmaya çalışılmıştır.

1980'li yıllarda Türk ekonomisi dışa açılma sürecine başlamak zorunda kalmıştı. Bu dışa açılma politikasının arkasında yatan temel nedenler yurtiçi pazarının yetersiz kalması, ekonominin dışa kapalı kalması sonucu maliyetlerin yaptığı baskı, döviz ihtiyacının artması, yanlış borçlanma politikaları ve 1973 yılından sonra dünya ekonomilerinin karşılaştığı ciddi ve büyük şoklardır. Bu süreç Türkiye'nin 24 Ocak kararlarını almasına neden olmuştur.

Bu yeni politikalar temel olarak ithalatın liberalizasyonu, gerçekçi kur ve faiz politikası, devlet sübvansiyonlarının azaltılması ve reel ücretlerin düşürülmesine yöneliktir. 1986 yılından itibaren mali piyasanın da serbestleştirilerek dışa açılması ve yabancı sermayenin yerli sermaye ile aynı teşvik politikasına tabi kılınması, yatırımları dolayısıyla istihdamı 1980 öncesine göre daha fazla arttırıcı politika uygulamalarıdır.

Son 20 yıl içinde Türkiye, istihdamla ilgili bütün politikaları düşünmekle beraber ancak bir kısmını uygulamaya koyabilmiştir. Bunlar; nüfus artış hızının azaltılması, emek yoğun istihdam, erken emeklilik, yurtdışına emek göçü, kendi işyerini açma, kamu kurumlarında daha fazla istihdam, informel sektör ve işportacılığa, işsizliğe çözüm yollarından biri olarak bakılması, emek piyasasında düzenleyici çalışmalara gidilmesi ve eğitim faaliyetlerindeki köklü sayılabilecek çalışmaların yapılmasıdır.

Ancak, bu tedbirlere rağmen işsizlik problemi azalmamış, aksine artmış, çözümü zor yapısal bir işsizlik haline dönüşmüştür. Zaman içinde devletin politikaları da değişmeye başlamış, örneğin KİT'lerdeki istihdam politikası terkedilmiştir. İşsizlik probleminin çözülememiş olmasının sebepleri; uygulamaya konulan politikalarda istikrar ve sürekliliğin sağlanamaması, insan gücü planlamasının ülke gerçeklerine cevap verebilecek şekilde gerçekleştirilememesi,

emek arzını massedecek kapasitenin sanayi ve hizmetler kesimi tarafından sağlanamaması olarak sıralanabilir³³.

1.6. İşsizlik

Genellikle işsiz dendiği zaman ilk akla gelen, kabiliyetsizliğinden dolayı bir meslek edinememiş veya geçimsizliği sebebiyle iş bulamamış, boş vakit geçiren bir insan tipidir³⁴.

İşsizi çalışma arzu ve iktidarında olup, piyasadaki cari ücret haddinde çalışmak isteyen, fakat makul ve uygun bir iş bulamayan bir kimse olarak tarif edilebilir.³⁵

İşsizlik, cemiyetin bünyesinden ileri gelince, çaresini bulmak sorumluluğu da cemiyetler üzerine almış ve devletler, ikinci Dünya Savaşından sonra tam istihdam siyaseti ile çalışma arzu ve iktidarında olan bütün insanlara iş sahası bulacak şekilde iktisadi siyasetlerini planlamaya çalışmışlardır. Tam istihdam siyaseti, iktisadi gelişmeyi sağlamak bakımından önem arz etmiştir. Ancak bu sayede ülkeler mevcut insan güçlerini tam olarak iktisadi kalkınma emrine verebilmiştir. Böylece, bir ülke nüfusunun çalışma arzu ve iktidarında olan ve işgücü diye ifade edilen üretken kısmının tamamı istihdam edilmesi gayesi güdülmüştür. Bu hedeflere her zaman tam olarak varılamadığı için işgücü seviyesi ile işgücünün iş bulup çalışan kısmını ifade eden istihdam seviyesi arasındaki fark, işsizlik olarak tanımlanmıştır³⁶.

1.6.1. İşsizlik Türleri

1.6.1.1. Açık İşsizlik

Çalışma gücü ve arzusu olduğu halde cari ücret seviyesinde iş arayıp da bulamayanların toplamıdır.

³³ Mehmet Zelka, **İstihdam ve İşsizlik**, Yeni Türkiye, Y: 5, S: 27, Semih Ofset, Ankara, Temmuz-Ağustos 1999, s. 823-825.

³⁴ Zaim, **a.g.e.**, s. 169.

³⁵ **a.e.**, s. 172.

³⁶ **a.e.**, s. 169

1.6.1.1.1. Mevsimlik işsizlik

Ekonomik etkinlikler mevsimlik dalgalanmalar gösterebilir. Çalışma olanaklarının arttığı mevsimlerde istihdam düzeyi yükselir, azaldığı mevsimlerde istihdam düzeyi düşer. Mevsimlik işsizlik en belirgin şekilde tarım kesiminde görülmektedir. İnşaat ve turizm sektörlerinde de mevsime bağlı işsizlik görülmektedir. Mevsimlik işsizlik doğal nedenlerin yanında, ulusal ve dini bayramlar gibi sosyal nedenlerle de olabilir. Sanayide ileri gitmiş memleketlerde mevsim işsizliği daha ziyade mal talebindeki mevsimlik değişimlerden ileri gelmektedir ve bu durum sınai üretimin bünyesi ile ilgilidir³⁷.

1.6.1.1.2. Teknolojik işsizlik

Bu işsizlik insangücü yerine makine ikame edilmesinden veya daha prodüktif metodların uygulanmasından ileri gelen bir işsizlik türüdür ve makine çağının doğurduğu bir neticedir³⁸.

1.6.1.1.3. Bünyevi işsizlik

İktisadi düzenin yapısındaki değişimlerden doğan işsizlik türüdür. Toplumların iktisadi, sosyal ve kültürel hayatındaki ve adetlerindeki değişimler ve modalar bünyevi işsizliği doğurmaktadır. Mesela; tabii ipek yerine suni ipek ve sentetik elyafın gelişmesi; at arabalarının, faytonun kullanıldığı bir memlekette bunların men edilmesi yerine motorlu vasıtaların kullanılması gibi³⁹.

1.6.1.1.4. Konjonktürel (Devri) İşsizlik

Piyasa ekonomilerinde ekonomik etkinlikler zaman içinde dalgalanır. Bu dalgalanmanın sonucu duraklama ve bunalım dönemlerinde ortaya çıkan işsizliğe konjonktürel işsizlik denir. Konjonktürel işsizlik efektif talebin ekonominin üretim hacmine göre düşük düzeyde kalmasının bir sonucudur.

³⁷ a.e., s. 179

³⁸ a.e., s. 182

³⁹ a.e., s. 188.

1.6.1.1.5. Arızı işsizlik

Bir toplumda emek arz ve talebi arasında genel bir denge olduğu zaman bile işçilerin kısa vadeli yer değiştirmesinden doğan bir işsizlik türüdür. Bu işsizlik genellikle geçici bir zaman aldığı için, arızı veya friksiyonel işsizlik şeklinde tanımlanabilmektedir.

1.6.1.2. Gizli İşsizlik

Herhangi bir ekonomik etkinlik alanından bir bölüm emek ögesinin çekilmesiyle toplam üretim miktarında hiçbir değişme olmuyorsa burada gizli işsizlik var demektir. Emek ögesi çalışır görüldüğü halde, gerçekte elde edilmesi olurlu verimliliğin altında çalışmaktadır. Bir ekonomide gizli işsizliğin nedeni, daha çok emek ögesi artışına uygun üretim kapasitesinin yaratılamaması ve organizasyon yetersizliğidir. Gelişmekte olan ülkelerde nüfus artış hızı sermaye artış hızından yüksek olduğundan bu ülkelerde gizli işsizlik süreklilik kazanır⁴⁰.

1.6.2. Türkiye’de İşsizlik

Türkiye’de işsizlik sorunu, sanayileşmede arzu edilen düzeye gelinebilmesi, tarım toplumu niteliğinin belirli ölçüler içinde ağırlığının sürmesi, hızlı artan genç nüfusun istihdamını sağlayacak yatırımların yeterli seviyede gerçekleştirilememesi nedeniyle, yapısal özellik taşımaktadır.

Türkiye’de işsizlik oranı gelişmiş ülkelerin tersine, eğitilmiş kişiler arasında daha yüksektir. Türkiye’deki işsizliğin asıl nedeni ise, ilk kez iş arıyor olma ve işlerin doyurucu olmaktan uzak bulunmasıdır. İşsizlik daha çok hanehalkı reisi olmayan kişiler arasında yaygındır⁴¹.

Türkiye’de açık işsizliğin yanı sıra, eksik istihdam da ciddi boyutlardadır. Ayrıca kadın işgücü yüzdesi, işsizlikte kent ve kırsal oranları da işgücü ve istihdam konusunda mutlaka göz önünde tutulmalıdır.

⁴⁰ Karakayalı, a.g.e., s. 238-246.

⁴¹ Aktürk, a.g.e., s. 190.

1995 yılında Türkiye’de eksik istihdam oranı %6.3 iken, işsizlik oranı %6.6’dır. Bu oranlar 1996-1998 yılları arasında azalma eğilimi gösterirken, 1999 yılına gelindiğinde işsizlik oranı %7.3’e, eksik istihdam düzeyi ise %6.9’a ulaşmıştır. 1995 yılındaki atıl işgücü kapasitesi %12.8’den, 1995-1999 yılları arasındaki düzenlemelere rağmen, %1.4’lük artış göstererek %14.2’ye ulaşmıştır.

Tablo 1.9 Eksik İstihdam ve İşsizlik Oranları (Bin kişi, 12+yaş)
(1995-1999)

	1995	1996	1997	1998	1999
İşsiz Sayısı	1.522	1.332	1.544	1.457	1.730
İşsizlik Oranı (%)	6.6	5.8	6.9	6.2	7.3
Kent	10.2	9.2	9.4	9.9	11.7
Kır	4.2	3.4	3.6	3.0	3.4
Eksik İstihdam	1.450	1.439	1.362	1.345	1.635
Eksik İstihdam (%)	6.3	6.2	6.1	5.7	6.9
Atıl İşgücü (%)*	12.8	12.0	13.0	11.9	14.2

Kaynak: 1) T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, **Türkiye Ekonomisi ve İstatistik Yorumlar**, Aralık 1999., s.141.; 2) T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, **Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları**, Nisan 1999, s.159.

*Atıl İşgücü: İşsizlik%+ Eksik İstihdam%

Türkiye genç nüfuslu bir ülkedir. Nüfusumuz her yıl ortalama %1.5 civarında artmaktadır. Bunun anlamı her yıl 950.000 civarında insanın aramıza katıldığıdır. Buna paralel olarak işgücü arzı da artmakta ve her yıl ortalama 400.000 insan, iş aramak için işgücü piyasasına akmaktadır. Sorunu ağırlaştıran belirgin bir unsur ise köyden kente göçün devam etmesidir. Hızlı nüfus artışı, tarımdan sanayiye geçiş sürecinin sürmesi gibi nedenlerle, Türkiye’de işgücü arzı hızlı artış potansiyeline sahiptir. Diğer taraftan işgücüne katılım oranları ve özellikle kadınların işgücüne katılım oranı, düşmeye devam etmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu yapısal sorunlara, dönemsel kriz ve durgunlukların olumsuz etkileri de eklenince işsizlik sorununun ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır⁴².

⁴² a.e., s. 192.

Tablo 1.10 Rakamlarla İşsizler

NİSAN 1999	BİN KİŞİ	%
Toplam İşsizler	1.730	100
Erkek	1.259	72.8
Kadın	471	27.2
12-34 Yaş	1.272	73.5
İlkokul Mezunları	759	43.9
Üniversite Mezunları	113	6.5

Kaynak: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, **Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları**, Nisan 1999, s.150.

İşsizliğin sadece işsiz kalanı değil, çalışanı da ilgilendiren bir olgu olduğu bilinmektedir. İşsizlik oranlarının yüksek olduğu ülkelerde, örgütlenmemiş ve düşük vasıflı işgücünün düşük ücretle çalışmaya razı olması, işsiz yığınlarıyla kolayca ikame edilebilirliğinin sonucudur. Bu nedenle düşük gelir ve yoksullaşmada işsizliğin etkileri görmezden gelinemez. İşsizliğe sosyal, ekonomik ve siyasal etkilerini dikkate alarak yaklaşılmalıdır. Sorunu ekonomik gelişmeye bağımlı bir değişken olarak görmek, çözümünü uzun vadedeki gelişmelere bırakma anlayışından vazgeçmek gerekmektedir⁴³.

1.7. Göç Kavramı

Sosyal bilimlerde göç; doğum ve ölüm ile beraber nüfus hareketliliğinin üç bileşeninden biridir. Bu anlamda göç, kişinin daimi (olağan) ikametgahını değiştirmesidir. Yeterince basit bu tanım, akla olağan bir ikametgahı olmayanların (göçebe kabileler) göç içerisinde yerinin ne olduğu, iki ya da daha çok yerde ikametgahı olup da bunlar arasında düzenli olarak yer değiştirenlerin göç edip etmedikleri gibi sorular getirebilir. Uygulamada bu tür yer değiştirmeler göç kavramı dışında bırakılmaktadır. Yine bir başka husus, yer değiştirmenin miktarı ile ilgilidir. İnsanlar birkaç yüz metreden binlerce kilometreye varan yer değiştirmeleri yapabilmektedirler. Bu çok kısa mesafeli yer değiştirmeleri normal olarak göçün

⁴³ Nur Serter, "1998'e Girerken İşsizlik ve Eğitim İlişkisi", **Mercek**, MESS, Y:3, S: 9, Ocak 1998, s. 52

tanımından hariç tutmak gerekir. Aslında, tanıma, Birleşmiş Milletler Örgütünün 1970’te kullandığı “yeni yada farklı bir yerde, yeni bir hayat kurmak için” ifadesi eklenirse bu tür soruları sormaya bir anlamda ihtiyaç kalmayacaktır⁴⁴.

Göçü, ekonomik bağlamda tanımlamak gerekirse; fertlerin gelecekteki yaşamlarını garanti altına almak için buldukları yerden başka bir yere yapmış oldukları coğrafi nitelikli yer değişimidir. Göç çoğunlukla para için, yaşamını güvence altına almak için yapılmaktadır⁴⁵.

Göç çalışmalarında en yaygın sınıflama , şüphesiz, göçü; iç göç ve dış göç olarak ikiye ayıran sınıflamadır. Bir ülke sınırları içinde bir alandan diğerine olan yer değiştirmeye iç göç; dünyadaki yaklaşık 200 devleti birbirinden ayıran sınırlardan herhangi birini aşarak yapılan yer değiştirmeye ise dış göç (uluslar arası göç) denir⁴⁶.

Literatürde göç çalışmalarında ele alınan dört kategori vardır:

1- Geçici göçler : “Mevsimlik” ve “Günlük ve Kısa Dönem” olarak ikiye ayrılır.

2- Transferler : Bu kapsamda tayin ve görev nedeni ile göç edenlerin yer değiştirmeleri incelenmektedir.

3- Uzun dönem göçleri : İlk defa göç edenler ve birden fazla göç edenler olmak üzere iki kategoride, iş / çalışma nedeni ile göç edenleri; hayat boyu göçmenleri, (-ki bunlar da ilk defa göç edenler, birden fazla göç edenler ve dönenler olarak üçe ayrılır); iskan ve çeşitli nedenlerle göç ettirilenleri kapsar.

4- Göçmen olmayanlar : Hiçbir zaman göç etmeyenler ile potansiyel göçmenleri kapsar⁴⁷.

⁴⁴ Yusuf Ay, “İç Göç ve Suç İlişkisi:Mersin Örneği”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2004, s. 11.

⁴⁵ A.Murat Demircioğlu, “Türkiye’den Dış Göçün 35. Yılında Geline Nokta, Beklentiler”, **Prof.Dr. Metin Kutal’a Armağan**, y.y., Ankara, 1998, s. 670.

⁴⁶ Ay, **a.g.e.**, s. 12.

⁴⁷ **a.e.**, s. 13.

1.7.1. İç Göçler

Türkiye’de 1950’den günümüze kadar iç göç incelendiğinde, toplumsal yaşantının değişmesinde, kentleşme hareketlerinde, şehirlerde insan nicelik ve hareketlerinin yoğunlaşmasında en önemli faktörlerden biri olduğu söylenebilir.

İç göçlerin, doğum ve ölüm ile beraber, nüfus hareketliliğinin üç bileşeninden biri olduğuna daha önce belirtilmişti. Doğum ve ölüm kayıt altına alındığı için bu gibi faktörleri tespit etmek iç göçe oranla daha kolaydır. Oysa, iç göç çalışmalarında, doğum ve ölüm çalışmalarında olduğu kadar bir söz birliği yoktur. Çünkü iç göç tespiti kolayca yapılabilecek bir şey değildir. Göçün tespit edilmesi için farklı metotlar kullanılabilir. Bunlar;

- Yaşam boyu göç yaklaşımı,
- Daimi ikamet yeri ve beş yıl önceki ikamet yeri yaklaşımı ve
- Dolaylı göç yaklaşımı⁴⁸.

Yaşam boyu göç yaklaşımında doğum yeri ile nüfus sayımı sırasındaki ikamet adresi farklı iller olan bireyler göç etmiş olarak kabul edilmektedir. *Daimi ikamet adresi ve beş yıl önceki ikamet adresi modeline göre* ise bu iki ikamet adresi farklı olan beş yaş (iki nüfus sayımı arasında geçen süre) ve daha yukarı bireyler göç etmiş sayılmaktadır. 1970 nüfus sayımından önce sadece doğum yeri bilgileri kullanılarak göçe ilişkin tahminler yapılmaktayken bu tarihten itibaren sayımlarda daimi ikamet adresi bilgileri de alınmaya başlandığından bu yöntem de kullanılmaya başlanmıştır. *Dolaylı göç tahminlerine göre* ise bir bölgenin veya ilin sayımlar arası dönemde toplam değişmesi ile doğal artış ile kaydedilen değişme arasındaki fark net göçü verir.

Türkiye’de iç göçe ilişkin veriler esas olarak Devlet İstatistik Enstitüsünün yaptığı nüfus sayımlarından elde edilmektedir. Bu çalışmalarda da göç tespitleri Türkiye’nin idari bölümlenmesi esas alınarak yapılmaktadır. Bu bölümde, iç göç yazınından, fazla ayrıntılara girmeden, bazı konulara değinilecektir.

⁴⁸ a.e., s. 14.

1.7.1.1. İç Göçlerin Nedenleri

Göçe neden olan faktörler bireyden bireye, ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Göç konusu sosyal, kültürel ve psikolojik faktörlerle beraber günümüzde daha çok üzerinde durulan ekonomik faktörlerden oluşmaktadır. Ekonomik olmayan göç nedenlerine ilişkin 5 faktör üzerinde yoğunlaşmaktadır:

1- *Sosyal faktörler yaklaşımına göre*, bireyler sosyal yapının ayakta tutmaya çalıştığı geleneksel kalıpları kırmak amacıyla göç etmektedir.

2- *Göç sürecini fiziksel faktörler ile açıklayan yaklaşıma göre*, bireyler sel, deprem, salgın hastalık, açlık ve kıtlık gibi meteorolojik ve doğal afetlerden uzaklaşmak için göç sürecine katılmaktadırlar.

3- *Demografik faktörler yaklaşımına göre*, bireyler kırsal alanlardaki yüksek doğurganlık oranının ve ölüm oranlarının düşmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan nüfus baskısının etkisi ile göç etmektedirler.

4- *Kültürel faktörleri göçün temel motivasyonu olarak gören yaklaşıma göre*, bireyler kentin çekiciliğine kapılmakta ve göç sürecine dahil olmaktadır.

5- *İletişim faktörleri yaklaşımına göre* ise, ulaşım ağının genişlemesi, kent-merkezli eğitim ve iletişim olanaklarının artması göçü motive etmektedir⁴⁹.

Göçün ekonomik ve ekonomik dışı olmak üzere iki nedeni vardır ve her iki nedenin de talep yada arzdan kaynaklandığı söylenebilir.

⁴⁹ a.e., s. 15.

Tablo 1.11 Göç Nedenleri

Göç nedeni	Talep kaynaklı	Arz kaynaklı	Göç ağı / diğer
Ekonomik	İşgücü göçü Daha yüksek gelir beklentisi	İşsizlik ya da eksik istihdam Düşük gelir düzeyi	Gelir ve istihdam bilgilerinin akışı
Ekonomik-dışı	Aile birleşmesi	Savaş, deprem, ya da diğer nedenler	İletişim, ulaştırma, yardım organizasyonları

Kaynak: Ay, Yusuf, “İç Göç ve Suç İlişkisi:Mersin Örneği”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2004, s. 24.

Literatürde, göç olgusunu ele alan belli başlı üç yaklaşım; iktisatçıların “fayda-maliyet yaklaşımı”, “itici ve çekici güçler yaklaşımı” ve “yeni ekonomi kuramları”dır.

1.7.1.1.1 Fayda-Maliyet Yaklaşımı

Göçün beşeri sermaye kavramı içinde incelenmesi, göçün fayda- maliyet yaklaşımı olarak adlandırılmaktadır. Beşeri sermaye, insanlara bilgi ve beceri kazandırmak için yapılan eğitim harcamalarını ve sağlık harcamalarını kapsamaktadır. Fayda-maliyet yaklaşımının temel savı, bireylerin göçten elde edecekleri kazançların, neden olacağı maliyetlerden fazla olması halinde göç edecekleridir. Buradan, bireylerin görece yüksek gelirli yerlere göç etmelerinin bekleneceği çıkartılabilir.

1.7.1.1.2. İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı

İnsanlar tarih boyunca yaşaya geldikleri yerde tutunabilme ümitlerini kaybedince göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu ümidin kaybedilmesinde, işsizlik, düşük gelir, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği önemli rol oynar. Bu

faktörlerin genelde kırsal alanda yoğunlaştığı, insanların bu etkilerden kurtulabilmek için kentlere göç ettiği görülmektedir. Göç, literatürde itici ve çekici güçler yaklaşımı çerçevesinde incelenince, kırsal iticiliği kentin çekiciliği ön plana çıkar.

1.7.1.1.3. Yeni Ekonomi Kuramı

Yeni ekonomi kuramına göre göç etme kararı tek bir birey tarafından değil, bir ailenin hatta bazen bir toplumun tüm bireyleri tarafından alınmaktadır. Kararın bu şekilde alınması hem geliri en üst seviyeye çıkartmakta hem de gelirle ilgili riskleri azaltarak yerel piyasalardaki başarısızlıkları aşmaya yaramaktadır.

Yeni ekonomi kuramı göçle ilgili aşağıdaki varsayımlara dayanmaktadır:

- Göç araştırmalarında, göçe karar veren birim olarak aile alınmalıdır.
- Bölgeler arası ücret farklılığı her zaman göçün temel sebebi değildir.

Hane halkları bölgeler arası ücret farklılığı olmasa bile, çeşitli riskleri azaltmak için bazı bireylerinin göç etmesi kararı alabilir. (Borsada tek kağıt almak yerine çeşitli kağıtlardan oluşan bir portföy yapma mantığı...)

- İç göç kaynak bölgedeki ekonomik faaliyetlerin yokluğundan değil, kaynak bölgede uygulamaya konulacak bir ekonomik faaliyet için en kolay sermaye sağlama yöntemi olarak algılanmasından da kaynaklanmış olabilir.

- Hükümetler göç hareketlerini sadece işgücü piyasasını etkileyerek değil, sermaye ve sigorta piyasalarını etkileyerek de yönlendirebilirler. İşsizlik sigortası bu anlamda önemlidir.

- Gelir dağılımını etkileyen hükümet politikaları ve yeni ekonomik yapılar göç etmeye karar verme isteklerini artırıp/ azaltabilir⁵⁰.

⁵⁰ a.e., s. 30.

Tablo 1.12 1975-1990 Arasında En Çok Göç Alan İlk 10 İl

EN FAZLA GÖÇ ALAN İLK 10 İL						
İLİN ADI	1975-1980		1980-1985		1985-1990	
	Net Göç	Net Göç Hızı (%o)	Net Göç	Net Göç Hızı (%o)	Net Göç	Net Göç Hızı (%o)
Kocaeli	53.640	112,94	41.287	67	83.262	108,21
İstanbul	288.653	73,44	297.598	60,49	656.677	107,56
Antalya	17.142	26,52	25.339	32,82	82.737	89,65
İçel	40.723	57,48	49.593	56,50	74.717	68,30
İzmir	119.896	73,75	82.173	41,93	146.208	63,76
Bursa	58.720	61,04	47.434	41,06	83.641	61,62
Tekirdağ	4.849	16,50	3.438	10,30	17.907	46,69
Muğla	1.659	4,29	3.058	7,03	15.998	32,88
Aydın	9.382	16,66	9.365	14,73	19.077	27,05
Ankara	49.499	20,63	36.631	12,96	69.511	24,90

Kaynak: Rasih Demirci, **Genel Ekonomi**, Ankara, Ecdad Yayınları, 1999, s.136.

Tablo 1.13 1975-1990 Arasında En Çok Göç Veren İlk 10 İl

EN FAZLA GÖÇ VEREN İLK 10 İL						
İLİN ADI	1975-1980		1980-1985		1985-1990	
	Net Göç	Net Göç Hızı (%o)	Net Göç	Net Göç Hızı (%o)	Net Göç	Net Göç Hızı (%o)
Ağrı	-24.986	-80,55	-19.005	-53,48	-37.312	-95,40
Artvin	-12.687	-61,21	-10.855	-51,13	-20.372	-98,61
Muş	-16.397	-66,43	-14.346	-49,36	-33.829	-100,46
Sivas	-50.302	-75,36	36.687	-54,62	-76.451	-105,83
Erzurum	-46.093	-66,34	48.745	-64,82	-88.298	-113,17
Bayburt	Bayburt, bu yıllarda il değildi.				-13.808	-133,16
Gümüşhane	-21.762	-86,16	-14.075	-54,15	-22.305	-135,29
Siirt	-10.922	-29,47	-18.232	-41,70	-31.311	-140,73
Tunceli	-13.318	-93,72	-17.797	-123,90	-20.332	-153,81
Kars	-70.872	-113,06	-50.246	-77,94	-105.025	-163,54

Kaynak: Rasih Demirci, **Genel Ekonomi**, Ankara, Ecdad Yayınları, 1999, s.136.

Bayburt ili Tablo 1.13'de de görüldüğü gibi Türkiye'de en çok göç veren illerden biridir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BAYBURT İLİNDE GELİR DÜZEYİNİN GÖÇ ÜZERİNE ETKİSİ

2.1. Bayburt'un Coğrafi Yapısı

Bayburt ili; 40-15 kuzey enlemleri ile, 40-16 doğu boylamları arasında yer alır. Kuzeyinde Trabzon ilinin Çaykara ilçesi, kuzeydoğusunda Rize ilinin İkizdere ilçesi, doğusunda Erzurum ilinin İspir ilçesi, güneydoğusunda Erzurum ili merkez ilçesi, güneyinde Erzurum ili Aşkale ilçesi ile Erzincan ili Çayırlı ilçesi, güneybatısında Gümüşhane ili Köse ilçesi ve batısında Gümüşhane Merkez ilçesi ile çevrili olan Bayburt ili Doğu Karadeniz Bölgesinde, Çoruh nehri kenarında ve denizden 1550 m yükseklikte kurulmuştur.

Bayburt ve çevresi yeryüzü şekilleri bakımından üç genel bölümden oluşmaktadır. Birincisi Bayburt ovası; ikincisi akarsuların oluşturduğu vadiler ve üçüncüsü de yörenin etrafını çevreleyen ve doğu yarısında yer tutan dağlık alanlardır. Dağlık alanlar saha yüzölçümünün %45 'ini oluşturmaktadır. Bayburt ovasının etrafında sahanın doğu yarısında dağlık alanlar yer almaktadır. Ovanın kuzeyinde ve güneyinde yüksek sıra dağlar bulunmaktadır.⁵¹

İlin Türkiye'nin en önemli su kaynaklarından biri olan Çoruh nehri, kaynağını Erzurum'un 50 km kuzeyindeki 3.239 m rakımlı Mescit dağlarından alarak il sınırlarına güneydoğudan girmektedir. 15.06.1989 tarih ve 3578 sayılı kanunla Gümüşhane ilinden ayrılarak Türkiye Cumhuriyetinin 69. Vilayeti olan Bayburt ili, 3.652 km²'lik yüzölçümü ile Türkiye'nin alan itibarıyla en küçük illerinden birisidir. Bayburt'ta Doğu Karadeniz iklimi ile Doğu Anadolu iklimi arasında, karasal özellikleri ağır basan bir geçiş iklimi hüküm sürmektedir. Bu nedenle yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlı geçmektedir. Bu iklimin; bitki örtüsü, hayvan varlığı, insan yaşantısı, bölge ekonomisi ve ulaşım üzerine kesin etki yapan başlıca unsurlar: soğuk hava ve kar yağışıdır. Kuzeyden uzanan Karadeniz sıra dağları Karadeniz ikliminin bölgeye sarkmasını engellemektedir.⁵²

⁵¹ Bayburt Valiliği, **İl Çalışma Raporu**, 2003, s. 126.

⁵² KOSGEB Bölgesel Kalkınma Enstitüsü, **Bayburt İl Profili Raporu**, Ankara, 2000, s. 1.

2.2. Bayburt'un Ekonomik Yapısı

Bayburt ekonomisi iklim ve coğrafi şartlara bağlı olarak tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Tarım ekonomisinin de temel kaynaklarını hayvan yetiştiriciliği ve bitkisel üretim teşkil etmektedir. İldeki topraksız aile Türkiye ortalamasının altında olup bu oran % 26' dır. Ancak tarımda işletmelerin küçüklüğü ve verim düşüklüğü gelir yetersizliğine yol açmaktadır. Bu işletmelerde işçi istihdamının ihtiyaca cevap verememesi ve yeni işletmelerin kurulmaması nedeniyle halk genelde yabancı ülkelere ve diğer gelişmiş vilayetlere göç ederek geçimini temin etme yollarını aramaktadır. Gurbetçilik ilin geçimini destekleyen bir unsurdur. Ekonomik yaşam tarihi gelişimi içinde temel özelliğini değiştirmemiştir. Sanayileşme ise yok denecek kadar azdır. Ticaret ve sanayinin gelişmediği ilimizde tarım ve hayvancılık başlangıçtan beri ekonomiyi sürükleyici bir rol oynamıştır.

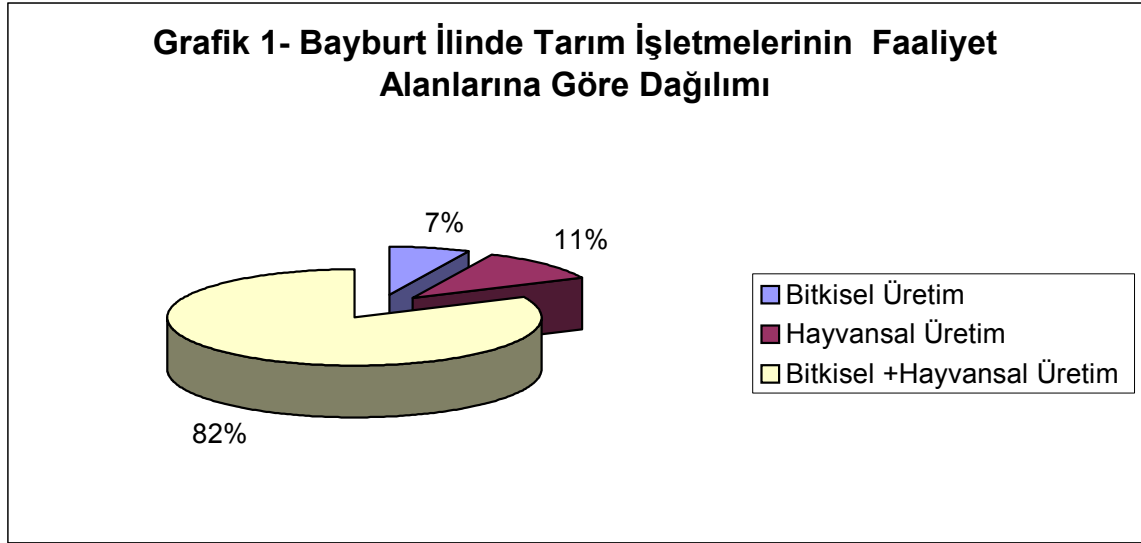
2.2.1. Tarım

Bayburt ili Doğu Karadeniz ile Doğu Anadolu arasında bir geçit iklimine sahip oluşu nedeniyle yazları çok sıcak olmayıp yayla havası hüküm sürmektedir. Bayburt ili Doğu Karadeniz iklimi ile Doğu Anadolu iklimi arasında karasal özelliği yönünden poli-kültür tarıma uygun bir il değildir. Bu özelliği nedeniyle daha çok hayvancılığa dayalı tarım yapılmaktadır.⁵³

Tarla ürünleri içinde Türkiye, Karadeniz Bölgesi ve Bayburt ilinde ekilen alana bakıldığında en yüksek orana tahıllar sahiptir. Ekilen alanda ikinci sırayı Türkiye geneli, Karadeniz Bölgesi ve Bayburt ilinde baklagiller almaktadır. Üretime bakıldığında Türkiye'de % 52.32, Karadeniz Bölgesi'nde % 46.60 ve Bayburt ilinde ise % 49.28 ile tahıllar birinci sırada yer alırken, Türkiye'de % 27.93, Karadeniz Bölgesi'nde %30.87 ve Bayburt ilinde ise %40.02 ile endüstriyel bitkiler ikinci sırada yer almaktadır.

⁵³ KOSGEB Bölgesel Kalkınma Enstitüsü, a.g.e., s. 2.

İlde 9792 adet tarım işletmesi mevcuttur. İl de tarım işletmeleri genellikle bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yapmakta ve bu işletmelerin oranı da %82'yi bulmaktadır. Bu işletmeleri sırasıyla %7'ile yalnızca bitkisel üretim yapan işletmeler ve %11'le yalnızca hayvansal üretim yapan işletmeler izlemektedir.⁵⁴

Kaynak: Bayburt Valiliği Tarım İl Müdürlüğü, **Mastır Planı**, 2002, s.108.

Tablo 2.1 Ekilişlerine Göre Arazi Dağılımı (2002)

ARAZİNİN CİNSİ	ARAZİNİN ALANI (HA.)	%
Tarım Arazisi (sulu)	46.418	12.70
Tarım Arazisi (kuru)	85.577	23.43
Ormanlık Alan	14.631	4.1
Kadastro Görmüş Çayır-Mera Arazisi	31.338	8.58
Kadastro Görmeyen, Kadastro yapılmış Olup Meraları Ölçülmeyen Köyler	113.983	31.21
Kadastro Görmüş Hali Mera Vasfında	71.041	19.45
Köy İçi Yerleşim Birimi	2.212	0.62
TOPLAM	365.200	100.00

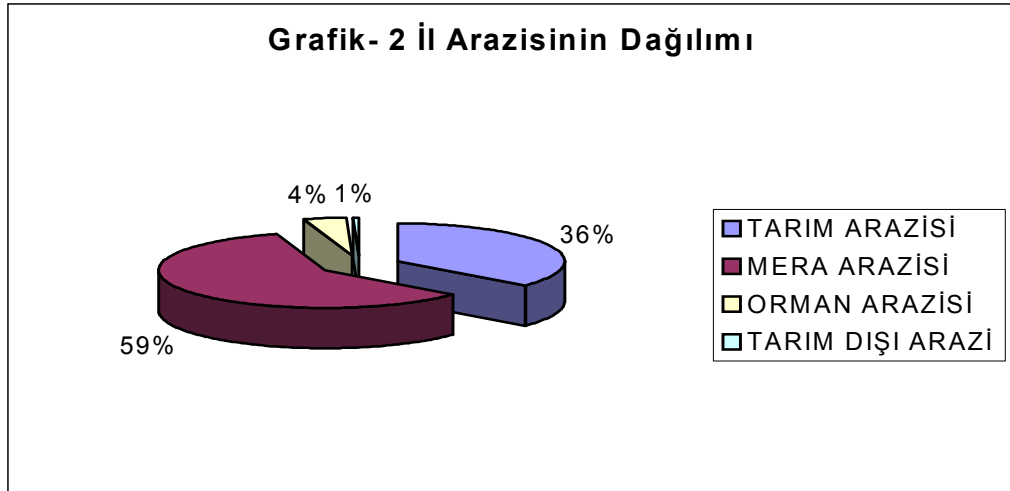
Kaynak: Bayburt Valiliği Tarım İl Müdürlüğü, **Mastır Planı**, 2002, s.108.

⁵⁴ Bayburt Valiliği, a.g.e., s. 134.

Tablo 2.2 Tarım Arazisinin Kullanılış Amacına Göre Dağılımı

CİNSİ	EKİLİŞ MİKTARI(HA.)	TÜM EKİLİŞ PAYI (%)
Buğday	18.320	13,879
Arpa	9.720	7,364
Çavdar	2.690	2,038
Yulaf	19	0,014
Mısır (dane)	41	0,031
Mısır (hasıl)	72,7	0,055
Fasulye (kuru)	59	0,045
Mercimek (yeşil)	148	0,122
Patates	1.285	0,974
Şeker pancarı	1.662,50	1,260
Korunga	4.772	3,577
Fiğ	4.420	3,349
Yonca	11.020	8,349
Sebze-Meyve	193,8	0,147
Nadas	39.605	30,005
Kullanılmayan	38.017	28,802
Toplam	131.195	10

Kaynak: Bayburt Valiliği Tarım İl Müdürlüğü, **Master Planı**, 2002, s.109.

Kaynak: Bayburt Valiliği Tarım İl Müdürlüğü, **Master Planı**, 2002, s.111.

Bayburt tarımının iki önemli sorunundan biri, *arazilerin miras yoluyla bölünmesidir*. Tarım arazilerin ailelere dağılımı düzensizlik göstermektedir. Arazisi bulunmayan aileler olduğu gibi 100 dönümün üzerinde araziye sahip aileler de vardır. Bir ortalama yapmak gerekirse halkın %5'inin hiç arazisi yokken, %25'inin az, %50'inin orta derecede, %20'sinin ise orta derecenin üzerinde arazisi vardır.

İldeki topraksız aile Türkiye ortalamasının altında olup bu oran % 26' dır. Ancak tarımda işletmelerin küçüklüğü ve verim düşüklüğü gelir yetersizliğine yol açmaktadır. Bu işletmelerde işçi istihdamının ihtiyaca cevap verememesi ve yeni işletmelerin kurulmaması nedeniyle halk genelde yabancı ülkelere ve diğer gelişmiş vilayetlere göç ederek geçimini temin etme yollarını aramaktadır⁵⁵

Bayburt tarımının önemli ikinci sorunu ise *sulamadır*. Nitekim sulu araziden elde edilen gelir fazla iken; kuru tarımdan yeterince gelir elde edilmektedir. Özellikle elde edilen gelir; ürüne ve ürünün yetiştirilmesi için gerekli şartların yerine getirilmesine bağlıdır. Entansif tarım metotları yerine getirildiğinde verim artacak; verim arttıkça gelir artmış olacaktır. Birim araziden elde edilen gelir sulu tarım arazilerinde oldukça fazladır. Örneğin sulu bir buğday tarlası 1'e 20-25 verirken; kuru tarımla yapılmış olanı en fazla 1'e 15 vermektedir. Sulu tarım arazisinin en önemli ürünü ise şekerpancarıdır.

Tablo 2.1'de, Tarım Arazilerinin Kullanılış Amacına Göre Dağılımında buğdayın ekim alanın 18.320 (HA.) olduğu görülmektedir. Buğdayı arpa, çavdar ve şekerpancarı takip etmektedir. Bu ürünler sulu tarımda gelir getirisi fazla ürünlerdir. Diğer taraftan Tablo 2.2 Arazilerin Ekiliş Biçimine Göre Dağılımı'nda Sulu Tarımın %12 olduğu, buna kıyasla Kuru Tarımın %23 oranla Bayburt'ta uygulanmakta olduğu görülmektedir. Bu ise Bayburt tarımında önemli bir gelir kaybına yol açmaktadır. Bu gelir kaybının önlenmesi için Bayburt'ta sulu tarıma geçilmesi ve bu tarım metodunun yaygınlaştırılması gerekmektedir. Sulu tarımı desteklemek için

⁵⁵ a.e., s. 139.

Bayburt'ta DSI'nin uygulamakta olduğu Sulama Projeleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları Masat Sulama Projesi, Küçükçayır Sulama Projesi(İşletmede Olan); Demirözü Barajı ve Sulama Projesi (İnşa Halinde); Kırklartepe Barajı ve Sulama Projesi (Planlaması Tamamlanan). Bayburt'un gelir kaynaklarının başında tarım sektörünün gelmesi ve gelirin büyük ve önemli bir kısmının il genelinde bu sektörden elde edilmesi tarıma özellikle sulu tarıma daha fazla önem verilmesi mecburiyeti doğurmakta ve modern tarım yöntemlerinin uygulanması gerekmektedir.⁵⁶

2.2.2 Hayvancılık

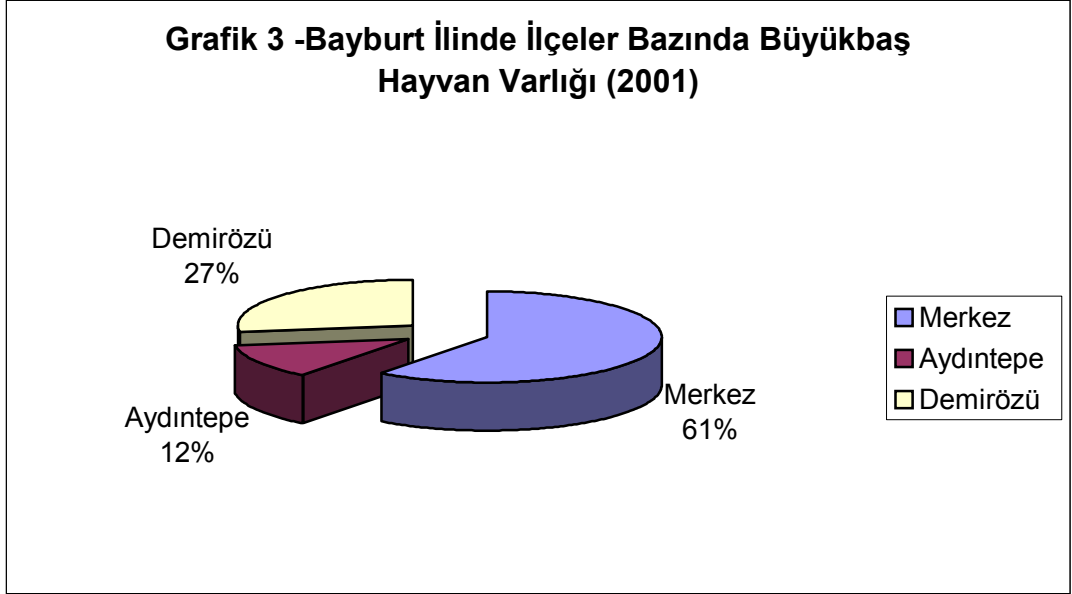
Bayburt'un ekonomik yapısının ikinci önemli ayağını hayvancılık oluşturmaktadır.Halkın diğeri önemli gelir kaynağı hayvancılıktan elde ettiği gelirdir.

Tablo 2.3 Hayvan Sayısı

Hayvan Cinsi	Sayısı (Baş)
Koyun	124330
Kıl Keçisi	3021
Sığır (Saf)	10523
Sığır (Melez)	48527
Sığır (Yerli)	4697
Manda	708
At	699
Eşek	325
Kanatlı	158065

Kaynak: Bayburt Valiliği Tarım İl Müdürlüğü, **Mastır Planı**, 2002, s.120.

⁵⁶ Bayburt Valiliği Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü , **Bayburt İli 2004 Ekonomik ve Ticari Durum Raporu**, 2004, s. 15.

Kaynak: Bayburt Valiliği Tarım İl Müdürlüğü, **Mastır Planı**, 2002, s.122.

Bayburt ilinde 2001 yılı itibariyle büyük baş hayvan varlığı 63.660 adet iken, 2002 yılı itibari ile 58.223 adettir. Türkiye genelinde mevcut büyük baş hayvan sayısı 11.031.000 adet olup bu rakamın %0,52'si Bayburt'ta bulunmaktadır. Bayburt sahip olduğu büyük baş hayvan varlığı açısından Türkiye'de önemli bir İldir. Bu nedenle hayvancılık Bayburt için önemli bir ekonomik unsurdur.⁵⁷

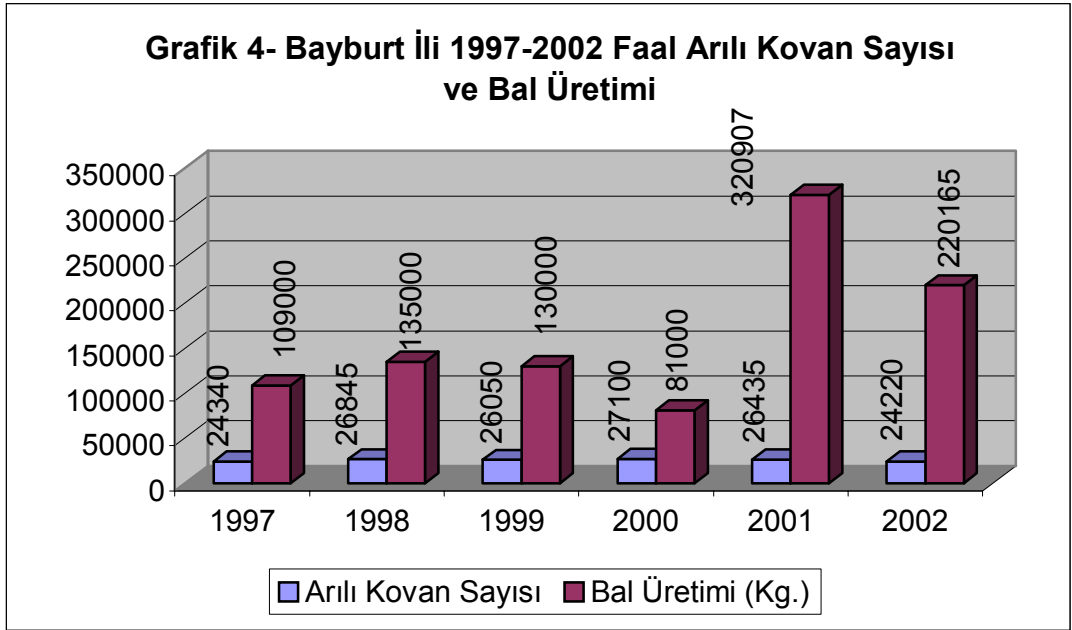
1998 yılı DİE verilerine göre Bayburt'ta küçükbaş hayvan varlığı 153.407 adettir. Aynı yıl için Türkiye küçükbaş hayvan varlığının toplamı ise 36.958.000 adet olup, Bayburt'un bu rakamdaki payı %'0,4 dür. 2001 yılı itibari ile Bayburt ilinde küçükbaş hayvan sayısı 102.913 adet iken 2002 yılında 97.115 adete düşmüştür.⁵⁸

Bayburt ilinde daha çok yumurta üretimi yapan işletmelerin sayısı fazla olup, et üretimi yapan işletmelerin sayısı çok azdır. Özellikle merkez ve ilçelerde son yıllarda yumurta tavukçuluğu üretiminde ve yumurtacı kanatlı sayısında azda olsa bir artış izlenmektedir. Tavukçuluk sektörün hızla gelişmesi ve mukayeseli avantajlara sahip olması nedeniyle bu sektörün geliştirilmesi yeni iş olanaklarının

⁵⁷ a.e., s. 141.

⁵⁸ a.e., s. 144.

yaratılması yoluyla ekonomik, köyden kente göçün azaltılması yoluyla sosyal yararlar sağlayacaktır. Ayrıca Bayburt ili arı koloni sayısı ve bal üretimi bakımından Türkiye’de Ordu, Muğla, Adana, Sivas gibi önde gelen İller arasında yer almaktadır. 2001 yılı verilerine göre Bayburt ilinde 26.435 fenni kovan bulunmaktadır. Bayburt’ta kovan başına düşen bal üretim miktarı Türkiye ortalamasına eşit olup, 15 kg’dır.⁵⁹

Kaynak: Bayburt Valiliği Tarım İl Müdürlüğü, **Mastır Planı**, 2002, s.123.

Bayburt ili zengin nektar kaynağına sahip olduğundan üretilen balın Türkiye pazarında yüksek fiyatla satılması sonucunda bölge göçer arıcılar için cazip hale gelmiştir. Son yıllarda bal üretiminde önemli bir artış gözlenmekle birlikte, yerel yönetimler ve diğer kaynakların arıcılığı teşvik etme çabaları kovan sayısının artmasına sebep olmuştur. Bayburt tarım ilaçlarının zehirli etkisinden korunmuş nadir bölgelerden birisidir. Arıcılığa oldukça müsait olan Bayburt ve çevresinin tabii bitki örtüsü tarım ilaçları ile zehirlenmemelidir. Ayrıca TKB tarafından kurulan Arıcılık Üretim ve Değerlendirme İstasyon Müdürlüğü Bayburt merkez ilçesinde faaliyete geçmesiyle birlikte bölge arıcılığının gelişmesinde olumlu katkıları olmaktadır.⁶⁰

⁵⁹ a.e., s.147.

⁶⁰ a.e., s.148.

2.2.3. Sanayi

İlimizde sanayi yok denecek kadar azdır. Halan faal olarak çalışan sanayi tesislerinin kapasiteleri ve istihdam durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 2.4'de verilmiştir.

Tablo 2.4 Bayburt İli Sanayi Tesisleri

SANAYİ GRUBU	İŞLETME ADI	KURULUKAPASİTE	2002 DURUM	İSTİH. (KİŞİ)	ÜRETİM
Gıda,İçki ve Tüt. Sanayi	Bayburt Yem San.Tic. A.ş	18.000 t/y	Faal	26	Kaba yem
	Çoruh Gıd.Ta. Na. San. Tic. A.Ş	3.240 t/y	Faal	13	Un ve Kepek
Plastik Ürünleri Sanayi	Çoruh Plastik San. Tic. A.Ş.	4.345.000 m.	Faal	20	PVC,Pro Doğrama
Metal Eşya-Mak. Tec. Vb. Sanayi	Argür Dem.Çel.ÜR İm.İt.İh.İN.Na.A.Ş.	1217t/y 85500 m/y	Faal	12	Çivi ve tel
	Kavi Met.Pla.Pro. San.Tic. A.Ş.	6400 ad./y	Faal	15	Çelik Kapı,dol.
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	Baykes İn.Gı.Tek. Tur.Ha.Sa.Tic.Ltd. Şt.	40.320.000a/y	Faal	40	Tuğla

Kaynak: Bayburt Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, **Çalışma Raporu**, 2002, s.144.

Bayburt ili, sanayi yönünden devlet yatırımlarından mahrum kalmış bir yöremizdir. Hali hazırdaki sanayi tesisleri tuğla fabrikası, un fabrika ve yem sanayidir. Ancak bu tesislerde, başta girdi ve finansman yetersizliği olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı kapasitelerinin çok küçük bir kısmını kullanabilmektedirler. İlde faal nüfusun sadece % 2.47'si bu sektörde çalışmaktadır. Bayburt sanayi hasılasının toplam GSYİH içindeki payı (cari fiyatlarla) %3 gibi önemsiz bir seviyededir. İl sanayi hasılasının bölge sanayi hasıla içindeki payı binde 5.2, Türkiye sanayi hasılası içindeki payı ise on binde 1 seviyesindedir.⁶¹

Bayburt il sanayi özellikle son yıllarda hükümetin de gelir düzeyini göz önüne alarak yaptığı yasal düzenlemelerle tarım ve hayvancılık ve bunlara dayalı sanayi kurulması üzerine temellendirilmeye çalışılmaktadır. Bununla ilgili olarak

⁶¹Bayburt Valiliği Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 13.

Bayburt'ta Organize Sanayi Bölgesi kurulmuş ve sanayi bölgesinde üç yatırımcı firma yer almıştır.

Bayburt ilinde 12 ve daha yukarı yaştaki nüfus içinde işgücüne katılma oranı %64 olup, cinsiyetlere göre önemli farklılık göstermektedir. İşgücüne katılma oranı erkek nüfus için %72, kadın nüfus için %55 dir.⁶²

Erkek nüfusun işgücüne katılma oranı köyde %83 iken, il merkezinde %60, ilçe merkezlerinde %52 dir. Erkek nüfusta Demirözü ilçe merkezinde işgücüne katılma oranı %59, Aydıntepe ilçe merkezinde ise %50'dir. İşgücüne katılma oranı kadın nüfus için yerleşim yerine göre çok büyük farklılık göstermektedir. Köydeki her 100 kadından 87'si işgücünde iken, bu oran il merkezinde %7, ilçe merkezlerinde %5'dir.⁶³

Bayburt İl Sanayinde bulunan faal sanayi sektörlerinin tamamı özel sektöre aittir. Bununla beraber tarım ve hayvancılığa dayalı sanayi sektörünün devletçe yapılmaması halinde özel teşebbüs sanayi yatırımı yapmamaktadır. İl sanayi tesislerinin belli başlı sorunları; sermaye yetersizliği, iklim şartları, hammadde sıkıntısı ve imkansızlıklar nedeniyle teknolojiye ayak uyduramama, işletmeler kredi faizlerinin yüksek olması nedeniyle bankalardan kredi kullanıp yeni makineler alamamaktadırlar.⁶⁴

Özellikle sanayi sektörünün gelişmesi tarım ve hizmetler sektörlerini de yönde etkilemektedir. Tarım sektörü, gelişmesini sürdürmek ve verimliliğini artırmak için sanayi sektöründen girdi almak zorunda olduğu gibi, bu sektöre hammadde de sağlamaktadır. Sanayinin gelişmesiyle beraber ticari ve mali kesim ile diğer hizmetler sektörü faaliyetleri de canlılık kazanarak yaygınlaşmaktadır. Bunun yanında, sanayi, gerek yan sanayi dallarını gerekse iç ve dış sermaye kanallarını harekete geçirerek kendi kendini yenileyen bir mekanizmanın oluşmasını

⁶² Bayburt Valiliği, **a.g.e.**, s. 160.

⁶³ **a.e.**, s. 162.

⁶⁴ Bayburt Valiliği Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 15.

sağlamaktadır. Bu anlamda, sanayileşme sosyo-ekonomik gelişme ya da kalkınmanın temel dinamiğini oluşturmaktadır.⁶⁵

Bu bağlamda sanayi sektörün Bayburt'ta hem tarım hem de hayvancılık sektörünü harekete geçirebilecek güç durumdadır. Buna karşılık Bayburt sanayi hasılasının toplam GSYİH içindeki payı (cari fiyatlarla) % 3 gibi önemsiz bir seviyededir. Mevcut bu durum Bayburt'ta sanayinin getireceği katkıyı önemli ölçüde engellemektedir. Bu durum ancak bölge bazında uygulanacak sanayi geliştirme politikalarıyla aşılabilir. Bayburt'un da içinde bulunduğu Karadeniz Bölgesi'nin Sanayi yapısının özellikleri; mevcut bütün imalat sanayi işletmelerin küçük çaplı olması ve genellikle sınırlı çapta (gıda işleme) sanayi gibi il sanayisinde de görülmektedir. Bu durum istenilen istihdamı ve gelir düzeyini ülke düzeyinde sağlayamamaktadır.⁶⁶

2.2.4. Ticaret

İl hudutları içindeki iç piyasa faaliyetleri, çeşitli sanayi mamulleriyle tarımsal ve hayvansal ürünlerin, küçük sanatkarların üretimi olan mamullerin pazarlanmasını kapsayan ticari faaliyetler, il hudutları içindeki iç piyasa faaliyetlerini oluşturmaktadır. İldeki ticaret daha çok merkezde toplanmıştır. Haftanın belirli günlerinde kurulan sebze ve zahire pazarında tüketiciler diğer günlere nazaran ihtiyaçlarını daha ucuza temin etmektedirler.⁶⁷

Bayburt'tan diğer illere genellikle tarımsal ve hayvansal ürünler ihraç edilmektedir. Bunlar arasında tahıl ürünleri, bal ve yağ ihracı yapılmaktadır. Diğer illerden ise her türlü sanayi mamulleri, tarım ürünleri ve temel gıda maddeleri gelmektedir. Taze sebze ve meyve hali vardır. Ülkemizde uygulanan ekonomik sistemin gereği olarak fiyatlar arz ve talep esasına göre oluşur. Ticaret sektörünün 1996 yılı GSYİH'de (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) cari fiyatlarla payı %14.3, gelişme

⁶⁵ DPT, **İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralama Araştırması**, Ya.No.DPT:24466, Ankara, 1996, s. 24-25.

⁶⁶ DOKAP (Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı), **Ekonomik Sektörler**, Cilt III, Ankara, Ağustos 2000, s. 3-4.

⁶⁷ Bayburt Valiliği Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 18.

hızı %75.7; içinde bulunduğu Karadeniz Bölgesinin payı %16.7, gelişme hızı 82.3; Türkiye'nin aynı sektördeki payı %20.5, gelişme hızı 90.4'tür. 1987 yılı Sabit fiyatlarla Bayburt'un ticaret sektörünün payı %16.1, gelişme hızı 0.3'tür.⁶⁸

2.2.5. Bankacılık

1997 yılı kişi başına toplam banka mevduatına göre sıralamada Bayburt 43.sıradadır. 1997 yılı kişi başına banka kredilerine göre sıralamada Bayburt 24.sıradadır.⁶⁹

Tablo 2.5 Toplam Banka Mevduatının Sektörel Dağılımı (1999)

Milyar TL						
	Türkiye		Karadeniz		Bayburt	
	Değer	%	Değer	%	Değer	%
Toplam	6 145 516	100.00	228 357	100.00	2 829	100.00
Tasarruf Mevduatı	1 733 118	28.20	81.063	35.50	282	9.97
Mevduat sertifikası	11 207	0.18	75	0.03	-	-
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	165 742	2.70	6 352	2.78	77	2.72
Ticari kuruluşlar mevduatı	474 632	7.72	11 540	5.05	64	2.26
Bankalar mevduatı	485 497	7.90	75	0.03	-	-
Döviz tevdiatı	2 851 1312	46.39	119 316	52.25	2361	83.46
Diğer mevduat	424 188	6.90	9 936	4.35	45	1.59

Kaynak: DİE, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler:Bayburt**, Ankara, Şubat 1999, s.122.

⁶⁸ KOSGEB Bölgesel Kalkınma Enstitüsü, **a.g.e.**, s. 19.

⁶⁹ **a.g.e.**, s. 15.

Tablo 2.6 Toplam Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı (1996)

Milyar TL						
	Türkiye		Karadeniz		Bayburt	
	Değer	%	Değer	%	Değer	%
Toplam	3 860 516	100.00	91 174	100.00	946	100.00
Tarım	668 826	17.33	31 734	34.81	497	52.54
Gayrimenkul	77 380	2.02	2 148	2.36	5	0.53
İhtisas Kredileri	77 253	2.00	8 161	8.95	100	10.57
Mesleki	77 522	1.88	8 161	8.95	100	10.57
Denizcilik	4 731	0.12	-	-	-	-
Turizm	11 770	0.30	38	0.04	-	-
Diğer	77 850	2.02	4164	4.57	150	15.86
İhtisas dışı krediler	2 946 989	76.35	44 929	49.28	194	20.51

Kaynak: DİE, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler:Bayburt**, Ankara, Şubat 1999, s.164.

2.2.6. Turizm

Tablo 2.7 Konaklama Tesislerinin Sayısı (1997)

	TURİZM YATIRIM BELGELİ			TURİZM İŞLETME BELGELİ		
	Tesis	Oda	Yatak	Tesis	Oda	Yatak
Bayburt	2	110	208	-	-	-
Karadeniz	75	-	8.999	94	-	8.780
Türkiye	1.402	110.866	236.632	1.933	151.055	313.298

Kaynak: DİE, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler:Bayburt**, Ankara, Şubat 1999, s.165.

Bayburt ili tarihi ve kültürel eserleri yanında yayla, kış sporları, rafting ve diğer turizm etkinlikleri açısından da uygun özellikleri taşımaktadır. Turizm açısından yeni alternatif bölge olarak görülen Karadeniz Bölgesinin iç kesimlerinde yer alan Bayburt ili, doğal çevresi ve yaylaları ile planlama çalışmaları bitirilip yatırımların başlatıldığı Kop Dağı kayak ve kış sporları merkezi, doğal kayak pistleri

ve geçici olarak kurulan baby liftlerle birer cazibe merkezi olma özelliği taşımaktadır.⁷⁰

İller bazında bakıldığında Trabzon Doğu Karadeniz Bölgesinin ticaret ve turizm merkezi olması nedeniyle bölgeye yapılan toplam seyahatin yüzde 41.7'sini karşılamaktadır. İkinci sırayı yüzde 20.7'yle Rize almaktadır. Bu illeri sırayla yüzde 14.2 ile Artvin, yüzde 12.8 ile Ordu izlemektedir. Gümüşhane ile Bayburt ise sırayla yüzde 1.8 ve yüzde 0.7'lik küçük birer pay alabilmişlerdir. Bunun başlıca nedenleri coğrafi engel ve bölgesel turizm merkezleri olan Trabzon ve Rize'ye uzaklıklarıdır. Kültür Bakanlığı ile Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Koruma Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu envantere göre Bayburt bölgede turizmde en az kaynağa sahip il konumundadır.⁷¹

2.3. Bayburt'un Gelir Kaynakları ve Dağılımı

2.3.1. İl Ekonomisi

İlin ekonomik yapısı büyük ölçüde tarıma dayalıdır. Tarım ekonomisinin de temel kaynakları hayvan yetiştiriciliği ve bitkisel üretim teşkil etmektedir. İldeki topraksız aile, Türkiye ortalamasının altında olup, bu oran %26'dır. Ancak, tarımda işletmelerin küçüklüğü ve verim düşüklüğü gelir yetersizliğine yol açmaktadır. Sanayileşme ise yok denecek kadar azdır. Bu işletmelerde işçi istihdamının ihtiyaca cevap verememesi ve yeni işletmelerin kurulmaması nedeniyle halk genelde yabancı ülkelere ve diğer gelişmiş vilayetlere göç ederek geçimini temin etme yollarını aramaktadır. Gurbetçilik ilin geçimini destekleyen bir unsurdur. Ancak; özellikle yabancı ülkelerde çalışan işçilerimiz tasarruflarını ekonomik alanda istihdamı gerçekleştirecek yatırımlara yönelmektedir.⁷²

⁷⁰ a.g.e., s.12.

⁷¹ DOKAP, a.g.e., s. 4-4.

⁷² Bayburt Valiliği Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, a.g.e., s. 6.

Tablo 2.8 2003 Yılı Vergi Gelirleri (TL)

2003 Yılı Vergi Gelirleri Miktar		
	Tahakkuk	Tahsilat
Vergi Gelirleri	11.474.681.000.000	9.998.597.650.000
Vergi Dışı Gelirleri	2.474.097.700.000	2.094.907.750.000
TOPLAM GELİR	13.948.778.700.000	12.093.505.400.000

Kaynak: Bayburt Valiliği Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü , **Bayburt İli 2004 Ekonomik ve Ticari Durum Raporu**, 2004, s.185.

Tablo 2.9 2003 Yılı Genel Toplam Bütçe Gelir ve Giderleri (TL)

2003 Yılı Genel Toplam Bütçe Gelir ve Giderleri	
Bütçe Geliri	Bütçe Gider
12.715.835.150.000	54.623.241.500.000

Kaynak: Bayburt Valiliği Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü , **Bayburt İli 2004 Ekonomik ve Ticari Durum Raporu**, 2004, s.186.

Bayburt ilinde gelir kaynaklarını oluşturan iktisadi faaliyet alanlarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- Tarımsal ve hayvansal ürünlerin diğer illere pazarlaması,
- Esnaf ve Sanatkarların ürettikleri mamullerin pazarlamasından elde edilen gelir,
- El sanatları ürünlerinden elde edilen gelirler,
- Gurbetçilerden “özellikle yurt dışında bulunan işçilerimizden” elde edilen gelirler⁷³,

Özellikle Bayburt ilinin gelirleri arasında sanayi sektöründen elde edilen gelirler yer almamaktadır. Bunun temel nedeni ise il sanayi sektörü yok denecek kadar azdır. Bayburt’un sanayi sektörünün 1996 GSYİH içindeki toplam değeri 2.582 Milyon TL’dir. Gelişme hızı yüzde 15.4, aldığı pay yüzde 5.0’dır. Tarıma dayalı ekonomiye sahip olan Bayburt’un tarım sektörünün 1996 GSYİH içindeki gelişme hızı yüzde –13.5’dır⁷⁴.

⁷³ a.g.e., s. 7.

⁷⁴ DİE, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler: Bayburt**, Ankara, Şubat 1999, s. 315.

2.3.2. Fertler

2.3.2.1. Fertlerin Temel Gelir Kaynakları

Fertlerin temel gelir kaynağı hakkında yapılan çalışmalar sonucunda Doğu Karadeniz Bölgesinde hanelerin çoğunluğu tek bir gelir kaynağına sahiptir. Kırsal hanelerin üçte ikisi; kentsel hanelerin yarısı tek gelir kaynağıyla geçinmek durumundadır. Tarım; kırsal alanda bile hanelerin ancak yarısı için temel geçim kaynağıdır. Diğer haneler için emekli maaşı ve diğer ücretli işler asıl gelir kaynağını oluşturmaktadır ve bu da kırsal haneler arasında kentsel istihdamın yoğunluğuna işaret etmektedir. Aynı biçimde, kentsel haneler arasında da tarımsal üretimde bulunanlar mevcuttur. Kent örneklemindeki hanelerin onda biri için temel gelir kaynağı tarımsal faaliyetlerdir.⁷⁵

Tablo 2.10 Temel Gelir Kaynakları (Sayı ve %)

Kaynak	Birincil kaynak	İkincil kaynak	Üçüncül kaynak
Tarım	99 (46.9)	71 (33.6)	6 (2.8)
Hayvancılık	11 (5.2)	29 (13.7)	20 (9.4)
Emekli maaşı	49 (23.2)	17 (8.1)	3 (1.4)
Ücret	18 (8.6)	8 (3.7)	2 (0.9)
Geçici Gelir	6 (2.8)	12 (5.7)	5 (2.3)
Serbest Meslek	13 (6.1)	2 (0.9)	2 (0.9)
Esnaf	8 (3.7)	7 (3.3)	2 (0.9)
İnşaat İşçisi	3 (1.4)	1 (0.5)	-
Mimar/mühendis	2 (0.9)	-	-
Rantiye	2 (0.9)	1 (0.5)	1 (0.5)
Orman ve su ürünleri	-	5 (2.3)	5 (2.3)
Havaleler	-	2 (0.9)	3 (1.4)
Yanıtsız	-	56 (26.5)	162 (76.7)
Toplam	211 (100.0)	211 (100.0)	211 (100.0)

Kaynak: DPT, **DOKAP**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 2-14.

⁷⁵ **DOKAP, Sosyal Sektörler**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 1-9.

DPT'nin DOKAP'na dahil illerde (Trabzon, Giresun, Rize, Ordu, Artvin, Gümüşhane, Bayburt) yapılan anket sonuçlarında birincil gelir kaynağı olarak tarım, hayvancılık, emekli maaşı ve ücret bölge halkının ana geçim kaynağını oluşturmaktadır. Aylık ortalama harcama miktarına göre kırsal ve kentsel hanelerin kendi içlerinde büyük gelir farklılıkları yoktur. Aylık ortalama harcama miktarı kırsal haneler için 240 \$; kentsel haneler için 350 \$'dır. Örnekleme hanelerinin iyi bir hayat sürdürebilmek için sahip olmak istedikleri aylık gelir miktarı ise; köylerde 488 \$; kentlerde 644 \$'dır. Bu miktarlar, kırsal ve kentsel hanelerin sahip oldukları gelirin yaklaşık iki katına karşılık gelmektedir⁷⁶.

2.3.2.2. Bayburt'un Doğu Karadeniz Bölgesinin illeri Arasında Kişi(Fert) Başına Düşen Geliri

Tablo 2.11 Kişi Başına Düşen Gelir

İller	1996-97 dönemi ortalaması(1987 fiyatları ile)	Endeks(1996-97=100)		
		1990-91	1992-93	1994-95
Artvin	2,077,312	74.30	78.91	97.34
Giresun	968,160	78.05	88.56	90.58
Gümüşhane	694,723	82.56	87.43	90.28
Ordu	873,092	77.91	85.16	87.09
Rize	1,312,373	85.23	86.65	94.58
Trabzon	1,050,213	92.16	100.72	97.02
BAYBURT	547,650	69.33	92.97	94.15
DOKAP	1,074,789	80.07	86.99	93.94
TÜRKİYE	1,802,763	85.19	90.82	89.12

Kaynak: DPT, **DOKAP**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 3-11.

⁷⁶ DOKAP, a.g.e., s. 1-10

Bölgede kişi başına düşen gelir ulusal ortalamasının oldukça altındadır (Tablo 2.11). Bölge içinde de gelir düzeyi açısından önemli farklılıklar vardır. Nispeten gelir düzeyi ile Artvin ulusal sıralamada 14'üncü gelirken Bayburt 70'inci sırada bulunmaktadır. İller içinde de önemli gelir farklılıkları gözlenmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesinin illeri arasında kişi başına düşen en düşük gelire sahip il Bayburt'tur. Bunun başlıca nedenleri arasında Bayburt ekonomisinin tarıma dayalı olması ve tarım sektörünün ortalama Türkiye sektörünün altında yer almasıdır. Ayrıca kişi başına düşen geliri yükseltecek olan sanayi ve hizmet sektörünün çok az gelişmiş olması Bayburt ilini hem Türkiye hem de ülke genelinde alt sıralarda yer almasına neden olmaktadır. Tablo 2.11'de Bayburt'u en düşük ikinci kişi başına düşen gelire komşusu Gümüşhane izlemektedir. Her iki ilin de ekonomik yapısı birbirine çok benzemektedir.⁷⁷

Türkiye nüfusunun yüzde 5,3'ü bu bölgede yaşamaktadır. Bölge insanının gelir düzeyi, ulusal ortalamasının çok altında olduğu için, bölge tüketiminin Türkiye içindeki payı nüfus oranının altındadır. Bölgedeki üreticilerin ulusal pazarda mal satmasıyla, ulaşım altyapısının gelişmemesi ve uzaklık nedeni ile sınırlı kalmaktadır. Bölgede sanayi tabanının zayıf olması başlı başına en önemli engeldir. Bir araya toplanmış sanayi tesislerinin olmaması, bilgi alışverişini engellemekte, dolayısı ile yeniliklerin keşfedilip yayılmasını ve dolayısı ile bir sanayi atmosferinin yaratılmasının önünü kesmektedir. Bu durum, aynı zamanda bölgedeki girişimcilerin, ortak kullanılabilecek üretim araçlarını sunan işletmelerin ortaya çıkmasını ve hammadde değiş tokuşu gibi olanaklardan faydalanmalarına imkan vermemektedir. Büyük çaplı siparişlerin paylaşılması için birlikler kurulabilir⁷⁸.

⁷⁷ DOKAP, a.g.e., s. Ek 2.5-5.

⁷⁸ a.e., s. 1-10.

Tablo 2.12 Kentsel Yerleşmeler ve Bazı Özellikleri
(20.000 Üzerinde Nüfusu Olan Yerleşmeler)

Yerleşme	Kent Nüfusu	Kişi Başına Gelir (000 TL) (1994) ¹	Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi ²	Yerleşme	Kent Nüfusu	Kişi Başına Gelir (000 TL) (1994) ¹	Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi ²
Akçaabat	37,528	258,750	0.009	Yomra	10,719	276,438	-0,185
Of	22,429	159,315	-0.071	Hopa	13,811	161,345	0.654
ARTVİN	20,073	148,150	0.762	Araklı	18,475	143,790	-0.569
RİZE	73,420	128,717	1.027	Akkuş	11,086	143,525	-1.031
TRABZON	177,904	116,525	2.243	Perşembe	11,271	131,777	-0.194
GİRESUN	74,868	105,871	1.466	Çayeli	19,712	128,737	-0.115
Beşikdüzü	26,920	97,306	0.743	Pazar	13,175	127,019	-0.104
Ünye	54,518	91,384	0.082	Maçka	13,875	122,961	-0.223
Bulancak	30,420	87,699	0.076	Kelkit	13,430	105,026	-0.456
Ardeşen	33,727	83,896	0.164	Sürmene	17,890	95,792	0.031
ORDU	116,083	75,162	2.026	Ulubey	11,651	93,109	-0.66
Fatsa	54,959	71,575	0.394	Arhavi	13,251	80,126	0.569
Görece	22,554	65,417	0.537	Kumru	12,740	48,300	-0.591
G.HANE	23,161	59,923	0.578	Tirebolu	17,325	47,328	0.012
Ş.Karahisar	31,329	57,644	0.098	Tonya	11,716	41,542	-0.087
BAYBURT	37,740	55,901	-0.014	Aybastı	18,778	37,722	-0.524
Vakfikebir	32,260	54,939	0.55	Espiye	12,246	37,592	-0.46
Gölköy	26,587	49,902	-0.539	Korgan	13,599	36,878	-0.834
Gürgentepe	22,954	26,006	-0.681	Çamaş	10,871	18,991	-0.707
				Alucra	12,436	17,343	-0.262
				Şiran	12,908	6,795	-0.574

Kaynak: DPT, **DOKAP**, DPT, **DOKAP**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 3-25.

¹ Ulusal ortalama gelir 63,861,000 TL

² Ulusal ortalama endeks: -0.194

Bölgenin gelir düzeyi banka mevduatlarına da yansımaktadır. 1994-97 döneminde bölge illerindeki ortalama mevduat düzeyleri ulusal ortalamamın altındadır. Özellikle Ordu ilinde mevduat miktarı Türkiye ortalamasının %29'udur. Özellikle Trabzon örneğinde de görüldüğü gibi banka mevduatları zaman içinde azalma eğilimleri göstermektedir. Bu oran 1994 yılında 0.72 iken takip eden yıllarda 0.65, 0.59 ve 0.52'ye düşmüştür.⁷⁹

⁷⁹ a.e., s. Ek 2.5-7

2.3.2.3. Bayburt'ta Banka Mevduatı ve Kredileri

Tablo 2.13 *Banka Mevduatı ve Kredileri*

İller	Mevduat			Banka kredileri			Kredi / Mevduat Oranı	
	Kişi Başına (milyon TL)	İl/Ulusal Ortalama 1994	İl/Ortalama 1997	Kişi başına (milyon TL)	İl/Ulusal Ortalama 1994	İl/Ortalama 1997	1994	1997
Artvin	74,445	0,42	0,41	27,713	0,26	0,22	0,35	0,37
Giresun	88,510	0,51	0,48	123,024	3,04	0,99	3,41	1,39
G.Hane	58,932	0,30	0,32	13,358	0,09	0,11	0,18	0,23
Ordu	42,383	0,29	0,23	25,154	0,22	0,20	0,44	0,59
Rize	70,486	0,43	0,39	13,582	1,28	0,11	1,75	0,19
Trabzon	95,813	0,72	0,52	39,008	0,20	0,31	0,17	0,41
Bayburt	69,050	0,44	0,38	41,219	0,11	0,33	0,15	0,60
DOKAP	71,374	0,45	0,39	40,437	0,74	0,32	0,97	0,57
TÜRKİYE	183,058			124,834			0,59	0,68

Kaynak: DPT, **İl ve Bölge Gelişmişlik Endeksleri**, 1998, s.198.

Bayburt banka mevduatı bakımından bölge illeri arasında beşinci durumdadır. Bayburt'ta kişi başına banka mevduatı 69,050 Milyon TL'dir. Bu miktar Türkiye banka mevduatları ortalamasının çok altında ve yetersizdir. Mevcut durum sadece Bayburt ili için değil bütün Doğu Karadeniz Bölgesi illeri için geçerlidir. Banka kredileri bakımından Bayburt'ta kişi başına 41,219 Milyon TL düşmektedir. Bölge halkı ortalama düzenli ve devamlı bir gelire sahip olmadığından alınan banka kredilerini geri ödemekte güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bundan dolayı kullanılan banka kredileri ülke ortalamasının altında kalmaktadır. DAP çerçevesinde yapılan araştırmada bölge illeri * arasında bölgede kişi başına banka kredilerinin en

*Ağrı, Ardahan, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkari, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van

yüksek düzeyde olduğu il Erzincan'dır. Erzincan'dan sonra Kars ve Bayburt illeri de bölge içinde kredi kullanımının yüksek olduğu iller olarak görülmektedir.⁸⁰

DAP Bölgesinde kredi/mevduat oranı yıllar itibarıyla diğer bölgelere göre en düşük seyri göstermektedir. Bu gerileme eğilimi Bölge'de çok belirgin hal almaktadır. 1990'da bu oran %62 iken 1994'de %24'a kadar düşmüştür. Kredi/mevduat oranının dönem boyunca düşüş eğilimi göstermesi aynı zamanda, Bölge'de gerçekleşen sermaye göçünün de bir işaretidir.⁸¹

Kredi-Mevduat oranları bakımından Bayburt'un 1990 yılındaki oranı yüzde 20'lerde iken bu oran 1997 yılında yüzde 60'a ulaşmıştır. Özellikle bölge, (DAP kapsamındaki illerin bölgesi) kişi başına en az mevduat yapan ve en az kredi kullanan bölge konumundadır. Bölge ekonomisi açısından ilginç bir durum ise ekonomik krizlerden görece daha olumsuz biçimde etkilenmesidir. Nitekim bu durum, mevduat ve kredilerde kendini göstermektedir.⁸²

2.3.2.4. Bayburt'un Bölge İlleri İtibarıyla Sahip Olduğu Kredi Türleri

Kredi türlerinin dağılımına ilişkin verilerde Türkiye genelinde ihtisas dışı kredi kullanımı, toplam kredi kullanımının yüzde 75'ini oluştururken, bu oran DAP Bölgesinde yüzde 40 ile tüm bölgeler içinde en düşük düzeydedir. Tablo 2.14'de bölge illeri içinde Bayburt yüzde 68,6 oranla en fazla ihtisas dışı kredi kullanımına sahip ildir. Bu kredi tipi daha çok tüketim amaçlı olarak kullanılmakla beraber özellikle Bayburt'ta kendi bölgesinin aksine bu kredi tipine daha çok rağbet edilmektedir. Bayburt'ta kullanılan ihtisas kredi içinde tarım kredisi yüzde 19,2 oranla ilk sırada yer almaktadır. Bunun temel nedeni ise ekonomisi tamamen tarım ve hayvancılığa dayanması ve bunun için gerekli finansmanı bu yolla elde edilmesidir. Bölge illeri itibarıyla kredi türlerinin dağılımına ilişkin veriler, tarımsal kredilerde, Bölge illerinde Ardahan, Kars ve Gümüşhane'nin Bölge ortalamasının

⁸⁰ DAP, **Sanayi ve İmalat Sektörü**, Ankara, 2000, s. 158.

⁸¹ **a.e.**, s. 159.

⁸² **a.e.**, s. 161.

üzerinde ,buna karşılık Bingöl, Hakkari ve Bayburt illerinin ortalamasının altında pay aldığı göstermektedir.⁸³

Tablo 2.14 Bölge İlleri İtibarıyla Kredi Türlerinin Dağılımı (1997)

İller	İhtisas Kredileri						İht.Dışı Krd.	Toplam
	Tarım	G.Menk.	Mesleki	Denizc.	Turizm	Diğer		
Ağrı	32,9	11,1	16,8	0,0	0,0	3,8	35,4	100
Ardahan	71,5	0,0	11,8	0,0	0,0	2,9	13,8	100
Bayburt	19,2	0,3	4,9	0,0	0,0	7,1	68,6	100
Bingöl	19,5	49,4	8,9	0,0	0,0	6,7	15,4	100
Bitlis	33,6	3,3	18,7	0,0	0,0	12,1	32,2	100
Elazığ	26,8	6,3	6,3	0,0	0,0	16,1	44,5	100
Erzincan	24,4	36,9	5,6	0,0	0,0	9,8	23,3	100
Erzurum	30,5	2,3	7,9	0,0	0,0	7,9	51,4	100
G.Hane	45,7	1,1	26	0,0	0,0	2,4	24,8	100
Hakkari	17,6	0	27,1	0,0	0,0	22,8	32,6	100
Iğdır	36	0,3	7,6	0,0	0,0	10,5	45,5	100
Kars	68,6	1	6,8	0,0	0,0	6,4	17,1	100
Malatya	31,3	3,9	5,5	0,0	0,0	3,3	55,9	100
Muş	28,7	34,8	8,7	0,0	0,0	2,7	29,8	100
Tunceli	37,2	16,6	13,7	0,0	0,0	2,7	29,8	100
Van	33,8	1,1	6,1	0,0	0,1	12,4	46,5	100
Bölge Ortalaması	34,8	10,5	11,4	0,0	0,0	8,3	34,9	100
TÜRKİYE ORT.	17,1	1,4	1,6	0,2	0,2	2,1	77,4	100

Kaynak: DPT, **DOKAP**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 4-19.

⁸³ DAP, a.g.e., s. 162.

2.3.2.5. Tasarruf ve Gelirin Kullanılış Biçimleri

Tablo 2.15 *Tasarruf ve Gelirin Kullanılış Biçimleri*

Harcama	Hane sayısı	%
Arazi alımı	5	2.4
Arsa alımı	6	3.8
Köyde ev inşaatı	12	5.7
Konut kooperatifi	11	5.4
Banka hesabı	12	5.4
Altın alımı	18	8.5
Hisse senedi	3	1.4
Döviz	17	8.1
Sulama yatırımı	1	0.6
Hayvan alımı	16	7.6
Tarımsal ekipman	4	1.9
Sosyal harcamalar	36	17.1
Haç/Kurban	17	8.2
Borç ödemesi	87	41.2
Tarım dışı yatırım	3	1.4
Mobilya yenileme	38	18.0
Özel araba alımı	8	4.9
Ticari araç alımı	2	0.9
Diğer	8	4.9
Toplam	304	

Kaynak: DPT, **DOKAP**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 3-54.

DOKAP kapsamında yapılan Tasarruf ve Gelirin Kullanım alanı anketinde harcama ve yatırım kalemleri arasında en çok paya borç ödemesi sahiptir. Bu oran 87 hanede yüzde 41.2'dir. Bunun temel nedeni işsizlik ve gelir darlığı dolayısı ile hane dışından borçlanılmasıdır. Harcama ve yatırım kalemleri arasında ikinci sırayı yüzde 18.0 ile mobilya yenileme, üçüncü sırayı sosyal harcamalar almaktadır. Yatırım aracı olarak daha çok altın ve döviz kullanılmaktadır.

2.3.2.6. Aylık Ortalama Harcama

Tablo 2.16 *Aylık Ortalama Harcama Miktarı*

Milyon TL	Sayı	Yüzde	Kümülatif yüzde
50'den az	35	16.6	16.8
51-99	28	13.3	30.3
100-149	57	27.0	57.7
150-199	43	20.4	78.4
200-299	34	16.1	94.7
300-399	7	3.3	98.1
400-499	2	0.9	99.0
500-749	2	0.9	100.0
Yanıtsız	3	1.4	
Toplam	211	100.0	

Kaynak : DPT, **DOKAP**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 3-74.

DOKAP kapsamındaki illerde yapılan bir hanenin aylık ortalama harcaması araştırmasında en çok harcanan miktar 100-149 (Milyon TL)olarak belirlenmiştir. Bu harcama miktarı diğer miktarlara göre %27.0'lık bir orana sahiptir. Aylık ortalama harcama miktarın 100-150 Milyon TL arasında kalması bölge içinde elde edilen gelirin az olduğunun bir göstergesidir. Üstelik bu ortalama düzenli ve devamlı bir gelire sahip kişinin yapacağı ortalama harcamadan az ve yetersizdir. Araştırmada aylık ortalama harcaması 500-749 Milyon TL'ya sahip kişilerin oranı ise %0.9'dur.

2.3.3. Sektörlerin Gelir Dağılımı

Tablo 2.17 İktisadi Faaliyetlere Göre Sektörlerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıladan Aldığı Paylar (1996)

İktisadi Faaliyet Kolları		Cari fiyatlarla			Sabit fiyatlarla		
		Türkiye	Karadeniz	Bayburt	Türkiye	Karadeniz	Bayburt
Tarım	A	2,849,773,564	373,891,637	2,293,115	15,284,401	2, 228,104	12, 654
	B	16.9	27.4	27.4	14.6	22.8	24.5
	C	104.4	99.8	27.4	4.4	2.8	-13.5
Sanayi	A	3,716,528,359	277,505,364	263,446	29,743,452	2,186,684	2,582
	B	25.2	20.0	3.1	28.4	22.4	5.0
	C	82.0	107.6	75.0	7.1	17.6	15.4
İnşaat Sanayi	A	857,761,769	78,231,969	532,228	6,200,057	627,553	4,091
	B	5.8	5.6	6.3	5.9	6.4	7.9
	C	101.3	93.9	179.8	5.8	11.6	32.9
Ticaret	A	3,022,314,509	231,964,510	1,200,217	22,412,929	1,819,855	8,337
	B	20.5	16.7	14.3	21.4	18.6	16.1
	C	90.4	82.3	75.7	8.9	14.3	0.3
Mali Kuruluşlar	A	732,340,065	47,274,101	313,132	2,476,302	132,516	1,274
	B	5.0	3.4	3.7	2.4	1.4	2.5
	C	77.8	94.6	97.2	2.4	8.3	1.2
Serbest Meslek-Hizmetler	A	554,079,623	29,710,964	63,658	2,398,720	136,455	250
	B	3.8	2.1	0.8	2.3	1.4	0.5
	C	93.1	97.7	62.4	6.5	11.8	5.5
Banka Hizmetleri	A	709,234,737	57,679,856	74,174	2,072,612	87,362	1,077
	B	4.8	4.2	0.9	2.0	0.9	2.1
	C	162.3	171.5	56.2	0.6	-14.6	-4.3
Devlet Hizmetleri	A	1,238,527,311	145,749,194	1,723,759	4,468,738	502,647	6,292
	B	8.4	10.5	20.6	4.3	5.1	12.2
	C	99.8	100.3	104.0	-0.3	-1.4	0.9

Kaynak: DİE, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler:Bayburt**, Ankara, Şubat 1999, s.201.
A.Değer(Milyon); B.Pay(%) ; C.Gelişme Hızı(%)

Bayburt'un ekonomik yapısının tarım ve hayvancılığa dayandığını gösteren temel dayanak tarım sektörünün gerek cari fiyatlarda (2,293,115 Milyon TL), gerekse sabit fiyatlarda (12, 654 Milyon TL) payla sektörler arasında ilk sırada yer almasıdır. Buna rağmen sabit fiyatlarda -13.5 gelişme hızı göstermiştir. Tarım sektörüyle beraber sabit fiyatlarda eksi gelişim hızı gösteren sektör Bankacılık sektörüdür. Özellikle sanayi, inşaat sanayi ve ticaret her iki fiyat endeksinde tarıma oranla iyi bir gelişme hızına sahiptirler.

Tablo 2.18 *Belediyelerin Gelir ve Gider Türüne Göre Bütçeleri (1996)*

Maliye (Milyon TL)	Türkiye	Karadeniz	Bayburt
Toplam Gelir	398,725,096	30,594,289	332,508
Vergi Gelirleri	209,016,383	15,233,908	140,044
Vergi Dışı Gelirler	167,418,077	12,469,712	126,331
Özel Yardım ve Fonlar	22,290,635	2,890,669	66,153
Toplam Gider	398,725,096	30,594,289	332,528
Cari Harcamalar	148,767,773	15,712,987	130,696
Yatırım Harcamaları	111,497,579	6,380,788	113,784
Transfer Harcamaları	138,459,743	8,500,514	88,047

Kaynak: DİE, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler:Bayburt** , Ankara, Şubat 1999, s.210.

Türkiye genelinde olduğu gibi Bayburt'ta da belediyenin gelirleri arasında en yüksek payı vergi gelirleri, giderleri arasında da cari harcamalar almaktadır.

Tablo 2.19 *Köylerin Gelir ve Gider Türlerine Göre Bütçeler (1996)*

Maliye(Milyon TL)	Türkiye	Karadeniz	Bayburt
Toplam Gelir	4,897,958	588,701	29,965
Salma	268,152	45,695	-
İmece	826,071	180,096	17,965
Resmi Harç Hasılatı	3,716,609	357,703	11,111
Muhtaç Asker Ailelerine Yardım	17,799	3,660	889
Bakaya	69,326	1,548	-
Toplam Gider	4,897,958	588,701	29,965
İdari İşler	824,468	73,288	1,707
Ziraat ve Ekonomi İşleri	354,507	44,769	7,058
Kültür İşleri	338,399	49,055	1,479
Sağlık ve Sosyal Yardım İşleri	801,354	77,343	7,100
Bayındırlık İşleri	1,563,705	220,014	8,109
Muhtaç Asker Ailelerine Yardım	25,405	4,134	889
Diğer İşler	990,119	120,098	3,623

Kaynak: DİE, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler:Bayburt** , Ankara, Şubat 1999, s.212.

Bayburt'ta köylerin gelir ve gider türlerine göre bütçeleri incelendiğinde, köylerin en fazla geliri imece usulü ile elde ettiği görülmektedir. Bunun da genel olarak köylerdeki işsizlikten kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Kırsal kesimde sürekli iş imkanının bulunmaması ya da kısıtlı olması dolayısı ile imece usulü gelir, köylerde yaygın düzeydedir. Her ne kadar imece usulü ile elde edilen gelir istenilen düzeyde olmasa bile işsizlik dolayısı ile hane halkının en büyük gelirini oluşturmaktadır.

Kırsal kesimde giderlerin bütçedeki paylarına bakıldığında en fazla payı bayındırlık işleri, sağlık ve sosyal yardım işleri ve ziraat ve ekonomi işlerinin aldığı görülmektedir.

Tablo 2.20 İl Özel İdarelerinin Gelir ve Gider Türüne Göre Bütçeleri (1996)

Maliye (Milyon TL)	Türkiye	Karadeniz	Bayburt
Toplam gelir	20,214,905	2,922,450	40,000
Vergi gelirleri	15,094,388	2,004,504	26,700
Vergi dışı gelirler	5,120,517	917,946	13,300
Toplam gider	20,214,905	2,922,450	40,000
Cari harcamalar	6,560,185	999,722	20,326
Yatırım harcamaları	9,944,961	1,409,993	9,902
Sabit sermaye teşkili ve transfer harcamaları	3,709,659	512,735	9,772

Kaynak: DİE, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler:Bayburt** , Ankara, Şubat 1999, s.220.

2.3.4. Bayburt'un Vergi Gelirleri ve Giderleri

Vergi gelir ve giderleri; gelire ve gelir dağılımına etkisi önem arz etmekle beraber mevcut ekonomik yapı hakkında temel bazı bilgileri sağlayabilmektedir. Çalışmamızın bu kısmında bölge illeri (DAP kapsamındaki iller) ile Bayburt'ta mevcut vergi durumu analizi yapılacaktır. Vergi gelirlerinin analizi, genel bütçe vergi gelirlerine dayanmaktadır.

2.3.4.1. Bayburt'ta Vergi Mükellefleri

Tablo 2.21 1997 Vergi Mükellefi Sayıları

		BAYBURT	KARADENİZ	TÜRKİYE
Gelir Vergisi	GERÇEK	1.809	169.693	1.780.142
	GÖTÜRÜ	1.139	122.216	869.721
	TOPLAM	2.948	291.909	2.649.863
Katma Değer Vergisi	GERÇEK	1.417	137.942	1.7511.255
	GÖTÜRÜ	1.122	117.337	821.096
	TOPLAM	2.539	255.279	2.572.351
Kurumlar Vergisi		82	23.925	472.899

Kaynak:KOSGEB, **Bayburt İl Profili Raporu**, Ankara,2000, s.15.

Bayburt'ta 1997 yılı vergi mükellefleri sayısı içinde en çok payı, gelir vergisi mükellefleri almaktadır. Hem gerçek hem de götürü sayısının toplamı il genelinde 2.539 kişidir. Bu sayı içinde gelir vergisi içinde gerçek üzeri ödeyenlerin sayısı 1.809 kişidir. Bölge bazında bu üç çeşit vergi ödeyen mükellef sayısı az sayılmaktadır. Özellikle kurumlar vergisi mükellef sayısı il genelinde 82 kişiyi bulmaktadır⁸⁴.

⁸⁴ KOSGEB, a.g.e., s. 18.

2.3.4.2. Bayburt'un Bölge İlleri İtibarıyla Kişi Başına Genel Bütçe Vergi Gelirleri

Tablo 2.22 *Bölge İlleri İtibarıyla Kişi Başına Genel Bütçe Vergi Gelirleri (Bin TL)*

İLLER	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Ağrı	84,7	81,9	93,1	102,5	104,2	89,9	81,8	98,3
Ardahan	0,0	0,0	81,4	93,6	98,8	79,3	96,5	123,0
BAYBURT	110,4	113,7	132,2	141,0	135,2	101,1	105,7	114,8
Bingöl	88,3	87,8	99,8	112,4	106,5	822,5	96,3	105,0
Bitlis	106,0	105,4	122,4	128,9	126,0	89,9	85,1	86,1
Elazığ	327,2	345,1	371,8	416,1	368,1	273,6	263,4	289,0
Erzincan	220,6	237,8	168,8	231,7	247,5	21,6	208,1	223,8
Erzurum	221,6	249,0	272,4	290,7	270,5	215,5	202,6	213,8
G.Hane	136,4	123,6	132,2	141,1	142,1	106,8	111,4	120,5
Hakkari	92,8	111,4	128,6	156,4	118,3	83,1	101,7	121,5
Iğdır	0,0	0,0	88,9	109,7	102,5	95,3	119,6	168,8
Kars	217,2	207,3	152,3	158,3	157,1	119,3	135,9	147,7
Malatya	262,1	262,1	300,8	327,6	305,0	41,3	246,8	268,6
Muş	85,0	85,0	98,3	106,3	84,1	64,3	65,2	73,2
Tunceli	149,7	153,9	181,0	238,2	205,3	162,8	197,0	247,3
Van	142,8	153,0	167,4	164,6	162,8	126,8	128,7	155,4
BÖLGE	171,8	179,3	194,7	213,9	200,3	157,0	158,1	175,9

Kaynak: DPT, **DOKAP**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 3-94.

Bölge illeri itibarıyla kişi başına genel bütçe vergi gelirlerinde Bayburt, Bölge ortalamasının altında kalmaktadır. Bayburt kişi başına genel bütçe vergi gelirleri açısından en fazla geliri 1993 yılında 1410 Bin TL ile sahip olmuştur. Bayburt'un kişi başına vergileri yıllar itibarıyla düşmüş ve en son 1997 yılında 114,8 Bin TL'ye inmiştir. Bunun arkasında yatan neden Bayburt'ta olgun ve iyi işleyen bir ekonomik yapının var olmayışı ve ekonominin tamamen getirisi az olan sektörlere dayanmasıdır. Bölge illeri arasında kişi başına genel bütçe vergi gelirleri

açısından bu kadar fark olması Bölge içinde gelişmişlik farklarının boyutunu bir ölçüde yansıtmaktadır⁸⁵.

DAP Bölgesi; Türkiye’de toplanan toplam vergi gelirlerinin çok küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. 1996 yılı itibarıyla Bölgeden elde edilen genel bütçe vergi geliri ülke genel bütçe vergi gelirleri içindeki oranı ancak yüzde 1,2 düzeydedir. Vergi türleri açısından Bölge incelendiğinde daha çarpıcı sonuçlar elde edilmektedir. Örneğin, gelir vergisinde bu oran yüzde 2,8 iken, kurumlar vergisinde yüzde 0,3, mal ve hizmet vergilerinde yüzde 0,6 ve dış ticaret vergilerinde yüzde 0,1’dir. Bölge’nin gelir vergisi toplamı içindeki payının, ortalamadan daha yüksek olması, toplanan vergilerin büyük bir bölümünün, ücretlilerden kesilen vergilerden oluşmasındandır. Kurumlar vergisi oranının düşüklüğü, Bölge’de şirketleşme eğiliminin düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Dış ticaret vergilerinin düşüklüğü ise Bölge’nin dış pazarlara açılmadığının bir göstergesidir. Mal ve hizmetten alınan vergilerin, diğer bölgelerle karşılaştırıldığında yüzde 23 gibi düşük bir düzeyde olması, bölgede üretilen mal ve hizmetlere yapılan harcamaların düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Bir anlamda Bölge Dışına sermaye transferi olarak değerlendirilebilir⁸⁶.

2.3.4.3. Bayburt’un Bölge İlleri İtibarıyla Sahip Olduğu Vergi Türleri

Bölge illeri itibarıyla vergi türleri dağılımında Bayburt’un yüzde 67,7’lik Gelir vergisi oranına sahiptir. Bunun ana sebebi çalışan kesimden kesilen vergilerle açıklanabilmektedir. Bir anlamda bölgenin veya ilin gelişmişliği, kalkınmışlığı ve gelir düzeyi hakkında bilgi veren Kurumlar Vergisinin oranı Bayburt’ta yüzde 0,9 oranında kalmaktadır. Bu oran hem Türkiye ortalamasının hem de Bölge ortalamasının altındadır. Mal ve Hizmetler vergisi yüzde 26,7’lik oranla Bölge ortalamasının üzerinde bir seviyededir. Bu oran Bayburt’ta Bölge ortalamasının üzerinde bir tüketim var olduğunun göstergesidir.

⁸⁵ DAP, a.g.e., s. 138.

⁸⁶ a.e., s. 139-140.

Tablo 2.23 Bölge İlleri İtibarıyla Vergi Türleri

İLLER	Gelir Vergisi	Kurumlar Vergisi	Mal ve Hizmetler	Dış Tic. Vergileri	Diğer	Toplam
Ağrı	56,5	0,3	19,6	21	3	100
Bingöl	75,3	0,8	21,3	0	3	100
Bitlis	78,2	0,7	16,6	0	4	100
Elazığ	72,7	2,1	22,4	0	3	100
Erzincan	74,2	1,4	211,3	0	3	100
Erzurum	70,4	2,8	24,3	0,1	2	100
Gümüşhane	68,2	0,9	26,4	0	5	100
Hakkari	63,22	00,6	16,4	17,9	2	100
Kars	67,5	1,6	23,9	4	3	100
Malatya	68,4	3	26,6	0	2	100
Muş	78,8	0,4	17	0	4	100
Tunceli	77,5	1	20,3	0	1	100
Van	70,4	1,3	23,6	0,2	5	100
BAYBURT	67,7	0,9	26,7	0	5	100
Ardahan	70,5	0,2	26,2	0	3	100
Iğdır	62,5	1,8	30,9	1,4	3	100
BÖLGE	70,2	1,9	23,5	1,5	3	100

Kaynak: DPT, DOKAP, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 2-14.

2.3.4.4. Bayburt'un Bölge İlleri İtibarıyla Genel Bütçe Personel Harcamaları

Genel Bütçe Personel Harcamaları yönünden Bayburt Bölge illeri arasında en düşük harcama yapan il konumundadır. 1997 yılında ulaşmış olduğu rakam 2.873 Milyar TL olmuştur. Buna karşın yıllara göre Bayburt'un Genel Bütçe Personel Harcamalarında artış söz konusudur. Personel Harcamaları yönünden Bayburt Bölge ortalamasının altında kalmakla beraber çalışan nüfusun Bayburt'ta azlığını göstermektedir. Özellikle fazla nüfuslu ve gelişmişlik düzeyi daha iyi bir konumda

bulunan Malatya, Erzurum ve Van Personel Harcamaları yönünden ilk üç sırada yer almakla beraber Bölge ortalamasının üzerinde değerlere sahiplerdir.

Tablo 2.24 Bölge İlleri İtibarıyla Genel Bütçe Personel Harcamaları (Bin TL)

İLLER	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Iğdır	144	258	498	871	1.616	2.679	5.318	1.609
Bingöl	126	2239	501	943	1.786	2.920	5636	11.287
Bitlis	128	246	513	933	1.832	2.980	5.429	10.740
Elazığ	287	523	1.002	1.802	3.196	5.420	9.888	19.864
Erzincan	153	278	534	995	1.506	2.538	4.995	10.660
Erzurum	332	602	1.150	2.001	3.233	5.731	10.819	23.668
G.Hane	75	130	249	449	643	1.077	2.108	4.486
Hakkari	166	306	629	1.122	2.356	3.601	6.790	14.725
Kars	261	456	576	967	1.729	2.890	5.242	10.873
Malatya	327	598	1.146	2.051	3.179	55.506	10.882	23.325
Muş	134	249	490	892	1.605	2.703	5.507	10.222
Tunceli	114	210	436	805	1.509	2.489	5.071	10.753
Van	265	520	1.030	1.866	3.318	5.488	10.397	22.703
BAYBURT	37	73	138	249	380	669	1.320	2.873
Ardahan	-	-	188	395	670	1.155	2.247	4.936
Iğdır	-	-	123	289	574	1.055	2.190	5.313
BÖLGE	2.459	4.688	9.203	16.630	29.132	48.901	93.389	198.037

Kaynak: DPT, **DOKAP**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 3-97.

2.3.4.5. Bayburt'un Bölge İlleri İtibarıyla Kişi Başına Genel Bütçe Giderleri

Bayburt'ta Kişi Başına Genel Bütçe Giderleri yönünden Tablo 2.25'den anlaşılacağı gibi en fazla 1992'de 706,4 Bin TL ve 1993 yılında 756,7 Bin TL Genel Bütçe Giderleri yapılmıştır. Fakat 1994 yılına gelince Genel Bütçe Giderleri çok fazla sayılmasa da, bir düşüş göstermiş ve giderler 504 Bin TL'ye kadar düşmüştür. Bu düşük 1996'a kadar devam etmiş ve 1997 yılı ile tekrar çıkışa geçmiştir. 1993

yılında Bayburt en fazla Kişi Başına Genel Bütçe Giderine sahipken aynı yılda en fazla Kişi Başına Genel Bütçe Gelirine sahiptir.

Kişi Başına Genel Bütçe Giderleriyle Gelirlerinde meydana gelen artışlarda aynı oranı görmek mümkün değildir. Özellikle 1997’de giderlerdeki artış 120 Bin TL iken gelirlerdeki artış ancak 10 Bin TL olmuştur.

Tablo 2.25 DAP Bölgesi İlleri İtibarıyla Kişi Başına Genel Bütçe Giderleri (Bin TL)

İLLER	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Ağrı	448,4	473,9	536,2	565,3	513,4	454,5	511,4	561,9
Ardahan	0	0	518	754,5	664,4	611,8	711,2	893,1
BAYBURT	521,9	634,1	706,4	756,7	531	460,5	468,9	586,4
Bingöl	670,5	753,7	915,3	1.073,0	983	813,2	900,7	1.067,5
Bitlis	530,1	614,3	744,8	851,8	732	612,2	614,7	649,5
Elazığ	704,5	776,7	851	924,4	778,6	677	675,4	745,2
Erzincan	721,8	758	914,1	999,9	722,2	638,6	7000,1	792,8
Erzurum	613,1	689,6	730,3	738,8	604,9	577,7	634,8	713,5
G.Hane	668,9	644,8	707,9	756,2	504,5	432,6	481	546,4
Hakkari	1.275,5	1.310,2	1.527,5	1.739,4	1.571,2	1.222,8	1.269,9	1.502,0
Iğdır	0	0	355,6	556,1	525,5	507,4	680,5	881,1
Kars	989	1.031,2	816,1	808,7	748,5	630,8	625,6	714,4
Malatya	603,9	638,5	694,4	726,1	527,6	463,5	520,7	604
Muş	483,3	519,4	593,6	658	517,6	436	520,7	604
Tunceli	1.115,4	1.293,9	1.682,8	2.109,3	1.989,0	1.860,5	2.173,4	2.696,6
Van	544,4	607,2	678,6	724,2	596,7	495	527,2	619,1
Bölge	615,7	669,2	758,5	827,4	687,1	596,6	641,5	736,9

Kaynak: DPT, **DOKAP**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 3-98.

Bayburt’un Kişi Başına Genel Bütçe Gelirleri giderlerini karşılayamamıştır. Bu durum Bayburt’un gelişmişliği hakkında bilgi vermektedir. 1990-1997 arasında süreçte Bayburt ili genel bütçe gelirleri açık vermiştir. 1997 yılında toplam vergi geliriyle gideri arasındaki fark 471,6 Bin TL’dir. Bu rakam

oransal olarak Yüzde 20'lere denk gelmektedir. Bölgesel olarak gelirlerin giderleri karşılama oranı Türkiye genelinde en düşük orandır. Toplam gelirin toplam gideri karşılama oranı bölgelerarası gelişmişlik farklarını ortaya koymasından çok önemlidir.

Genel bütçe vergi gelirleri ve harcamalarının mahalli bazda analizi, genel olarak Bölge'de vergi gelirlerinin düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık genel bütçe giderlerinin nispi olarak yüksek olduğu ve bu durumun özellikle personel harcamalarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna bağlı olarak vergi gelirlerinin harcamaları karşılama oranı da düşüktür. Vergi gelirlerinin türleri itibarıyla incelenmesi, Bölge ekonomisi hakkında çarpıcı bazı özellikleri de ortaya koymaktadır. Bunlar, şirketleşme eğiliminin düşüklüğü, stopaj şeklindeki gelir vergilerinin nispi yüksekliği, Bölge'de üretilen mal ve hizmetlere yapılan harcamaların düşüklüğü ve dış pazarlara açılmama şeklinde özetlenebilir⁸⁷.

2.4. Bayburt'ta Nüfus ve İstihdam

2.4.1. Bayburt'un Nüfus Yapısı

Bayburt iline ait 1927 yılında yapılan nüfus sayımından itibaren her 10 yılın nüfus bilgileri şöyledir.

Tablo 2.26 Bayburt'un Yıllara Göre Nüfusu (1960-1990)

YILLAR	İl Nüfusu	Nüfus Artış Hızı (Binde)	Türkiye Nüfusu	Nüfus Artış Hızı (Binde)
1960	-	-	27.754.820	28,58
1965	-	-	31.391.421	24,63
1970	-	-	35.605.176	25,19
1975	-	-	40.347.719	25,01
1980	-	-	44.736.957	20,65
1985	109.260,00	-	50.664.458	24,88
1990	107.328	-3.56	56.473.035	21,71
1997	99.638	-10.46	62.865.574	15,08

Kaynak:KOSGEB, **Bayburt İl Profili Raporu**, Ankara,2000, s.14.

⁸⁷DAP(Doğu Anadolu Projesi Ana Planı), **Sanayi ve Hizmetler: Mevcut Durum ve Analizi**, Cilt:3, Ankara, 2000, s. 148.

1990-1997 döneminde Bayburt ilinin nüfus artış hızı binde -10.46 olarak gerçekleşmiştir. Yani nüfusu binde onbir oranında azalmıştır. Aynı dönemde Karadeniz bölgesinin nüfusu yine tüm bölgeler içinde nüfusu azalan tek bölge olmuş ve bu oran binde -5.16 düzeyinde gerçekleşmiştir. Yine aynı dönemde Türkiye nüfusu binde 15.08 artmıştır.

Tablo 2.27 İlçelere Göre Şehir ve Köy Nüfusu Yıllık Nüfus Artışı (1990,2000)

İLÇE	1990			2000			YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZI		
	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy
Toplam	107.330	41.295	66.035	97.358	41.356	56.002	-9.25	0.15	-16.48
Merkez	81.474	33.677	47.797	71.267	32.285	38.982	-13.88	-4.22	-20.38
Aydıntepe	12.537	5.166	7.371	12.614	7.010	5.604	0.61	30.52	-27.40
Demirözü	13.319	2.452	10.867	13.477	2.061	11.416	1.11	-17.37	4.93

Kaynak: DİE, 2000

DİE'nün verilerine göre Bayburt ili nüfus büyüklüğü bakımından 1997 yılında Türkiye genelinde 79.sırada yer almıştır. Son on yılda Türkiye'nin nüfusu 1.2 kat artış göstermiştir. Aynı dönemde Bayburt ilinin nüfusu yaklaşık % 9.3 oranında azalma göstermiş ve 2000 yılında 97.358'e düşmüştür. 1990 yılında Bayburt ili ülke nüfusu içinde %0.2'lik bir paya sahip iken, 2000 yılında %0.1'lik bir paya sahiptir. Bu da Bayburt ilinin nüfus artış hızının ülke ortalamasından daha düşük olduğunu göstermektedir. Bayburt ilinin Aydıntepe ve Demirözü ilçelerindeki nüfus yaklaşık eşittir. Ancak Aydıntepe'de nüfusun %54'ü şehirde yaşarken, Demirözü'nde bu oran %20'dir. Bayburt ili 1985-1990 döneminde nüfusuna oranla en çok göç veren iller arasında Kars, Tunceli, Siirt ve Gümüşhane'den sonra beşinci sırada yer almıştır⁸⁸.

Bölge olarak nüfus değerlendirilirse; nüfus yoğunluğu ülke geneline göre düşüktür. Bununla beraber DOKAP bölgesinde nüfus yoğunluğu ulusal ortalamaların iki katı olan iller de vardır. Örneğin; Trabzon ve Ordu gibi. Öte yandan,

⁸⁸ KOSGEB, a.g.e., s. 2.

Gümüşhane, Artvin ve Bayburt'ta km²'ye düşen insan sayısı ulusal ortalamamın ancak dördte biri kadardır⁸⁹.

Tablo 2.28 Doğu Karadeniz Bölge İlleri İtibarıyla Nüfus Yoğunluğu

	Toplam Nüfus 1990	Toplam Nüfus 1997	Alan km ²	Nüfus Yoğunluğu 1990	Nüfus Yoğunluğu 1997
Türkiye	56.473.035	62.865.574	774.815	73	81
DOKAP	2.963.355	2.911.108	39.203	76	74
Artvin	212.833	184.070	7.436	29	25
Giresun	499.087	460.805	6.934	72	66
G.Hane	169.375	153.990	6.575	26	23
Ordu	830.105	840.148	6.001	138	140
Rize	348.776	325.581	3.920	89	833
Trabzon	795.849	846.876	4.685	170	181
BAYBURT	107.330	99.638	3.652	29	27

Kaynak: DPT, **DOKAP**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 3-102.

2.4.1.1. Bayburt'un Hanehalkı Büyüklüğü

Tablo 2.29 Nüfus, Hanehalkı ve Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü (1990)

	Türkiye	Karadeniz	Bayburt
Toplam Nüfus	56.473.035	8.107.253	107.330
Toplam Hanehalkı Nüfusu	55.622.032	8.423.997	-
Toplam Hanehalkı Sayısı	11.188.636	1.533.986	17.327
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü			
Toplam Nüfusa Göre	5,05	5,9	6,19
Toplam Hanehalkı Nüfusuna Göre	4,97	5,49	-

Kaynak: DİE, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler: Bayburt**, Ankara, Şubat 1999, s.101.

Bayburt'ta Ortalama Hanehalkı büyüklüğü 1990 Nüfus sayımında yüzde 6.19 olarak ortaya çıkmıştır. Bu yüzde hem bölgesel hem de ulusal ortalamayı geçmiştir. Bu bağlamda Bayburt'ta hane başına 6 kişi düşmektedir. Ortalama Hane Büyüklüğü oranı ilçelerde yüzde 7,23, kaza ve köylerde yüzde 6,65 ulaşmıştır. Kırsal alandaki hane üyelerinin sayısı kent merkezinden fazladır⁹⁰.

⁸⁹ DOKAP, a.g.e., s. 1-4.

⁹⁰ DOKAP, a.g.e., s. 1-5, Ek.2.2, 1-26.

2.4.1.2. Bayburt Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi yaş grupları açısından nüfus içerisinde en yüksek oran 10-14, en düşük oran ise 85+ yaş grubundadır. 1990 yılında Bayburt ilinde her yüz kadın için 96 erkek bulunmakta iken, erkek nüfusun kadın nüfustan daha hızlı artması nedeniyle 2000 yılında bu oran 101'e yükselmiştir⁹¹.

Tablo 2.30 Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Guruplarına Göre Dağılımı (1990)

YAŞ GRUPLARI	T O P L A M	CİNSİYET GRUPLARI	
		KADIN	ERKEK
0-4	10.532	5.109	5.423
5-9	10.569	5.003	5.566
10-14	11.421	5.473	5.948
15-19	10.674	5.435	5.239
20-24	8.761	4.138	4.623
25-29	7.712	3.949	3.763
30-34	6.207	3.004	3.203
35-39	5.764	2.870	2.894
40-44	4.882	2.388	2.494
45-49	3.928	1.962	1.966
50-54	3.049	1.810	1.599
55-59	3.155	1.696	1.459
60-64	3.070	1.682	1.388
65-69	3.276	1.589	1.687
70-74	2.167	1.239	928
75-79	1.057	535	522
80-84	403	226	177
85 +	344	203	141

Kaynak: Bayburt Valiliği, **İl Çalışma Raporu**, 2003, s.107.

⁹¹ Bayburt Valiliği, **a.g.e.**, s. 187.

Tablodan da görülebileceği gibi yaş grupları açısından nüfus içerisinde en yüksek oran 10-14, en düşük oran ise 85+ yaş grubundadır. 1990 yılında Bayburt ilinde her yüz kadın için 96 erkek bulunmakta iken, erkek nüfusun kadın nüfustan daha hızlı artması nedeniyle 2000 yılında bu oran 101'e yükselmiştir⁹².

Özellikle doğurganlık nüfus için çok önemli faktördür. Bu faktöre bebek ve çocuk ölüm oranları da dahildir. Bayburt gerek bebek ve çocuk gerekse de toplam doğurganlık oranlarında hem bölge hem de ülke ortalamasının üzerinde bir orana sahiptir. Bebek ölüm hızında yüzde 83, bölge genelinde bu oran yüzde 73, ülke genelinde yüzde 67'dir. Çocuk ölümünde ise Bayburt yüzde 22 gibi bir orana sahipken, bölge ortalaması yüzde 19, ülke ortalaması yüzde 16 olmuştur. Bayburt'un sahip olduğu doğurganlık oranı yüzde 3,20 ile ülke ortalaması olan 2,65'in üzerine çıkmıştır. Bu yüksek doğurganlık oranı Bayburt nüfusunun içinde en yüksek orana niye 10-14 yaş grubun olduğunu açıklamaktadır⁹³.

⁹² Bayburt Valiliği, **a.g.e.**, s. 187.

⁹³ DIE, **a.g.e.**, s. 24.

2.4.1.3. Bayburt'ta İktisadi Faaliyet Kollarına Kollarına Göre Nüfus

Tablo 2.31 *İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Nüfus (1990)*

	Türkiye		Karadeniz		Bayburt	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	23.381.893	100	3.827.734	100	50.879	100
Ziraat, Avcılık, Ormancılık, Balıkçılık	12.547.796	53,66	2.721.334	71,095	38.350	75,375
Madencilik ve Taşocakları	130.823	0,56	47.092	1,2303	14	0,0275
İmalat Sanayi	2.781.717	11,9	237.190	6,1966	1.194	2,3467
Elektrik, Gaz, Su	80.324	0,34	9.451	0,2469	47	0,0924
İnşaat	1.184.242	5,06	131.460	3,4344	2.916	5,7312
Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller	1.854.306	7,93	172.300	4,5014	1.861	3,6577
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	775.427	3,32	85.919	2,2446	938	1,8436
Mali Kurumlar, Sigorta ve Taşınmaz Mallara Ait İşler	541.742	2,32	38.143	0,9965	415	0,8157
Toplum Hizmetleri Sosyal ve Kişisel Hizmetler	3.344.033	14,3	372.058	9,7201	5.073	9,9707
İyi Tanımlanmamış Faaliyetler	141.483	0,61	12.787	0,3341	71	0,1395

Kaynak: DİE, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler:Bayburt**, Ankara, Şubat 1999, s.210.

İktisadi faaliyet kollarına göre nüfusta tarım, ormancılık, avcılık ve balıkçılık Türkiye genelinde %56.66, Karadeniz Bölgesi'nde %71.10 ve Bayburt ilinde %75.37 ile ilk sırayı almaktadırlar. Özellikle Bayburt ekonomisinin tarım ve hayvancılığa dayandığını gösteren temel göstergedir. Bayburt'un sahip olduğu bu oran Türkiye'nin sahip olduğu oranın üstündedir. İkinci sırayı Bayburt ilinde %9.97, Karadeniz Bölgesinde %9.72, Türkiye'de %14.30 ile toplum hizmetleri sosyal ve kişisel hizmetler ikinci sırada almaktadır. Bayburt'taki hizmet sektörünün Türkiye ortalamasının gerisinde kaldığı ve yeterince gelişemediği bir gerçektir. Hizmet

sektörü gelir getirisi tarım ve hayvancılık sektörüne oranla fazladır. Bu durum ister istemez gelir düzeyini ve dağılımını etkilemektedir. Türkiye’de de % 11.90, Karadeniz Bölgesinde %6.20 ile imalat sanayi ve Bayburt ilinde inşaat üçüncü sırada yer almaktadır. İmalat sanayinin Bayburt ekonomisine katkısı yok denecek kadar azdır. Bunun yerini Bayburt’ta inşaat sektörü almıştır. İktisadi faaliyet kollarına göre nüfusun içinde en son sırada ise Türkiye’de %0.34, Karadeniz Bölgesinde %0.25 ile elektrik, gaz ve su, Bayburt’ta ilinde ise %0.03 ile madencilik ve taşocaklığı gelmektedir⁹⁴.

Bayburt ilinde aktif nüfusun işteki durumuna göre dağılımda %19’u ücretli, binde 3.7’si işveren, % 24.8’i kendi hesabına ve % 55.76’sı ücretsiz aile işçisi olarak yer almaktadır. Bu veriler ışığında Bayburt ilinin aktif nüfusunun % 55.76 devamlı ve düzenli bir gelire sahip değildir⁹⁵. İl genelinde işveren oranının binlerle ölçülmesi özel sektörün yok denecek kadar az olduğunu bariz kanıtıdır. Günümüz ekonomisinin itici gücü konumundaki özel sektör gelir dağılımını ve düzeyini etkileyen en önemli faktördür.

⁹⁴ a.e., s.20.

⁹⁵ KOSGEB, a.g.e., s.4.

2.4.1.4. Bayburt'ta Esas Meslek ve Cinsiyete Göre Nüfus

Tablo 2.32 Esas Meslek ve Cinsiyete Göre Nüfus (1990)

	TÜRKİYE		KARADENİZ		BAYBURT	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	40.783.431	100,00	5.875.978	100,00	75.481	100,00
Erkek	20.548.725	50,38	2.826.606	48,10	36.155	47,90
İlmi ve teknik elemanlar, serbest meslek	1.208.500	5,88	139.195	4,92	1645	4,55
Müteşebbisler, direktörler ve üst kademe yöneticileri	133.590	0,65	10.482	0,37	162	0,45
İdari personel ve benzeri çalışanlar	651.608	3,17	74.394	2,63	947	2,62
Ticaret ve satış personeli	1.066.757	5,19	96.257	3,41	1.280	3,54
Hizmet işlerinde çalışanlar	1.202.388	5,85	127.449	4,51	1.401	3,87
Tarım, ormancılık, balıkçılık ve avcılık	6.499.228	31,39	1.243.083	43,98	15.947	44,11
Tarım dışı faaliyetlerde çalışanlar ve ulaştırma makinesi kullananlar	6.151.748	29,94	639.615	22,63	8.505	23,52
Mesleği olmayanlar	3.666.834	17,84	495.202	17,52	6.264	17,33
Bilinmeyen	18.072	0,09	930	0,03	4	0,01
Kadın	20.234.706	49,62	3.049.371	51,90	39.326	52,10
İlmi ve teknik elemanlar, serbest meslekleri	526.4114	2,60	49.547	1,63	411	1,05
Müteşebbisler, direktörler ve üst kademe yöneticileri	11.267	0,06	485	0,02	-	0,00
İdari personel ve benzeri çalışanlar	358.126	1,77	30.709	1,01	133	0,34
Ticaret ve satış personeli	86.144	0,43	6.319	0,21	18	0,05
Hizmet işlerinde çalışanlar	139.157	0,69	10.215	0,33	24	0,06
Tarım, ormancılık, balıkçılık ve avcılık	7.242.903	35,79	1.689.472	55,40	23.472	59,69
Tarım dışı faaliyetlerde çalışanlar ve ulaştırma makinesi kullananlar	850.296	4,24	91.636	3,01	861	2,19
Mesleği olmayanlar	11.004.822	54,39	1.170.762	38,39	14.406	36,63
Bilinmeyen	8.577	0,04	199	0,01	1	0,001

Kaynak: DİE, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler: Bayburt, Ankara, Şubat 1999, s.120.

Bayburt'un esas meslek ve cinsiyetine göre nüfusunda Erkek nüfusu çalışan kesimin yüzde 47,9'u oluşturmaktadır. Erkek nüfusu yüzde 44,11 oranla tarım, ormancılık, balıkçılık ve avcılıkla meşgul olmaktadır. Bu oran Türkiye ortalamasının üzerinde bir orandır Bu oranı Tarım dışı faaliyetlerde çalışanlar ve ulaştırma makinesi kullananlar yüzde 23,52'lik oranla takip etmektedir. Mesleği olmayanların oranı ise yüzde 17,33'ü bulmaktadır. Bu kişilerin devamlı bir gelirleri yoktur. Bayburt'ta çalışan erkek nüfusun içinde en düşük orana müteşebbisler, direktörler ve üst kademe yöneticileri sahiptirler ve bu oran 0,45 bulmaktadır. Bayburt'un çalışan kadın nüfusu yüzde 52,10 'dur. Bayburt'un çalışan kadın nüfusu hem Türkiye hem de Karadeniz Bölgesinin üzerinde bir ortalamaya sahiptir. Türkiye'nin çalışan kadın nüfusu oranı yüzde 49,62, Karadeniz Bölgesi ortalaması yüzde 51,90'ı bulmaktadır. Çalışan kadın nüfusu Bayburt'ta en çok tarım, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılıkla meşgul olmaktadır. Sahip oldukları yüzde 60'a varmıştır. Bu oran tarım ve hayvancılıkla meşgul olan erkek nüfusuna göre yüksek bir yüzdedir. Tablodan da rahatça anlaşılacağı gibi Bayburt'un çalışan nüfusunun içinde kadınların önemli bir yere ve yüzdeliğe sahiptir. İlginç olan ise Bayburt nüfusunda erkek nüfusu kadın nüfusundan fazladır. Bu oranı çalışan nüfusta göremiyoruz. Bunun ana sebeplerinden biri ise iş olanakların az ve geçim darlığından dolayı erkek nüfusunun çalışmak için başka yerlere gitmesidir.

2.4.2. Bayburt'ta İstihdam

2.4.2.1. Genel Durum

Doğu Karadeniz Bölgesinde egemen faaliyet tarımdır. Doğal olarak, istihdamın çoğunluğu da bu sektördedir. Tarım dışı sektörlerde istihdam sınırlı olup, ulusal ortalamanın altındadır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi kadınların tarımsal işgücüne katılımı oldukça fazla olup ulusal ortalamanın üstündedir. Buna karşılık tarım dışı sektörlerde kadınların işgücüne katılımı oldukça düşüktür (% 0,5). Kent nüfusunun dörtte biri tarım sektöründe, kırsal nüfusun yüzde 14'ü ise tarım dışı faaliyetlerde çalışmaktadır. Bu oranlar, tarımın, kentlerde de önemli bir istihdam alanı olduğunu ; buna karşılık, kırsal nüfusun önemli bir bölümünün de tarım dışı

çalışabilecek kanallara sahip olduğunu göstermektedir. Sektörün temel özelliği olarak tarımsal faaliyet büyük oranda aile üyelerinin istihdamıyla gerçekleştirilmektedir. Bu durum, ücretsiz aile işçileri, özellikle de kadın emeği ile gerçekleşen öz-sömürünün bu sektördeki ağırlığına işaret etmektedir⁹⁶.

Tablo 2.33 Sektörlere, Cinsiyete ve Yerleşim Tiplerine Göre İstihdam

	Tarım Sektörü (Ürün Ekimi, Hayvancılık, Ormancılık, Balıkçılık, Avcılık)						Tarım Dışı Sektörler				
	Çalışan insan sayısı	Toplam (%)	Kadın (%)	Erkek (%)	Kırsal (%)	Kent (%)	Toplam (%)	Kadın (%)	Erkek (%)	Kırsal (%)	Kent (%)
Türkiye	24.726.601	51	80	35	84	9	49	20	65	16	91
DOKAP	1.478.519	69	91	50	86	25	31	9	50	14	75
Artvin	113.659	68	92	48	85	16	32	8	52	15	84
Giresun	250.250	68	89	52	90	20	32	11	48	10	80
G.Hane	83.231	71	93	51	86	20	29	7	49	14	80
Ordu	416.790	72	89	58	90	36	28	11	42	10	64
Rize	170.781	66	94	41	82	23	34	6	59	18	77
Trabzon	391.325	66	90	43	83	24	34	9	57	17	76
Bayburt	52.483	73	96	54	91	17	27	4	46	9	83

Kaynak: DPT, DOKAP, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 2-14.

Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi Doğu Karadeniz Bölgesindeki ücretsiz çalışan aile üyelerinin oranı (yüzde 53,5) ulusal ortalamanın üstündedir(yüzde 38,0)

Tablo 2.34 Doğu Karadeniz Bölgesinde İstihdam Statüsü

	İşçi(%)	İşveren(%)	Serbest Çalışan(%)	Ücretsiz Çalışan Aile Üyeleri(%)
Türkiye	38,5	1,3	22,3	37,9
DOKAP	21,3	0,5	24,9	53,5
Artvin	24,3	0,3	25,1	50,4
Giresun	20,7	0,4	26,2	52,6
G.hane	19,5	0,5	24,6	55,4
Ordu	16,8	0,4	27,0	55,8
Rize	23,3	0,6	24,4	51,7
Trabzon	25,1	0,5	22,1	52,6
BAYBURT	19,0	0,4	24,9	55,8

Kaynak: DPT, DOKAP, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 2-19.

⁹⁶ DOKAP, a.g.e., s. 1-7.

Bayburt'ta ücretsiz çalışan aile üyelerinin oranı yüzde 55,8'dır. Bu oran ulusal ortalamanın çok üzerindedir. Bu oranı yüzde 24,9 ile serbest çalışanlar takip etmektedirler. Bölgesel ortalamayla Bayburt'un ortalaması aynı oranlara sahiptir. En az ortalama işveren kesimine aittir.

2.4.2.2. Bayburt ilinde Kamu ve Özel Sektör Yatırımları

2.4.2.2.1. Bayburt'ta Kamu Yatırımları

1990-1997 Toplam kamu yatırım harcamalarına göre sıralamada Bayburt 69.sıradadır. 1998 yılı fiyatlarıyla 1997 yılı kişi başına kamu yatırım harcamaları Bayburt=9.413403 TL'sidir ve 39.sıradadır. (Bu değerlere mahalli idarelerin yatırımları ve fonlar dahil değildir.)⁹⁷

Tablo 2.35 *Yıllar İtibariyle Kamu Yatırımları (Cari fiyatlarla Milyon TL)*
(1990-1997)

YILLAR	Bayburt	Karadeniz	Türkiye(Muh.Hariç)	Türkiye(Muh.Dahil)
1990	5.784	1.002.501	10.588964	24.937.997
1991	12.855	1.264.302	13.202.487	41.984.061
1992	45.353	2.156.548	22.761.798	68.563.500
1993	107.984	2.563.219	31.406.174	115.357.167
1994	75.995	3.332.038	48.201.616	168.132.097
1995	198.497	6.867.870	96.285.563	240.027.068
1996	434.967	23.826.174	226.041.429	545.395.653
1997	573.836	51.941.569	488.911.818	1.283.309.869

Kaynak: KOSGEB, **Bayburt İli Profili Raporu**, Ankara, 2000, s.13.

⁹⁷ KOSGEB, a.g.e., s. 16.

Tablo 2.36 *Yıllar İtibariyle Kamu Yatırımları (1998 fiyatları ile Milyon TL)*

YILLAR	Bayburt	Karadeniz	Muh.İller	Türkiye(Muh.Hariç)	Türkiye(Muh.Dahil)
1990	556.979	96.537.340	1.381.761.697	1.019.680.202	2.401.441.898
1991	730.406	71.836.172	1.635.335.629	750.149.988	2.385.485.616
1992	1.599.217	76.043.207	1.615.038.630	802.616.092	2.417.654.722
1993	2.322.567	55.130.837	1.805.654.714	675.497.741	2.481.152.455
1994	721.658	31.641.462	1.138.875.295	457.728.754	1.596.604.050
1995	1.092.041	37.783.930	790.801.067	529.719.832	1.320.520.899
1996	1.325.019	72.530.501	972.833.050	688.578.876	1.661.411.926
1997	937.933	84.898.289	1.298.440.478	799.124.436	2.097.564.915

Kaynak: KOSGEB, **Bayburt İli Profili Raporu**, Ankara, 2000

Bayburt ilinin 1997 yılında kamu yatırımları (1998 fiyatıyla) bir önceki seneye göre 937.933 Milyon TL'ye düşmüştür. 1996 yılında Bayburt ilinin almış olduğu kamu yatırımı 1.352.019 Milyon TL'dir. İki sene arasındaki fark 387.086 Milyon TL'dir. Bayburt ilinin en çok kamu yatırımı çektiği dönem 1993 Yılı olmuştur. Kamu yatırımları bu dönem 2.322.567 Milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu seneden itibaren Bayburt 1993 yılındaki rakama ulaşamamıştır. Şayet cari fiyatlar göz önüne alınacak olursa Bayburt ili en fazla kamu yatırımını 1997'de almıştır. Bu rakam 1997'de 537.836 Milyon TL'dir.

Bayburt ili diğer bölge illerine göre 1995 yılında planlanan kamu yatırım harcamaları programında imalat sanayi payında program ödeneği olarak toplam 2.660 Milyar TL öngörülmüş, bu öngörülmüş miktardan 8 milyarı imalat sanayi için ayrılmıştır. Nakdi gerçekleşme olarak 256 Milyar TL gerçekleşmiş ve Program ödeneğinde olduğu gibi imalat sanayi için 8 Milyar nakdi ödeme yapılmıştır⁹⁸. Bununla beraber Bayburt ilinin imalat sanayi sektöründe üretmiş olduğu katma değer 1993 yılı Genel Sanayi ve İş Yerleri Sayım Sonuçlarına göre 1 Milyar TL tutarındadır⁹⁹.

⁹⁸ DAP, a.g.e., s. 38.

⁹⁹ a.e., s. 19.

2.4.2.2.2. Bayburt'ta Özel Sektör Yatırımları

Tablo 2.37 Yıllar İtibariyle Özel Sektör Yatırım Teşvikleri (1991-1997)

		BAYBURT	KARADENİZ	ÇOK BÖLGELİ	TÜRKİYE
1991	Belge adedi	4	181	32	1.776
	S.Yatırım Tutarı	18.954	1.864.744	2.786.828	38.176.088
	İstihdam Kişi	152	11.658	23.328	163.504
1992	Belge adedi	0	113	27	1.554
	S.Yatırım Tutarı	0	3.653.402	1.366.337	51.392.528
	İstihdam Kişi	0	9.389	2.836	116.025
1993	Belge adedi	1	246	57	3.051
	S.Yatırım Tutarı	20.328	17.736.356	9.465.266	245.856.166
	İstihdam Kişi	10	14.828	5.230	197.917
1994	Belge adedi	1	118	26	1.394
	S.Yatırım Tutarı	17.675	13.489.734	17.090.372	214.031.636
	İstihdam Kişi	17	8.669	2.855	90.869
1995	Belge adedi	2	245	28	4.955
	S.Yatırım Tutarı	297.012	59.419.244	11.735.906	2.285.693.104
	İstihdam Kişi	123	18.844	4.304	376.623
1996	Belge adedi	1	340	35	5.024
	S.Yatırım Tutarı	404.910	82.433.428	36.295.504	2.116.004.356
	İstihdam Kişi	120	19.072	4.625	271.605
1997	Belge adedi	1	368	67	5.132
	S.Yatırım Tutarı	236.310	123.403.384	71.927.276	3.317.417.667
	İstihdam Kişi	56	41.577	6.722	334.846

Kaynak: KOSGEB, **Bayburt İli Profili Raporu**, Ankara, 2000, s.12.

Özel sektör yatırım teşvikleri bakımından Bayburt, bölge ve ülke genelinde istenilen düzeyde özel sektör teşvikleri alamamaktadır. Tablodan da anlaşılacağı gibi 1992 yılında özel sektör teşviki alamamış ve özel sektörde istihdam edilen kişi sayısı sıfırdır. Bayburt'ta en çok istihdam edilen kişi sayısı 1991 yılında gerçekleştirilmiştir. Sermaye tutarı ise 18.954 Milyon TL bulmuştur. 1996 yılına kadar Bayburt'ta özel sektör yatırım teşviklerinde devamlı bir artma söz konusu iken 1997'den itibaren bir düşüş göze çarpmaktadır. İstihdam edilen kişi sayısına bakıldığında bu sayının son derece yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Özel sektörün Bayburt'ta yatırıma isteksiz oluşunun temel nedenlerinden biri devletin özel sermayenin önünü açacak planların çok yetersiz oluşudur.

Bununla beraber bölge illerinde 1994 yılında uygulamaya konulan ve özel sektörün de önünü açmayı hedef alan devlet yardımları bölgesel kalkınma sorunun çözüme bir katkı sağlamamıştır. Teşvik sisteminin yoğun bürokrasi gerektirmesi ve Bölge'deki işletmelerin özelliklerini dikkate almaması bu durumun başlıca nedenleri arasında gösterilebilir¹⁰⁰.

2.4.3. Bayburt'un İstihdam Durumu

İstihdam edilen nüfusun, işgücü nüfusu içindeki oranı erkek nüfus için %93, kadın nüfus için %98'dir. İstihdam edilen nüfusun ekonomik faaliyetlere göre yapısı, yerleşim yerine ve cinsiyetine göre değişmektedir. İstihdamdaki erkek nüfusun %32'si hizmet sektöründe çalışmaktadır. Bu oran il merkezinde %80, ilçe merkezlerinde %56 ile köylerden daha yüksek bir orana sahiptir. İl genelinde tarım sektöründe istihdam edilen erkek nüfusun oranı %57 iken, köyde bu oran %81'e yükselmektedir.

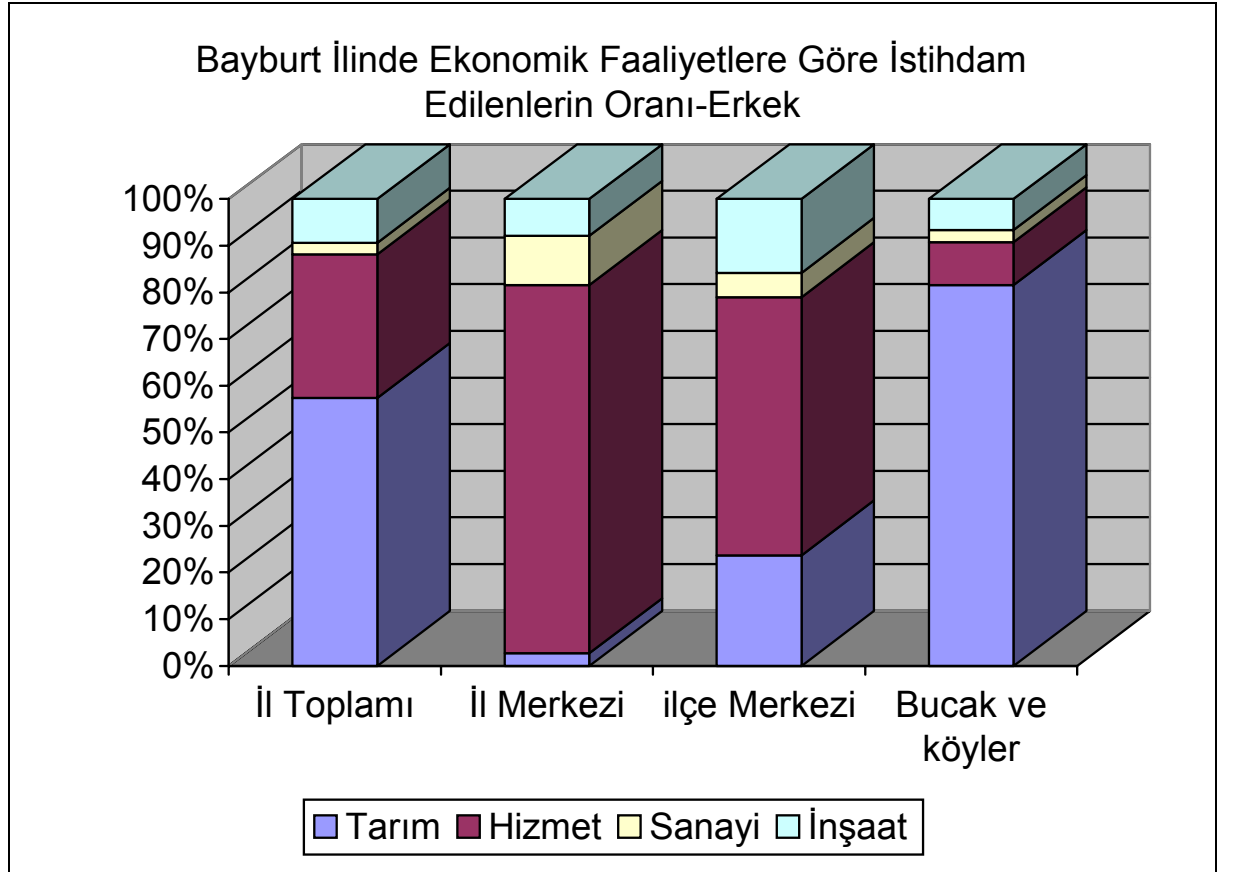
İstihdam edilen kadın nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılımı erkek nüfustan farklı bir yapı göstermektedir. İstihdamdaki kadın nüfusun %97'si tarım

¹⁰⁰ a.e., s. 172.

sektöründedir. Köyde istihdam edilen kadın nüfusun hemen hemen tamamı tarımda çalışırken, şehirde istihdam edilen kadın nüfusun çoğunluğu hizmet sektöründedir.

İstihdam edilen nüfusun %54'ü ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Bu oran erkek nüfus için yaklaşık %24, kadın nüfus için %90'dır. Kadın nüfusun %3'ü, erkek nüfusun %35'i ücretli olarak çalışmaktadır. Kendi hesabına çalışan kadın nüfus oranı yaklaşık %5 ile oldukça düşük iken, çalışan erkek nüfusun %39'u kendi hesabına çalışmaktadır¹⁰¹.

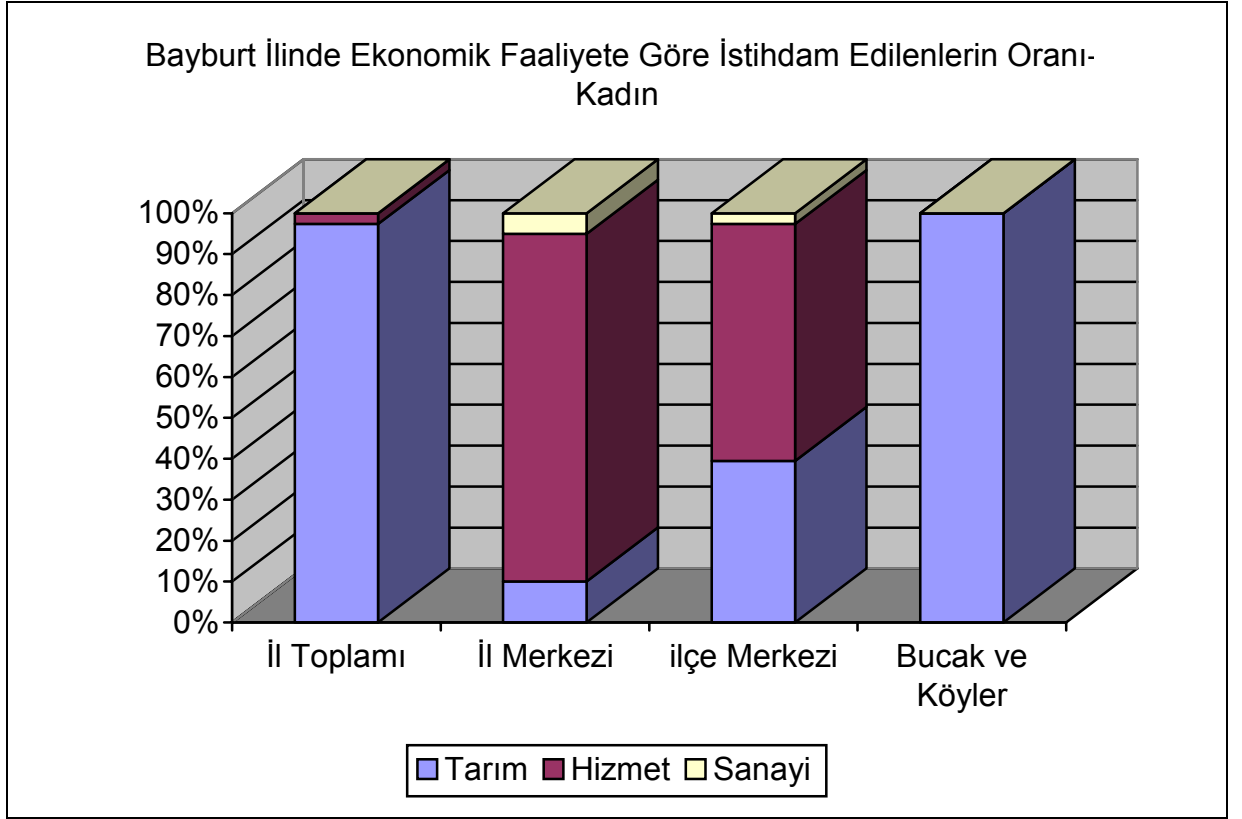
Grafik 5

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara, 2000, s.208.

¹⁰¹ Bayburt Valiliği, a.g.e., s. 161.

Grafik 6

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara, 2000, s.211.

Bayburt'un sahip olduğu istihdam koşulları içinde bulunduğu bölge ile hemen hemen aynı mevcut durumu göstermektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesinde istihdam olanakları gelişmemiş sanayiden ve ekonomik durgunluktan dolayı sınırlıdır. İstihdam olanaklarından yararlanabilme, sanayi sektörün aradığı becerileri taşımayan, ilkokul ve genel lise mezunları için çok sınırlıdır. İş bulma süresi illerin ekonomik durumlarına göre değişiklik göstermektedir. Birçok iş tarımla ilgili olduğundan iş imkanlarının yüzde 90'ı özel beceri gerektirmemektedirler. İşgücüne ihtiyaç duyulan alanlar, toptancılık, halıcılık, sağlık, eğitim ve diğer sosyal sektörlerde vücut gücü gerektiren işler, kamyon şoförlüğü ve ofis işleridir. Bazı teknikerlere ihtiyaç duyulmakla beraber bu sayı çok sınırlıdır: Buna göre vücut gücü kullanılan işler beceri gerektirmemektedir¹⁰².

¹⁰² DOKAP, a.g.e., s. 6-4.

İstihdam şekilleri (Küçük ve orta ölçekli sanayilerde istihdam şu şekildedir):

- Kendi küçük atölye ve fabrikalarında çalışan iş sahipleri ve ortakları,
- Çırak ve usta gibi bağımlı işçiler
- Sözleşmeli mevsimlik işçiler

Doğu Karadeniz Bölgesinin istihdam özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

- Tarıma dayalı ekonomide çalışanların çoğu mevsimlik işçidir.
- Makine kullanımı gerektiren işlerde çalışanların % 80'i meslek lisesi mezunudur.
- Mesleki okul eğitimi fabrikalarda yükselme şansını arttırır.
- Küçük atölyelerde çalışanların çoğunluğunu halen ilkokul mezunları teşkil etmektedir.
- Sanayinin daha fazla teknisyene ihtiyacı vardır¹⁰³.

2.5. Bayburt'ta İşsizlik ve Göç

2.5.1. Bayburt'ta İşsizlik

2.5.1.1. Genel Durum

Bayburt'un en öncelikli sorunu işsizliktir. Bu sadece Bayburt ilinin temel sorunu değil aynı zamanda içinde bulunduğu bölgenin temel sorunu olmuştur. Bu sorunun temel sebebi bölge ekonomisinin tarım ve hayvancılığa dayanmasıdır. Tarım sektörü yüksek gelir getirisi olmayan bir sektör durumundadır. Tarım sektöründe çalışan insan sayısının oranı bölgede yüzde 65,0'e ulaşmış durumdadır. Bu oran ulusal ortalamanın üstündedir. Tarımdaki ulusal ortalama yüzde 57,4'tür. Tarım yıl boyunca süren bir faaliyet olmadığı için, bu durum, gerçek ya da gizli işsizlik oranını gizlemektedir. Ancak, Doğu Karadeniz Bölgesinde işsiz olan ve iş arayan insanların oranı yüzde 3,4, ülke geneliyle yüzde 3,3 dür. Bu oranlar karşılaştırıldığında Doğu Karadeniz Bölgesindeki işsiz oranı biraz fazladır¹⁰⁴.

¹⁰³ a.e., s. 6-5.

¹⁰⁴ a.e., s. 1-8.

İşsizlik konusunda önemli ipuçları verecek olan faktörlerden biri ise hane sayısı ve hanede çalışan insan sayısıdır. Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi ülke genelinde 11.188.636 ; Doğu Karadeniz Bölgesinde 540.925 , Bayburt ilinde 17.327 tane toplam hane mevcuttur. Bölge genelinde hanede hiç çalışmayan insan yüzdesi %9,7 ; Bayburt'ta ise bu yüzde %6,4'tür. Bayburt'ta hanede çalışan insan sayısının 1 ve 2 olduğu yüzdelerde Bayburt , Doğu Karadeniz Bölgesinin altında bir yüzdeye sahiptir. Ne zaman Bayburt ilinde hanede çalışan insan sayısının 3-4 ve 5+ olduğu yüzdelerde, hem bölge hem de ülke ortalamasının üstündeki yüzdelerine ulaşmıştır. Bayburt hanede çalışanların sayısı 3-4 iken sahip olduğu yüzde 28,4, ülke yüzdesi ise 16,0 , bölge yüzdesi 25,7'dir. Hane çalışanların sayısı 5+'ye ulaştığı zaman Bayburt'un sahip olduğu yüzde 18,1, ülke yüzdesi 7,8 , bölge yüzdesi ise 18,1'dir.

Tablo 2.38 Doğu Karadeniz Bölgesinin Hanede Çalışan İnsan Sayısı

	Toplam Hane Sayısı	Hanede çalışan insan sayısı (%)				
		0	1	2	3-4	5+
Türkiye	11.188.636	13,6	40,9	21,6	16,0	7,8
DOKAP	540.925	9,7	27,4	23,6	25,7	13,5
Artvin	44.151	9,5	29,6	24,8	25,7	10,3
Giresun	95.375	11,2	27,5	24,5	25,9	10,8
Gümüşhane	30.518	8,7	28,3	22,1	27,1	13,8
Ordu	144.046	8,5	25,7	23,6	27,4	14,8
Rize	64.327	12,0	27,8	21,8	24,2	14,1
Trabzon	145.327	9,5	28,2	24,0	24,0	14,2
BAYBURT	17.232	6,4	25,8	21,2	28,4	18,1

Kaynak: DPT, **DOKAP**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 2-44.

İşsizlik konusunda önemli ipuçları veren faktörlerden biri de bir önceki haftada ekonomik olarak faaliyetlerdir. Türkiye, Doğu Karadeniz Bölgesi ve Bayburt hakkında işsizlik konusunda bilgi verebilecek aşağıdaki Tablodan da anlaşılabilir gibi Türkiye 12 yaş ve üstünde ekonomik faaliyette buluna insan sayısı 40.757.117 kişi, bu sayının 2.161.119 kişisi Doğu Karadeniz Bölgesinde faaliyette

bulunmaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesinin sahip olduğu ekonomik faaliyetlerde bulunanların 75.458 kişisi Bayburt'ta faaliyet göstermektedir. Bayburt'ta geçen hafta işe alınan insanların yüzdesi 67,4'dir. İlginç olan bu oran Türkiye ve bölge ortalamasının üzerindedir. Bunun yanı sıra iş arayanların işsizlerin oranı yüzde 2,1'dir.

Tablo 2.39 Bir Önceki Haftada Ekonomik Faaliyetler(12 yaş ve üstü)

	Nüfus(12 yaş ve üstü)	Geçen hafta işe alınan insanlar (%)	İş arayan işsizler (%)	Ekonomik olarak çalışmayanlar (Emekli,ev kadını, öğrenci) (%)
Türkiye	40.757.117	57,4	3,3	39,3
DOKAP	2.161.119	65,0	3,4	31,6
Artvin	161.522	67,8	2,6	29,6
Giresun	367.880	64,2	3,9	32,0
Gümüşhane	119.412	66,6	3,1	30,3
Ordu	591.655	66,6	3,8	29,6
Rize	261.086	62,1	3,3	34,6
Trabzon	584.106	63,9	3,1	33,0
Bayburt	75.458	67,4	2,1	30,5

Kaynak: DPT, **DOKAP**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 2-71.

Bu oran ülke oranına ve diğer illerin sahip olduğu oranlara göre çok düşüktür. Yukarıdaki tabloya göre Doğu Karadeniz Bölgesinde işsizlik sorununu en az yaşayan il konumunda Bayburt gelmektedir. Bayburt'un bu kadar küçük bir işsizlik oranına sahip olmasının iki temel sebebi vardır. Birincisi ilin sahip olduğu nüfusun diğer illere göre az olması, ikinci sebep ise ilden dışarıya yoğun şekilde yaşanan göç olgusudur. Bayburt'ta ekonomik olarak çalışmayanların oranı ise yine ülke ve bölge oranının altında yer almaktadır. Bu oran ise yüzde 30,5'dir.

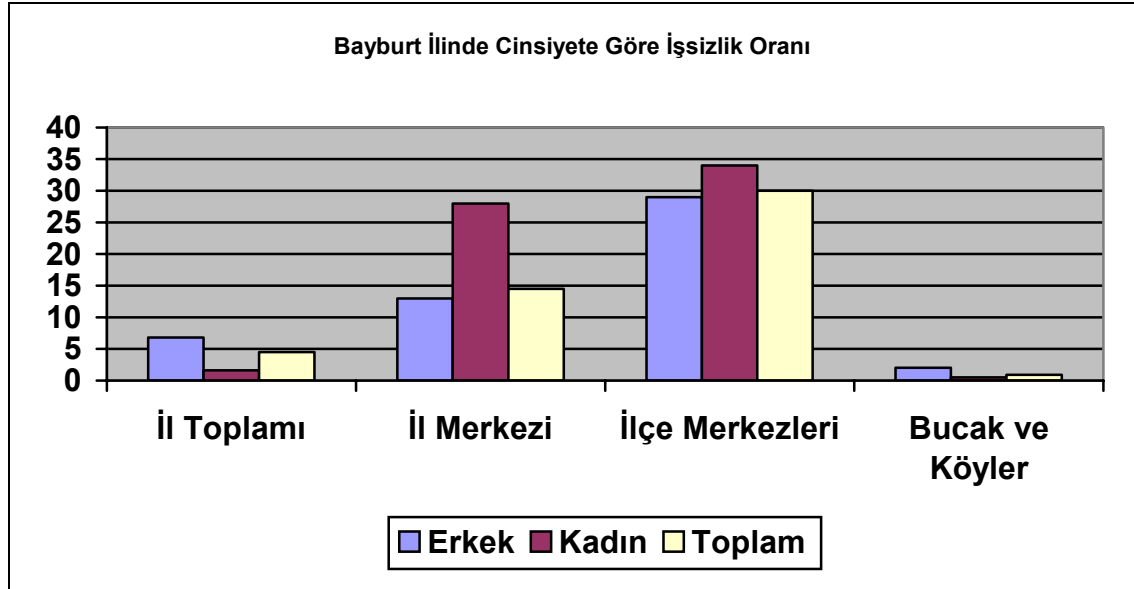
2.5.1.2. Bayburt Merkezde ve İlçelerde İşsizlik

2000 yılı genel nüfus sayımından bir hafta içinde çalışmayan bir işle de bağlantısı bulunmayanlardan, iş arayan ve son üç ayda iş bulmak için bir girişimde bulunanların, toplam işgücü nüfusu içindeki oranı, bir başka deyişle işsizlik oranı %4.5'dir. Bu oran erkek nüfus için %6,8 iken, kadın nüfus için %1,6'dır.

İşsizlik oranı ilçe merkezlerinde il merkezinden daha yüksektir. İl merkezinde %15,4 olan işsizlik oranı, ilçe merkezlerinde %30,02'dir. Köylerde ise bu oran %0,6'dır.

İl ve ilçe merkezlerinde kadınların işsizlik oranı, erkeklerin işsizlik oranından daha yüksek iken , köylerde erkeklerin işsizlik oranı kadınlardan daha yüksektir. İlçe merkezlerinde işsizlik oranı kadınlarda %35.9, erkeklerde %19.7 iken, köylerde işsizlik oranı kadınlarda %0.2, erkeklerde %1.1'dir. İşsiz nüfusun büyük çoğunluğunu genç nüfus oluşturmaktadır.

Grafik 7

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara, 2000, s.226.

Bayburt'ta 2002 yılı sonu itibariyle Türkiye İş Kurumu Bayburt İl Müdürlüğüne kayıtlı 167 işsiz vardır. Bunların 154 ü erkek 13 ü bayandır. İşsizler eğitim durumları ve meslekleri aşağıya çıkarılmıştır:¹⁰⁵

Okur-Yazar	:	2
İlkokul	:	69
Ortaokul	:	25
Lise ve Dengi Okul	:	36
Sanat Okulu	:	18
Yüksek Okul	:	6
Üniversite	:	11
Mühendis	:	5
Topograf, Teknisyen	:	6
Bilgisayar ve Daktilo Operatörü	:	2
Hemşire, Ebe, Tıp Teknisyeni	:	3
Muhasebeci ve Kasadar	:	14
Büro Elemanı	:	22
Satış İşçisi	:	3
Aşçı	:	6
Değirmen, Fırın, İçki, Besin İşçisi	:	3
Taş Kesici ve Oyma İşçisi	:	1
Torna Tezgahı Operatörü	:	4
Elektrik Tesisatçısı	:	6
Sihhi Tesisatçı	:	1
Metal İşçisi	:	1
Sıvacı	:	1
Ateşçi	:	5
Diğer İnşaat İşçisi	:	4
Şoför	:	47
Beden İşçisi	:	16
Diğer Teknik Personel	:	17

Tablo 2.40 Bayburt İş Kurumu 2003 Yılı Verileri

2003 Yılı itibariyle Kuruma Müracaat Eden Vatandaş Sayısı	198
2003 Yılı itibariyle Kuruma Müracaat Eden Özürlü Vatandaş Sayısı	15
2003 Yılı itibariyle Kuruma Müracaat Eden Eski Hükümlü Sayısı	4
2003 Yılı itibariyle Kuruma Sunulan Açık İş Sayısı	23
2003 Yılı itibariyle Kurumca İşe Yerleştirilen Kişi Sayısı	29
2003 Yılı itibariyle İşsizlik Ödeneğinden Yararlanmak İçin Başvuran Vatandaş Sayısı	36
2003 Yılı itibariyle İşsizlik Sigortası Almayı Hakeden Vatandaş Sayısı	30

Kaynak: Bayburt İş Kurumu, 2003

¹⁰⁵ Bayburt Valiliği, a.g.e., s. 188-189.

Bayburt İş Kurumunun 2002 yılı verilerinde toplam kayıtlı işsiz sayısı 169 kişi iken kurumun 2003 yılı verilerinde bu sayı 198 kişiye ulaşmıştır. Bir yıl içinde kayıtlı işsiz sayısı 19 kişi artmıştır. 2003 yılı verilerinde kurumdan talep edilen işçi sayısı 23, kurumca işe yerleştirilen kişi sayısı 29 kişidir. Halihazırda Bayburt'ta işsizlik sigortası alan 30 kişi mevcuttur.

2.5.1.3. Bayburt'ta Cinsiyete Göre İşsizlik

Tablo 2.41 Bayburt'ta Bölge İllerine Göre İşgücü ve İstihdamın Cinsiyete Göre Dağılım ı(%) (1990)

İLLER	Cinsiyete göre işgücünde alınan pay		Cinsiyete göre istihdamdan alınan pay		İşsizlik oranı		
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Ağrı	56,8	43,2	55,0	45,0	5,1	8,1	1,1
Ardahan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bayburt	55,0	45,1	53,8	46,2	3,1	5,1	0,6
Bingöl	55,9	44,1	54,1	45,9	4,7	7,9	0,8
Bitlis	61,1	38,9	58,8	41,2	6,4	9,9	0,9
Elazığ	61,8	38,2	59,9	40,1	9,4	12,1	5,0
Erzincan	63,4	36,7	62,5	37,5	4,1	5,4	1,8
Erzurum	59,9	40,1	58,4	41,6	5,2	7,6	1,7
Gümüşhane	52,7	47,3	51,1	48,9	4,5	7,3	1,4
Hakkari	65,0	35,0	63,8	36,2	3,8	5,6	0,5
İğdır	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kars	55,4	44,6	54,7	45,3	3,6	4,9	2,0
Malatya	62,4	37,6	61,2	38,8	6,8	8,9	3,8
Muş	55,1	44,9	53,7	46,3	3,6	5,9	0,7
Tunceli	58,2	41,8	56,7	43,4	6,4	8,9	2,9
Van	59,2	40,8	57,0	43,0	6,5	10,0	1,4
DAP	59,0	41,0	57,5	42,5	5,4	7,9	2,0

Kaynak: DPT, **DOKAP**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 2-84.

Tablodan da görülebileceği gibi 1990 yılı verileri sonuçlarına göre Bayburt'ta en düşük işsizlik oranına yüzde 0,6 ile kadınlar sahiptirler. Bunun temel sebebi kadın nüfusunun daha çok tarım ve hayvancılık sektöründe istihdam edilmesidir. Bölge geneline bakıldığında da kadınların daha az işsiz oldukları görülmektedir. Bölge illeriyle mukayese edildiğinde Bayburt'un kadınlarda düşük işsizlik oranıyla bölgede ikinci konumdadır. Cinsiyete göre istihdamdan alınan payda kadınların payı yüzde 46,2'dir. Bölge illerine oranla üçüncü sıradadır. Bayburt'ta erkeklerin işsizlik oranı yüzde 5,1'dir. Bu oran kadınların işsizlik oranına göre yüksek bir yüzde de kalmaktadır. Erkek işsizlik oranının bu kadar yüksek oluşunun nedenleri arasında erkek nüfusunu kadın nüfusu gibi tarım ve hayvancılıkta kolay istihdam edilememesiyle beraber erkek nüfusunun yüksek oluşudur. Yüksek erkek işsizlik oranına karşı erkeklerin istihdamdan aldıkları pay yüzde 53,8 , işgücünden aldıkları pay yüzde 55,0'dır.

İşsizlik oranının en yüksek olduğu iki il, yüzde 9,4 ile Elazığ ve yüzde 6,8 ile Malatya iken , en düşük olduğu iller ise yüzde 3,1 ile Bayburt ve yüzde 3,6 ile Kars ve Muş'tur.¹⁰⁶

Tablo 2.42'de, son haftada tuttuğu işe göre nüfusa bakıldığında Türkiye'de % 50.67 , Karadeniz Bölgesi'nde % 67.90 ve Bayburt ilinde % 73.01 'lik bir oranla tarım, ormancılık , balıkçılık ve avcılık işlerinde çalışanlar ilk sırada yer almaktadır. Müteşebbisler, direktörler ve üst kademe yöneticileri hem Türkiye ve Bölge genelinde , hem de Bayburt ilinde en düşük orana sahiptir¹⁰⁷ .

¹⁰⁶ DAP, **Mevcut Durum ve Analizi: Genel Değerlendirme: Nüfus Yapısı ve Toplumsal Hizmetler**, Cilt 1, Ankara , Ağustos 2000 , s. 56.

¹⁰⁷ DİE, **a.g.e.**, s. 19.

Tablo 2.42 Bayburt'ta Son Hafta Tutulan İşe Göre Nüfus ,1990,(12 Yaş ve üstü)

	Türkiye		Karadeniz		Bayburt	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	24.726.601	100	3.995.979	100	52.483	100
İlmi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve bunlarla ilgili diğer meslekler	1.281.899	5,18	155.926	3,90	1.701	3,24
Müteşebbisler, direktörler ve üst kademe yöneticiler	235.641	0,95	17.619	0,44	267	0,51
İdari personel ve benzeri çalışanlar	958.629	3,88	102.683	2,57	1.112	2,12
Ticaret ve satış personeli	1.310.089	5,30	120.617	3,02	1.401	2,67
Hizmet işlerinde çalışanlar	1.430.191	5,78	151.167	3,78	1.533	2,92
Tarım, ormancılık, balıkçılık ve avcılık işlerinde çalışanlar	12.528.080	50,67	2.713.156	67,90	38.318	73,01
Tarım dışı faaliyetlerde çalışanlar ve ulaştırma makinesi kullananlar	5.631.671	22,78	566.074	14,17	6.541	12,46
Bilinmeyen	5.693	0,02	492	0,01	6	0,01
İşsiz olup iş arayanlar	1.344.708	5,44	168.245	4,21	1.604	3,06

Kaynak: DİE, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler:Bayburt** , Ankara, Şubat 1999, s.123.

2.5.2. Bayburt'ta Göç

2.5.2.1. Göçün Nedenleri

Tablo 2.43 Göç Nedenleri ve Niyetleri

Göç nedeni	Hane reisi			Göç edilecek yerin seçiliş nedeni
	Kıyı	İç kesim	Toplam	
Ekonomik: Yetersiz toprak, toprak verimsiz, iş yok, yoksulluk	159 (55.9)	34 (51.5)	194 (55.7)	74 (47.7)
Kendi işini kurmak	3 (1.0)	1 (1.5)	4 (1.1)	
Sosyal:Kamu hizmetlerinin olmayışı	56 (19.6)	4 (6.0)	60 (17.2)	25 (16.1)
Düşmanlık, aile içi anlaşmazlık	49 (17.1)	25 (37.8)	74 (21.3)	1 (0.6)
Doğal afetler	4 (1.4)	-	4 (1.1)	-
Evlilik, emeklilik, vs.	4 (1.4)		4 (1.1)	-
Çocukken aile göç etti,tayin, vs.	5 (1.7)	2 (3.0)	7 (2.0)	4 (2.6)
Mülk almak için	-	-	-	9 (5.8)
Eğitim, sağlık, vs.	5 (1.7)	-	5 (1.4)	17 (11.0)
Daha iyi şartlarda yaşamak için	-	-	-	17 (11.0)
TOPLAM			348	155
Göç etmeyi düşünen hane reisi	286	66	(263 Hane reisi)	(117 Hane reisi)

Kaynak: DPT, **DOKAP**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000, s. 3-24.

Doğu Karadeniz Bölgesinin illerini kapsayan DOKAP çerçevesinde yapılan Saha Çalışmasında göç nedenlerinin başında ekonomik nedenler gelmektedir. Ekonomik nedenleri, yetersiz toprak, verimsiz toprak, işsizlik ve yoksulluk oluşturmaktadır. Bölgenin hem iç , hem de kıyı kesimlerinde yapılan çalışmada insanları göçe iten temel sebep ekonomik nedenler ile ilintili yetersiz gelir olduğu görülmektedir.

Bölgenin temel özelliklerinden biri ise kıyı kesiminin, iç kesimden daha fazla gelişmiş olmasıdır. Buna rağmen kıyı kesimden göçün nedenlerinin başında ekonomik sebepler gelmektedir. Ekonomik sebeplerden sonra göçe etki eden faktörlerinin başında ; kamu hizmetlerinin eksikliği ve sosyal hayatın yetersizliği gibi nedenler gelmektedir. Özellikle bölgeden dışarıya göç, görece olarak az gelişmiş bir tarım bölgesinden ülkedeki daha gelişmiş kentsel alanlara olan nüfus hareketi şeklinde gerçekleşmektedir. Dış göç veren asıl yerler kırsal alanlardır. Bölgenin dağlık kesimlerinde dış göç oldukça fazladır. Bölgede ve bölge illerinde göçü tetikleyen baş neden olarak bölgenin az gelişmişliği gösterilebilir¹⁰⁸.

2.5.2.2. Bayburt'ta Göç Hareketlerinin Durumu

1990 nüfus sayımında 33.677 olan Bayburt Merkez nüfusu, 1997 sayımında 38.453, 2000 sayımında 32.285 olarak belirlenmiştir. Bunun anlamı kırsal kesimdeki göç hem Bayburt Merkezine ve daha çok dışarı, büyük şehirlere olmaktadır. 1990'da 66.035 olan köy nüfusu, 1997'de 52.831'e düşmüştür. Buna karşılık şehir nüfusu 41.295'ten 47.007'ye çıkmıştır. 1985-1990 döneminde Bayburt'ta köy nüfusunda binde 25,64'lük bir azalma, buna karşılık şehir nüfusunda % 37,74'lük bir artış olmasına rağmen toplam nüfus binde 3,56 oranında azalmıştır.¹⁰⁹

Doğum yerine göre nüfus göçün yorumlanmasında kullanılan göstergelerden biridir. Göç alan illerde doğduğu ilde yaşayanların payı düşüktür. Göç almayan illerde ise doğduğu ilde yaşayanların payı zaman içinde önemli bir değişim göstermemektedir. Bayburt ili dışındaki illerde doğanlar içinde en yüksek paya Erzurum İli doğumlular sahiptir. 2000 yılında Bayburt ilindeki nüfusun % 1.3'ü Erzurum ilinde doğmuş kişilerden oluşmaktadır. Bunun yanında, Trabzon, İstanbul ve Gümüşhane doğumlu olanlar da önemli bir paya sahiptir.¹¹⁰

¹⁰⁸ DOKAP, a.g.e., s. 1-15.

¹⁰⁹ Bayburt Valiliği, a.g.e., s. 182.

¹¹⁰ a.e., s. 183.

2.5.2.2.1. Bayburt'un Aldığı ve Verdiği Göç Miktarları

Tablo 2.44 Bayburt'ta Göç Hareketinin Genel Durumu

ALDIĞI GÖÇ	VERDİĞİ GÖÇ	NET GÖÇ	NET GÖÇ HIZI (%0.)	YURT DIŞI ALDIĞI	YURT DIŞI VE.	1990 NÜFUS
6480	20288	-13808	-133	362	68	96788
Yer	Nüfus	Aldığı Göç	Kendi İlçelerinden	Diğer İllerden	Diğer İlçelerden	Köylerden
İl Toplamı	37711	4205	272	2783	1150	580
İl Merkezi	30516	3551	--	2459	861	
İlçe merkezleri	7165	654	272	324	269	
BAYBURT'TAN 1985-1990 İTİBARIYLA DIŞARIYA VERİLEN GÖÇ						
Toplam	Erkek+Kadın	Şehirden Şehire	Köyden Şehire	Köyden Köye	Şehirden Köye	
21194	10912+102	7094+694 5	1703+1673	1199+1009	916+655	
Toplam	82=21194	=14039	=3376	=2208	=1571	
BAYBURT İLİNİN KENDİ İÇERİSİNDE GÖÇ DURUMU(1985-1990)						
Toplam	İlden İlçeye	İlden Köye	İlçeden İle	İlçeden Köye	Köyden İle	Köyde İlçeye
908=E+K 542+366	59=36+23	134=89+4 5	211=120+91	97=55+42	285= 167+118	107= 60+47

Kaynak: Fethi BAYRAKLI, 10. Yılında Bayburt Vilayeti Sempozyumu

Tablo 2.45 DAP Bölgesi Alınan ve Verilen Göç Oranları (1975-1990)

(Binde)

İller	1975-1980 Dönemi			1980-1985 Dönemi			1985-1990 Dönemi		
	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç oranı (Binde)	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç oranı (Binde)	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç oranı (Binde)
Ağrı	9.826	34.812	-81	13.691	32.667	-53	17.162	54.474	-95
Ardahan	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Bayburt	---	---	---	---	---	---	6.480	20.288	-133
Bingöl	6.224	16.902	-55	7.712	16.989	-44	9.878	29.766	-88
Bitlis	10.760	28.543	-82	11.094	20.310	-37	13.606	34.115	-72
Elazığ	22.177	39.543	-44	23.640	37.302	-32	25.880	47.044	-46
Erzincan	24.443	33.812	-38	19.635	31.211	-45	24.246	49.820	-93
Erzurum	30.689	76.782	-66	29.420	78.152	-65	34.250	122.548	-113
Gümüşhane	9.520	31.282	-86	12.750	26.799	-54	17.006	53.059	-135
Hakkari	4.590	6.654	-17	5.227	6.263	-8	6.990	11.462	-33
Iğdır	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Kars	19.235	90.107	-113	25.225	75.635	-78	26.759	131.784	-164
Malatya	25.188	48.371	-43	33.167	46.093	-22	36.364	71.571	-54
Muş	8.389	25.326	-66	11.256	25.583	-49	12.425	46.254	-100
Tunceli	6.756	20.074	-94	8.502	26.286	-124	9.118	29.450	-154
Van	13.165	20.792	-20	15.512	27.500	-26	22.187	42.967	-38
DAP	190.962	472.870	-65	216.831	450.790	-49	262.351	744.602	-94

Kaynak: DİE, 1990 Genel Nüfus Sayımı : Daimi İkametgaha Göre İç Göçün Sosyal Ekonomik Nitelikleri, Ankara, 1992, s.203.

Grafik 8 İllere Göre Net Göç Oranı (1985-1990)

Kaynak: DİE, 1990 Genel Nüfus Sayımı: Daimi İkametgaha Göre İç Göçün Sosyal Ekonomik Nitelikleri, Ankara, 1992, s.207.

Bayburt ili Grafik 8'den de anlaşılacağı gibi, 1985-1990 döneminde 6.480 kişi göç almış, bununla beraber 20.288 kişi göç vermiştir. Bayburt'un sahip olduğu net göç oranı binde -133' tür. Bu oranla Bayburt, bölgede, en çok göç veren iller arasında dördüncü sırada yer almaktadır. Bayburt'un bu kadar büyük bir göç oranına sahip olmasının nedeni ekonomisinin tarıma dayalı olması ve tarımda yeteri kadar istihdam ve gelir elde edilememesidir. Bilindiği gibi tarım ağırlıklı bir ekonomide, reel ekonomik faaliyet hacmi küçük ve kişi başına düşen gelir düşüktür. Tarımda verimliliğin artırılması hem ekonomik faaliyet hacmini hem de kişi başına düşen geliri yükseltmektedir.¹¹¹

Bayburt ve içinde bulunduğu bölgenin (DAP Bölgesi) göç vermesinin temel nedeni ekonomik koşulların yetersizliğine dayanmaktadır. DAP bölgesinin ülke GSYİH'dan aldığı pay 1996 yılında yüzde 3,4'tür. Bölgedeki iktisadi faaliyet kollarının dağılımına bakılırsa tarım sektörünün yüzde 72,1 oranında, imalat sanayinin ise yüzde 3,4 ve hizmetler sektörünün oranında yüzde 14 olduğu görülmektedir. Tarımın temel istihdam sektörü oluşu bölgenin geri kalmışlık düzeyini gösterdiği söylenebilir.¹¹²

¹¹¹ DAP, a.g.e., s. 6.

¹¹² a.e., s. 52.

2.5.2.2.2 Bayburt İlinin Bölge İçinden ve Bölge Dışından Aldığı ve Verdiği Göçler

Tablo 2.46 Bölge İçinden ve Dışından Alınan ve Verilen Net Göçlerin Toplam Alınan ve Verilen Göçe Oranı (DAP Bölgesi) (1975-1990)

İller	1975-1980				1980-1985				1985-1990			
	Bölge İçinden Alınan Göçün Toplam Göçe Oranı	Bölge Dışından Alınan Göçün Toplam Göçe Oranı	Bölge İçine Verilen Göçün Toplam Göçe Oranı	Bölge Dışına Verilen Göçün Toplam Göçe Oranı	Bölge İçinden Alınan Göçün Toplam Göçe Oranı	Bölge Dışından Alınan Göçün Toplam Göçe Oranı	Bölge İçine Verilen Göçün Toplam Göçe Oranı	Bölge Dışına Verilen Göçün Toplam Göçe Oranı	Bölge İçinden Alınan Göçün Toplam Göçe Oranı	Bölge Dışından Alınan Göçün Toplam Göçe Oranı	Bölge İçine Verilen Göçün Toplam Göçe Oranı	Bölge Dışına Verilen Göçün Toplam Göçe Oranı
Ağrı	34,6	65,5	15,8	84,3	26,9	73,1	14,1	85,9	20,7	79,3	10,2	89,8
Ardahan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bayburt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	26,0	74,0	4,9	95,1
Bingöl	33,7	66,3	24,4	75,6	26,8	73,2	19,4	80,6	29,7	70,3	13,9	86,1
Bitlis	29,2	70,8	12,6	87,4	31,0	69,0	16,3	83,8	28,5	71,5	8,8	91,2
Elazığ	39,5	60,5	16,0	84,1	40,1	59,9	17,7	82,3	30,9	69,1	15,9	84,1
Erzincan	26,7	73,3	5,6	94,5	28,9	71,1	18,2	81,8	34,4	65,6	5,3	94,7
Erzurum	25,1	74,9	6,3	93,8	23,6	76,4	8,7	91,3	22,9	77,1	6,3	93,7
G.hane	17,3	82,7	9,2	90,8	17,3	82,7	8,6	91,4	22,7	77,3	6,5	93,5
Hakkari	29,3	70,7	25,6	74,4	26,3	73,7	19,9	80,1	27,7	72,3	21,9	78,1
Iğdır	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kars	18,0	82,0	7,0	93,0	15,5	84,5	7,9	92,1	16,9	65,6	4,9	95,1
Malatya	19,1	80,9	6,1	93,9	18,5	81,5	6,7	93,3	18,4	77,1	5,3	94,7
Muş	39,9	60,1	17,0	83,0	29,2	70,8	14,8	85,2	27,9	77,3	8,9	91,1
Tunceli	40,8	59,2	31,0	69,0	24,9	75,1	8,0	92,0	25,0	72,3	21,9	78,1
Van	41,5	58,5	17,4	82,6	30,2	69,8	13,1	86,9	18,0	82,0	9,8	90,2
DAP	28,5	71,5	11,3	88,7	25,4	74,6	11,6	88,4	24,0	76,0	8,4	91,6

Kaynak: DPT, DAP, Ankara, Ağustos 2000, s. 2-14.

Tablo 2.46’da belirtildiği gibi 1985-1990 yılları arasında Bayburt’un bölge içinden almış olduğu göçün toplam alınan göçe oranı binde 26,0 iken Bayburt’un bölge dışından alınan göçün toplam alınan göçe oranı ise binde 74,0’dır. Bölge dışından alınan göçün bölge içinden alınan göçe oranı daha yüksektir. Bununla beraber Bayburt ilinin bölge içine verdiği göçün toplam verilen göçe oranı binde 4,9 iken ; bölge dışına verilen göçün toplam verilen göçe oranı binde 95,1’dir. Elde edilen bu veriler ışığında Bayburt’taki göçün yönü en çok bölge dışına yöneliktir. Bayburt’un bölge dışından aldığı göç oranı, bölge dışına verdiği göçe oranından daha azdır.

2.5.2.2.3. Bayburt'un Öğrenim Durumuna Göre Aldığı ve Verdiği Göç

Tablo 2.47 Öğrenim Durumuna Göre Alınan Göç (DAP Bölgesi) (1985-1990)

İller	Okuma yazma bilmeyen (Yüzde)	Okuma yazma bilen (Yüzde)	Bir ilköğretim kurumundan mezun olmayan (Yüzde)*	İlkokul mezunu (Yüzde)*	Ortaokul mezunu (Yüzde)*	orta dengi meslek okulu (Yüzde)*	Lise mezunu (Yüzde)*	Lise dengi meslek okulu (Yüzde)*	Yüksek okul ve fakülte mezunu (Yüzde)*
Ağrı	12,8	87,2	11,5	41,0	11,2	0,0	12,0	8,5	14,0
Ardahan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bayburt	13,1	86,9	11,5	44,1	10,9	0,0	12,0	6,5	13,2
Bingöl	15,7	84,3	11,9	37,9	11,8	0,1	12,0	7,7	16,3
Bitlis	25,9	74,1	12,1	35,8	10,6	0,0	12,2	8,0	17,2
Elazığ	12,4	87,6	14,6	35,6	12,0	0,1	14,7	6,8	14,2
Erzincan	12,6	87,4	13,6	43,5	10,6	0,1	13,1	6,7	9,6
Erzurum	10,0	90,0	12,2	36,6	10,8	0,1	16,4	7,7	14,8
Gümüşhane	11,3	88,8	11,6	44,2	11,9	0,0	12,1	6,4	12,2
Hakkari	16,9	83,1	12,7	34,8	10,6	0,1	15,4	10,6	13,1
İğdır	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kars	9,7	90,3	11,1	39,3	10,7	0,0	13,9	8,0	15,8
Malatya	10,8	89,2	13,5	37,3	11,7	0,0	15,1	7,0	13,6
Muş	19,6	80,4	13,7	37,5	9,5	0,0	11,3	8,3	16,3
Tunceli	8,1	91,9	11,2	34,5	12,6	0,1	16,9	9,5	14,3
Van	19,5	80,6	12,6	40,4	9,7	0,1	13,2	6,7	14,2
DAP	13,4	86,6	19,2	38,6	11,0	0,1	14,0	7,5	14,1
Türkiye	11,8	88,2	12,7	48,0	10,6	0,1	12,0	5,2	9,7

Kaynak: DPT, DAP, Ankara, Ağustos 2000, s. 2-15.

Tablo 2.48 Öğrenim Durumuna Göre Verilen Göç(DAP Bölgesi) (1985-1990)

İller	Okuma yazma bilmeyen (Yüzde)	Okuma yazma bilen (Yüzde)	Bir ilköğretim kurumundan mezun olmayan (Yüzde)*	İlkokul mezunu (Yüzde)*	Ortaokul mezunu (Yüzde)*	Lise mezunu (Yüzde)*	Lise dengi meslek okulu (Yüzde)*	Yüksek okul ve fakülte mezunu (Yüzde)*
Ağrı	24,2	75,8	20,8	52,5	9,0	8,0	24,2	75,8
Ardahan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bayburt	17,3	82,8	24,4	53,6	8,9	6,5	17,3	82,8
Bingöl	25,5	74,5	22,0	54,6	8,3	6,4	25,5	74,5
Bitlis	27,9	72,1	22,5	50,0	9,0	8,9	27,9	72,1
Elazığ	13,1	86,9	15,1	43,0	12,2	13,8	13,1	86,9
Erzincan	12,9	87,2	16,7	54,0	10,1	8,5	12,9	87,2
Erzurum	16,8	83,2	17,8	52,0	8,9	8,6	16,8	83,2
Gümüşhane	6,0	94,0	18,8	57,5	9,2	7,1	6,0	94,0
Hakkari	24,9	75,2	17,7	44,2	11,6	10,4	24,9	75,2
İğdır	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kars	15,0	85,0	17,1	55,2	10,5	9,8	15,0	85,0
Malatya	11,6	88,4	15,3	48,4	11,1	12,6	11,6	88,4
Muş	27,4	72,6	22,9	52,8	9,0	7,7	27,4	72,6
Tunceli	16,4	83,6	18,1	50,2	11,5	10,8	16,4	83,6
Van	24,1	75,9	19,0	49,5	9,8	8,9	24,1	75,9
DAP	17,1	83,0	18,3	52,3	10,0	9,5	17,1	83,0
Türkiye	24,2	75,8	20,8	52,5	9,0	8,0	24,2	75,8

Kaynak: DPT, DAP, Ankara, Ağustos 2000, s. 2-26.

Bayburt ilinin öğrenim durumuna göre verdiği göçte en fazla orana okuma yazma bilenlerle beraber yüksekokul ve fakülte mezunları sahiptir. Her iki grubun da sahip olduğu oran yüzde 82,8'dir. Bayburt'un sahip olduğu bu oranlar ulusal ortalamanın üzerinde yer almaktadır. Yüksek okul ve fakülte mezunların daha fazla göçe yönelmelerinin temel sebebi, Bayburt'ta gerek sanayi gerekse hizmetler sektörü yeterince gelişmemiş olması nedeniyle kalifiye işgücünün istihdam edilmesinin zorlaşmasıdır. Bu kalifiye işgücü kendi mesleklerini icra edebilecek bölgelere yönelmek zorunda kalmaktadırlar. Okuma yazma bilenler grubunun göçe daha fazla yönelmesinin temel sebebi gelir azlığıdır.

Bayburt ilinin öğrenim durumuna göre aldığı göç verilerinde okuma yazma bilenler grubu yüzde 86,9 ile ilk sırada yer almaktadır. Buna kıyasla Bayburt ili

yüksek okul ve fakülte mezunları grubundan çok az bir göç almaktadır. Bu grubun sahip olduğu oran ise yüzde 13,2'dir. Bu ortalama ulusal ortalamasının üzerindedir. Bu bağlamda Bayburt ilinin öğrenim durumuna göre aldığı göçte en çok kalifiye işgücünden yoksun ve sanayi ve hizmetler sektöründe kolayca istihdam edilmesi zor gruplar yer almaktadır. Marmara ve Ege Bölgesi daha çok yüksek okul ve fakülte mezunlarının rağbet ettiği göç bölgeleri durumundadır.

2.5.2.2.4. Bayburt'un Aldığı ve Verdiği Göçün Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Tablo 2.49 Alınan ve Verilen Göçün Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (DAP Bölgesi) (1985-1990)

İLLER	ALDIĞI GÖÇ							VERDİĞİ GÖÇ						
	5-14	15-19	20-29	30-39	40-49	50-54	65+	5-14	15-19	20-29	30-39	40-49	50-54	65+
Ağrı	18,5	10,1	45,2	17,6	5,2	2,5	0,8	28,5	17,1	28,4	14,1	6,1	0,8	1,3
Ardahan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bayburt	20,0	10,3	34,8	18,6	7,4	6,4	2,3	28,5	14,7	25,6	15,1	6,3	2,1	2,9
Bingöl	21,7	9,9	38,5	19,3	5,6	3,5	1,5	30,3	17,1	26,3	13,8	5,6	1,2	1,8
Bitlis	25,9	10,7	34,9	17,6	5,9	3,6	1,3	31,4	16,4	26,7	14,0	5,9	1,5	1,5
Elazığ	24,7	10,2	31,6	19,8	6,8	4,7	2,0	23,3	13,7	33,0	16,3	6,9	2,6	1,8
Erzincan	23,3	11,2	30,6	17,5	7,6	7,3	2,6	24,9	13,8	29,8	15,4	7,3	3,6	2,8
Erzurum	20,3	10,4	38,6	18,4	6,5	4,3	1,4	25,8	14,2	31,4	14,0	6,7	1,2	2,1
Gümüşhane	19,0	11,2	34,3	18,9	7,1	7,3	2,1	28,4	14,4	27,1	16,0	6,0	2,4	2,3
Hakkari	24,3	8,5	37,0	20,0	5,6	3,4	1,1	27,7	10,1	34,0	16,3	6,7	2,1	1,3
Iğdır	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kars	18,1	8,7	43,7	18,4	6,1	3,3	1,6	25,0	16,7	30,5	12,8	6,3	0,7	2,5
Malatya	23,4	10,6	32,3	20,3	7,2	4,5	1,7	23,9	14,4	33,1	16,3	6,3	2,3	1,7
Muş	23,4	10,6	38,9	17,6	5,3	3,0	1,1	31,9	16,8	25,3	13,4	6,0	0,8	1,8
Tunceli	18,2	9,3	43,6	21,8	4,8	4,1	707,3	26,8	16,2	28,4	15,1	5,4	1,3	2,7
Van	23,3	10,7	38,2	17,7	5,8	3,0	1,1	27,7	17,1	28,1	15,2	6,8	1,5	1,1
DAP	21,9	10,3	36,8	18,6	6,4	4,3	1,6	26,7	15,4	29,7	14,5	6,4	1,5	2,0

Kaynak: DPT, DAP, Ankara, Ağustos 2000, s. 2-75.

Bayburt ili 1985-1990 yılları döneminde en çok 20-29 yaş gruplarından göç almıştır. 20-29 yaş grubunun bu dönemdeki oranı yüzde 34,8'dir. Bu yaş grubunu takip eden grup ise yüzde 20,0 ile 5-14 yaş grubu takip etmektedir. Bayburt ilini en az göçü 65+ yaş gruplarından almıştır. Bayburt ili her zaman göç veren il konumundadır. Bayburt'tan göç eden önemli bir kesimi genç nüfus oluşturmaktadır.

Tablo 2.49'dan da görülebileceği gibi Bayburt'tan göç edenlerin daha çok 5-14 yaş grubuna dahil oldukları görölmektedir. 5-14 yaş grubunun sahip olduğu oran yüzde 28,5'dir. Bayburt'tan göç eden ikinci grubu da 20-29 yaş grubu oluşturmaktadır. Bu bağlamda Bayburt ili dışarıya devamlı olarak genç nüfus göçü veren ildir.

2.6. Bayburt İlinin Soyo-Ekonomik Gelişmişliği

Tablo 2.50

BAYBURT İLİ EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER

YIL	BİRİM	DEĞİŞKEN	BAYBURT	KARADENİZ	TÜRKİYE
DEMÖGRAFİK GÖSTERGELER					
2000	Kişi	Toplam Nüfus	97 368	8 439 213	67 803 927
2000	Yüzde	Şehirleşme Oranı	42,48	49,03	64,90
1990-00	Binde	Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı	-9,75	3,65	18,29
2000	Kişi/Km2	Nüfus Yoğunluğu	28	73	88
2000	Adet	Doğurganlık Hızı	3,29	2,39	2,53
2000	Kişi	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	5,61	4,87	4,50
İSTİHDAM GÖSTERGELERİ					
2000	Yüzde	Tarım İş Kolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	74,68	66,10	48,38
2000	Yüzde	Sanayi İş Kolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	2,27	7,29	13,35
2000	Yüzde	Ticaret İş Kolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	3,37	5,97	9,67
2000	Yüzde	Mali Kurumlar İş Kolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	0,97	1,45	3,11
2000	Yüzde	Ücretli Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	20,70	27,48	43,52
2000	Yüzde	Ücretli Çalışan Kadınların Toplam İstihdama Oranı	1,50	4,44	8,81
2000	Yüzde	İşverenlerin Toplam İstihdama Oranı	1,48	1,48	2,61
EGİTİM GÖSTERGELERİ					
2000	Yüzde	Okur-Yazar Nüfus Oranı	86,49	85,82	87,30
2000	Yüzde	Okur-Yazar Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusa Oranı	78,78	78,49	80,62
2000	Yüzde	Üniversite Bitirenlerin 22+ Yaş Nüfusa Oranı	5,09	5,92	8,42
2000-01	Yüzde	İlkokullar Okullaşma Oranı	79,65	87,39	98,01
2000-01	Yüzde	Liseler Okullaşma Oranı	28,24	31,70	36,92
2000-01	Yüzde	Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı	15,60	23,04	20,49
SAGLIK GÖSTERGELERİ					
2000	Binde	Bebek Ölüm Oranı	44,00	42,33	43,00
2000	Hekim	Onbin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	7,19	8,73	12,70
2000	Diş Hekimi	Onbin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	0,51	1,08	2,22
2000	Adet	Onbin Kişiye Düşen Eczane Sayısı	0,92	2,22	2,94
2000	Adet	Onbin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı	10,27	23,65	23,04
SANAYİ GÖSTERGELERİ					
2000	Adet	Organize Sanayi Bölgesi Parsel Sayısı		1 581	28 726
2000	Adet	Küçük Sanayi Siteleri İşyeri Sayısı		12 732	81 302
2000	Adet	İmalat Sanayii İşyeri Sayısı	4	781	11 118
2000	Adet	İmalat Sanayii Yıllık Çalışanlar Ortalama Sayısı	90	80 118	1 130 488
2000	Beygir Gücü	İmalat Sanayii Kurulu Güç Kapasite Miktarı	1 107	1 786 457	13 478 078
2000	Kws	Fert Başına İmalat Sanayii Elektrik Tüketimi	5	371	550
2000	Milyon TL	Fert Başına İmalat Sanayii Katma Değeri	5	128	350
TARIM GÖSTERGELERİ					
2000	Milyon TL	Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Üretim Değeri	797	955	1 124
2000	Yüzde	Tarımsal Üretim Değerinin Türkiye İçindeki Payı	0,17	15,35	100
İNŞAAT GÖSTERGELERİ					
2000	Adet	Daire Sayısı	11 369	1 602 619	16 235 830
2000	Yüzde	Borulu Su Tesisatı Bulunan Daire Oranı	98,65	95,22	96,60
MALİ GÖSTERGELER					
2000	Yüzde	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçindeki Pay	0,08	9,48	100
2000	Milyon TL	Fert Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	825	1 396	1 837
2000	Adet	Banka Şube Sayısı	9	749	7 786
2000	Milyon TL	Fert Başına Banka Mevduatı	160	320	939
2000	Yüzde	Toplam Banka Mevduatı İçindeki Pay	0,02	4,24	100
2000	Yüzde	Toplam Banka Kredileri İçindeki Pay	0,03	7,24	100
2000	Milyon TL	Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Kredi Miktarı	78	244	138
2000	Milyon TL	Fert Başına Sınai, Ticari ve Turizm Kredileri Miktarı	48	132	392
2000	Milyon TL	Fert Başına Belediye Giderleri	51	55	82
2000	Milyon TL	Fert Başına Genel Bütçe Gelirleri	39	111	464
2000	Milyon TL	Fert Başına Gelir ve Kurumlar Vergisi Miktarı	21	53	165
1995-00	Milyon TL	Fert Başına Kamu Yatırımları Miktarı	196	244	248
1995-00	Milyon TL	Fert Başına Teşvik Belgeli Yatırım Tutarı	338	924	2 668
1995-00	ABD Doları	Fert Başına İhracat Miktarı		682	2 249
1995-00	ABD Doları	Fert Başına İthalat Miktarı		805	3 967
ALTYAPI GÖSTERGELERİ					
2000	Yüzde	Kırsal Yerleşmelerde Asfalt Yol Oranı	28,18	25,59	45,23
2000	Yüzde	Yeterli İçmesuyu Götürülen Nüfus Oranı	98,08	83,73	84,98
2000	Yüzde	Devlet ve İl Yolları Asfalt Yol Oranı	92,61	89,90	91,28
DİĞER REFAH GÖSTERGELERİ					
2000	Adet	Onbin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı	259	435	652
2000	Adet	Onbin Kişiye Düşen Motorlu Kara Taşıtı Sayısı	452	755	1 056
2000	Mws	Fert Başına Elektrik Tüketim Miktarı	0,42	0,99	1,43
2000	Adet	Fert Başına Telefon Kontör Değeri	915	1 223	1 852
2000	Yüzde	Yeşil Karta Sahip Nüfus Oranı	30,39	23,95	14,93

Kaynak: DPT, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, Ankara, 2003, s.201.

Tablo 2.51 Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003)

SIRA	İL	ENDEKS	SIRA	İL	ENDEKS
1	İSTANBUL	4,80772	42	KIRŞEHİR	-0,22870
2	ANKARA	3,31483	43	ARTVİN	-0,26018
3	İZMİR	2,52410	44	AFYON	-0,27246
4	KOCAELİ	1,94329	45	DÜZCE	-0,27995
5	BURSA	1,67890	46	ÇORUM	-0,32761
6	ESKİŞEHİR	1,10368	47	OSMANİYE	-0,33321
7	TEKİRDAĞ	1,05893	48	K.MARAŞ	-0,34968
8	ADANA	0,94901	49	NİĞDE	-0,35582
9	YALOVA	0,93541	50	GİRESUN	-0,36696
10	ANTALYA	0,91480	51	KASTAMONU	-0,37558
11	KIRKLARELİ	0,86287	52	TUNCELİ	-0,40003
12	DENİZLİ	0,71624	53	SİVAS	-0,40597
13	MUĞLA	0,71238	54	KİLİS	-0,41175
14	BOLU	0,60860	55	BARTIN	-0,41550
15	BALIKESİR	0,56540	56	AKSARAY	-0,45183
16	EDİRNE	0,56234	57	SİNOP	-0,48518
17	MERSİN	0,51934	58	ERZİNCAN	-0,49288
18	BİLECİK	0,50429	59	ÇANKIRI	-0,51917
19	KAYSERİ	0,47748	60	ERZURUM	-0,53286
20	GAZİANTEP	0,46175	61	TOKAT	-0,59010
21	ZONGULDAK	0,44906	62	ORDU	-0,64489
22	AYDIN	0,42025	63	DİYARBAKIR	-0,66993
23	SAKARYA	0,40404	64	YOZGAT	-0,71652
24	ÇANAKKALE	0,36924	65	ADIYAMAN	-0,77647
25	MANİSA	0,34165	66	BAYBURT	-0,80176
26	KONYA	0,25254	67	KARS	-0,81944
27	KARABÜK	0,21332	68	ŞANLIURFA	-0,83158
28	ISPARTA	0,21187	69	İĞDIR	-0,89089
29	HATAY	0,19613	70	BATMAN	-0,90456
30	UŞAK	0,16867	71	GÜMÜŞHANE	-0,92501
31	BURDUR	0,14395	72	MARDİN	-0,98944
32	SAMSUN	0,08791	73	SİİRT	-1,00644
33	KIRIKKALE	0,05851	74	ARDAHAN	-1,07318
34	NEVŞEHİR	-0,07483	75	VAN	-1,09297
35	KARAMAN	-0,09852	76	BİNGÖL	-1,12469
36	ELAZIĞ	-0,10131	77	HAKKARİ	-1,13956
37	RİZE	-0,17840	78	ŞIRNAK	-1,13979
38	TRABZON	-0,18582	79	BİTLİS	-1,15736
39	AMASYA	-0,18591	80	AĞRI	-1,28116
40	KÜTAHYA	-0,20684	81	MUŞ	-1,43956
41	MALATYA	-0,22627			

Kaynak: DPT, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, Ankara, 2003, s.203.

Tablo 2.52 Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (1996-2003)

İLLER	1996 ARAŞTIRMASI		2003 ARAŞTIRMASI		SIRA DEĞİŞİMİ
	SIRA	ENDEKS	SIRA	ENDEKS	
BOLU	28	0.14719	13	0.60860	15
TUNCELİ	60	-0.69492	48	-0.40003	12
KARAMAN	40	-0.22625	33	-0.09852	7
GAZİANTEP	25	0.19995	19	0.46176	6
K.MARAŞ	50	-0.45069	44	-0.34968	6
DENİZLİ	16	0.50147	11	0.71624	5
SAKARYA	27	0.15478	22	0.40405	5
SAMSUN	35	-0.04224	30	0.08791	5
ARTVIN	46	-0.36154	41	-0.26018	5
İĞDIR	69	-0.98002	64	-0.89094	5
KIRKLARELİ	14	0.65447	10	0.88297	4
EDİRNE	18	0.40802	15	0.66234	3
BAYBURT	64	-0.79858	61	-0.80176	3
ARDAHAN	72	-1.05751	69	-1.07324	3
RİZE	37	-0.12227	35	-0.17840	2
AMASYA	39	-0.19395	37	-0.18591	2
SINOP	54	-0.61253	52	-0.48618	2
BİNGÖL	73	-1.08075	71	-1.12489	2
SIRNAK	75	-1.22452	73	-1.13979	2
TEKİRDAĞ	8	0.91211	7	1.05893	1
ADANA	9	0.82600	8	0.94901	1
ÇORUM	44	-0.33826	43	-0.32781	1
BARTIN	51	-0.47216	50	-0.41550	1
ERZURUM	56	-0.55085	55	-0.53285	1
ADİYAMAN	61	-0.75285	60	-0.77647	1
İSTANBUL	1	4.87902	1	4.80772	0
ANKARA	2	3.32447	2	3.31493	0
İZMİR	3	2.70798	3	2.52410	0
KOCAELİ	4	1.74664	4	1.94329	0
BURSA	5	1.56168	5	1.67890	0
ESKİŞEHİR	6	1.01024	6	1.10368	0
BİLECİK	17	0.47494	17	0.50429	0
BURDUR	29	0.14600	29	0.14395	0
NEVŞEHİR	32	0.00639	32	-0.07493	0
KARS	62	-0.75467	62	-0.81944	0
BATMAN	65	-0.86940	65	-0.90456	0
SİİRT	68	-0.97085	68	-1.00644	0
MUŞ	76	-1.24467	76	-1.43956	0
MUĞLA	11	0.62590	12	0.71238	-1
BALIKESİR	13	0.56650	14	0.66540	-1
ZONGULDAK	19	0.36227	20	0.44906	-1
KONYA	24	0.22007	25	0.25254	-1
HATAY	26	0.18956	27	0.19613	-1
KIRIKKALE	30	0.14106	31	0.05852	-1
ELAZIĞ	33	-0.02459	34	-0.10130	-1
MALATYA	38	-0.17955	39	-0.22627	-1
AFYON	41	-0.22811	42	-0.27245	-1
GİRESUN	45	-0.34213	46	-0.36696	-1
SİVAS	48	-0.40802	49	-0.40597	-1
ÇANKIRI	53	-0.50692	54	-0.51917	-1
DİYARBAKIR	57	-0.61446	58	-0.66993	-1
YOZGAT	58	-0.63939	59	-0.71652	-1
MARDİN	66	-0.91608	67	-0.99944	-1
AĞRI	74	-1.13453	75	-1.28116	-1
ANTALYA	7	0.97902	9	0.91490	-2
MANİSA	22	0.30847	24	0.34165	-2
TRABZON	34	-0.03490	36	-0.18592	-2
AKSARAY	49	-0.44924	51	-0.45183	-2
ORDU	55	-0.53569	57	-0.64499	-2
HAKKARİ	70	-1.05363	72	-1.13956	-2
KAYSERİ	15	0.53059	18	0.47749	-3
ÇANAKKALE	20	0.35158	23	0.36924	-3
NİĞDE	42	-0.28038	45	-0.35592	-3
GÜMÜŞHANE	63	-0.78338	66	-0.92501	-3
VAN	67	-0.85646	70	-1.09297	-3
BİTLİS	71	-1.05695	74	-1.15736	-3
KİRŞEHİR	36	-0.11653	40	-0.22870	-4
KASTAMONU	43	-0.33197	47	-0.37558	-4
TOKAT	52	-0.48133	56	-0.69010	-4
ŞANLIURFA	59	-0.65759	63	-0.83157	-4
İSPARTA	21	0.33742	26	0.21197	-5
UŞAK	23	0.24961	28	0.18867	-5
MERSİN	10	0.69205	16	0.51934	-6
ERZİNCAN	47	-0.36908	53	-0.49298	-6
KÜTAHYA	31	0.09340	38	-0.20684	-7
AYDIN	12	0.57221	21	0.42025	-9

Kaynak: DPT, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, Ankara, 2003, s.205.

Tablo 2.53 DAP Bölgesindeki İllerin Ekonomik Gelişmişlik Karşılaştırması

eKONOMİK GELİŞİMİŞLİK	İstihdamDAKI PAY			TARIMSAL ÜRETİM DEĞERİ		SANAYİ		MALİ				
	1.Tarım	2.Sanayi	3.Ticaret	4.Ülkede ki Payı	5.Kırsal N Başına TL	6.Katma değer	7.Banka	8.Mevduat	9. Kredi	10.Kamu Yatırım	11.İhracat	12.İthalat
AGRI	76,4	3,0	2,9	0,8	12.162.800	171.835	18	0,05	0,04	644.969	6,1	1,7
BAYBURT	75,4	2,5	3,7	0,3	18.869.443	-	9	0,07	0,02	1.997.016	0	0,2
BİNGÖL	79,6	1,9	2,7	0,5	13.853.530	-	12	0,07	0,04	5.966.071	1,2	0
BİTLİS	75,3	3,3	2,9	0,6	13.145.745	108.276	19	0,05	0,05	539.870	0	0
ELAZIĞ	63,4	6,9	4,9	0,7	13.745.488	2.359.272	28	0,4	0,14	2.037.354	78,4	7,2
ERZİNCAN	62,2	5,4	4,6	0,8	22.327.563	1.506.497	25	0,2	0,2	4.609.966	1,8	4,8
ERZURUM	70,0	4,1	4,1	1,4	14.152.759	652.669	54	0,3	0,2	1.502.795	16,6	6,9
GÜMÜŞHANE	74,7	3,1	3,1	0,4	16.137.565	-	15	0,07	0,03	2.433.943	0	0
HAKKARİ	64,9	1,8	2,6	0,2	8.771.790	-	8	0,03	0,01	2.076.505	0,06	0
KARS	71,7	3,7	3,1	0,8	15.297.890	536.814	21	0,1	0,1	4.757.977	12,0	1,2
MALATYA	64,0	7,1	5,7	0,9	12.479.457	3.861.134	43	0,4	0,3	3.799.636	78,0	15,4
MUŞ	84,6	2,2	2,0	0,9	14.208.926	-	14	0,05	0,04	415.470	0	0
TUNCELİ	72,6	1,9	2,6	0,6	37.397.288	-	15	0,1	0,06	1.528.718	0	0
VAN	73,7	3,0	3,7	0,8	8.561.116	501.530	23	0,1	0,08	1.880.275	2,5	0,9
ARDAHAN	85,0	2,1	1,8	0,5	23.420.830	-	10	0,05	0,06	3.268.193	0	0
İĞDIR	81,4	2,6	3,2	0,3	15.752.985	0	10	0,07	0,03	4.692.685	0	0,8
DOĞU A.				10,7	16.267.825	1.212.253				2.521.975		
TÜRKİYE	53,7	12,8	7,9	100,0	18.206.054	7.596.132	6242	100,0	100,0	2.232.243	273,12	323,97

1. Tarımda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı, Yüzde, (1990)
3. Ticarete Çalışanların Toplam İstihdama Oranı, Yüzde, (1990)
5. Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Üretim Değeri TL(1993)
7. Banka Şube Sayısı, Adet, (1993)
9. Banka Kredileri İçindeki Payı, Yüzde, (1993)
11. Kişi Başına İhracat, ABD Doları, (1993)

2. Sanayide Çalışanların Toplam İstihdama Oranı, Yüzde(1990)
4. Tarımsal Üretim Değerinin Türkiye İçindeki Payı, Yüzde(1993)
6. Kişi Başına İmalat Sanayii Katma Değeri, TL, (1993)
8. Toplam Mevduat İçindeki Payı, Yüzde, (1993)
10. Kişi Başına Kamu Yatırımları, TL, (1993)
12. Kişi Başına İthalat, ABD Doları, (1993)

Kaynak: DPT, **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, DPT, Ankara, 2003,s.209.

Tablo 2.54 DAP Bölgesindeki İllerin Sosyal Gelişmişlik Karşılaştırması

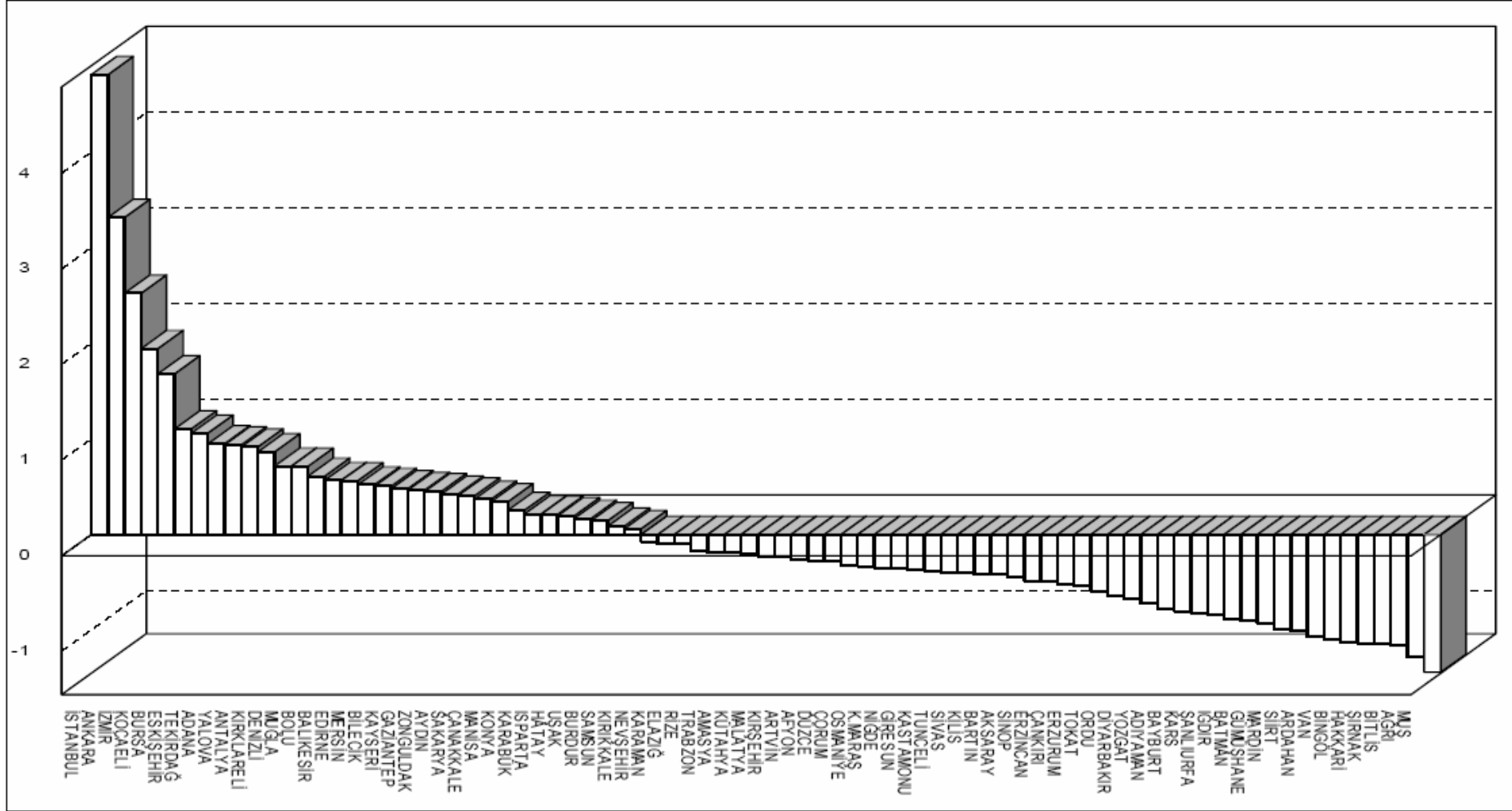
SOSYAL GELİŞİMİŞLİK	DEMOGRAFI			EĞİTİM			SAĞLIK		KADIN	
	1.Şehirleşme Oranı	2.Nüfus Artışı	3.Göç Oranı	4.Okur-yazar Oranı	5.Üniversite Bitirenler	6.Lise Okullaş.	7.Hekim Sayısı	8.Hastane Yatak S.	9.Ücretli Çalışanlar	10.Okur-yazar oranı
AĞRI	36,3	7,4	-87,0	56,3	2,6	20,3	2,14	5,2	1,2	38,7
BAYBURT	38,5	-3,6	-127,5	78,0	2,6	31,5	6,8	4,7	1,2	68,5
BİNGÖL	34,5	6,2	-80,5	61,3	2,8	23,0	4,1	12,1	1,2	48,2
BİTLİS	43,3	17,9	-64,9	60,0	3,0	21,5	3,9	8,9	1,5	44,2
ELAZIĞ	54,8	5,9	-43,1	73,4	4,5	48,6	11,9	41,6	2,9	61,2
ERZİNCAN	48,2	-0,6	-85,3	80,8	3,4	34,9	5,9	20,1	2,6	71,4
ERZURUM	47,2	-1,9	-103,6	73,9	3,4	33,0	8,5	27,4	2,2	62,1
GÜMÜŞHANE	34,8	-8,6	-128,9	78,5	3,3	35,4	6,3	13,6	1,9	69,3
HAKKARİ	41,2	43,6	-28,7	52,3	2,9	27,5	6,1	6,9	0,9	29,6
KARS	31,6	-17,4	-151,7	75,3	2,9	38,9	4,2	10,8	2,1	64,1
MALATYA	54,0	10,6	-51,5	78,2	4,0	52,2	7,8	14,7	4,1	68,7
MUŞ	26,9	20,7	-94,5	56,8	2,5	22,2	3,4	8,4	1,1	38,4
TUNCELİ	38,2	-24,0	-143,6	74,4	3,0	39,1	8,7	13,2	2,6	64,6
VAN	40,6	30,5	-35,1	55,4	3,2	22,3	5,8	11,0	1,6	55,4
ARDAHAN	31,6	-17,4	-151,7	76,4	2,1	27,8	5,5	10,7	1,3	67,6
İĞDIR	31,6	-17,4	-151,7	64,5	2,7	32,8	4,5	3,5	1,6	50,4
TÜRKİYE	59,0	21,7	0,0	80,5	4,7	46,5	10,9	21,9	6,4	72,0

- 1.Şehirleşme Oranı, Yüzde, (1990)
- 2.Yıllık Ortalama Nüfus artış hızı, Binde, (1985-1990)
- 3.Yıllık Net Göç Oranı, Binde, (1985-1990)
- 4.Okur-Yazar Nüfus Oranı, Yüzde, (1990)
- 5.Üniversite Bitirenlerin Okul Bitirenlere Oranı,Yüzde, (1990)

- 6.Liseler Okullaşma Oranı, Yüzde, (1994-1995)
- 7.Onbin Kişiye Düşen Hekim Sayısı, Adet, (1994)
- 8.Onbin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı, Adet, (1994)
- 9.Ücretli Çalışan Kadınların Toplam İstihdama Oranı, Yüzde, (1990)
- 10.Okur-Yazar Kadın Nüfusunun Toplam Kad. Nüf. Oranı, Yüzde (1990)

Kaynak: DPT, **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, DPT, Ankara, 2003, s.220.

Tablo 2.55 İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi

Kaynak: DPT, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, Ankara, 2003,s.221.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BAYBURT'TA İŞSİZLİK-GÖÇ-GELİR VE EĞİTİM DÜZEYİ ANKETİ BULGULARININ ANALİZİ

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bayburt ilinde gelir düzeyinin göçe olan eğilime etkilerinin incelenmesidir.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Son yıllarda büyük şehirlere yoğun göçler yaşanmış ve bu göçlerin neticesinde çeşitli sosyal ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmıştır. Sorunların sebeplerini ortaya koyabilmek ve çözüm yollarına ışık tutabilmek amacıyla gelir düzeyi ile göç eğilimi arasındaki negatif yönlü ilişkinin incelenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Elde edilecek verilerin doğru yorumlanması halinde bu toplumsal soruna çözümler geliştirilmesine katkı sağlanabileceği düşünülmektedir.

3.3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.3.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi :

Araştırmanın evreni Bayburt ilidir. Araştırmanın örneklemi ise Bayburt il merkezinde ve ile bağlı 11 köyde yaşayan aile reisleri oluşturmaktadır. Örneklemi oluşturan köylerin seçiminde coğrafi faktörler, gelir durumu, şehir merkezine olan uzaklıkları gibi kriterler dikkate alınarak örneklemin evreni objektif olarak temsil etmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Katılımcıların köylere göre dağılımı Tablo A.1'dedir.

Tablo A.1: Bayburt'ta Nerede Yaşıyorsunuz?

	Frekans	Yüzde (%)
Merkez	80	38,1
Mutlu	10	4,8
Kabaçayır	10	4,8
Söğütlü	10	4,8
Sancaktepe	10	4,8
Kırkpınar	10	4,8
Çayryolu	10	4,8
Akşar	10	4,8
Balkaynak	9	4,3
Arpalı	10	4,8
Balca	8	3,8
Gez	8	3,8
Sığırcı	25	11,9
Toplam	210	100,0

Anketi cevaplandıran 210 katılımcının en genci 26, en yaşlısı 83 yaşında olup, yaş ortalaması 48'dir. Katılımcıların %98'i erkek %2'si kadındır. Ailedeki fert sayısı ortalaması 5,35'dir. Katılımcıların % 54,3'ü ilkokul mezunu, % 32'si ortaokul ve daha üst eğitim düzeyine sahip olup % 15,7'si hiç okula gitmemiştir. Katılımcıların % 65,2'i 3.000 YTL.'den daha az, % 5,2'i 10.000 YTL.'den daha fazla yıllık gelire sahip olup, geriye kalan % 29,6'lık kesim 3.000-10.000 YTL. arası gelire sahiptir.

3.3.2. Araştırmada Kullanılan Ölçek :

Ölçeğin oluşturulmasında konu ile ilgili literatürden ve daha önce yapılmış olan saha araştırmalarından yararlanılmıştır. Ölçekte 20 adet kapalı ve yarı açık uçlu soru sorulmuştur. Ayrıca ihtiyaç duyulması halinde ilave açıklama yapma şansı tanınmıştır. Ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik analizi yapılmamıştır.

Ölçek 250 katılımcıya gönderilmiş ve anketler 10 gün sonra geri istenmiştir. Geriye dönen, cevaplanmış anket sayısı 210 olup geriye dönüş oranı % 84'dür.

3.3.3. Araştırmada Kullanılan İstatistik Metotlar :

Elde edilen verilerin analizinde SPSS for Windows 10.0.1 programı kullanılmıştır. Değişkenlerin aldığı genel değerleri belirlemek maksadıyla tanımlayıcı istatistik metotlar, ikili grupların karşılaştırılması için "t testi", çoklu grupların karşılaştırılması için "tek yönlü varyans analizi", bazı değişkenlerin birbiri ile olan ilişkilerini belirlemek için "korelasyon analizi" yapılmıştır.

3.3.4. Araştırmanın Hipotezleri :

Bu araştırmada temel olarak gelir düzeyi ile göç etme eğilimi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu bağlamda iki hipotez belirlenmiştir.

Hipotez 1: Göç etme isteğinin en önemli sebebi gelir düzeyinin düşüklüğüdür.

Hipotez 2: Tarım sektöründe çalışanların göç etme eğilimleri diğer sektörlerle göre daha yüksektir.

3.4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmada kullanılan ölçekten elde edilen verilerin değerlendirilmesinde öncelikle sorulan sorulara verilen cevapların frekansları ve yüzdeleri incelenerek genel durum ortaya konmuştur. Daha sonra belirlenen hipotezleri test etmek amacıyla çeşitli analizler yapılmıştır. Bulguların sıralanması bu düşünceler ışığında tasarlanmıştır.

3.4.1. Anket Sorularına Verilen Cevapların Genel Analizi

Tablo A.2: Aile Reisinin Cinsiyeti

	Frekans	Yüzde (%)
Erkek	206	98,1
Kadın	4	1,9
Toplam	210	100,0

Katılımcıların %98'i erkek, % 2'si bayandır. Bu durum genel olarak ataerkil olan Türk toplumunun yapısını yansıtmaktadır.

Tablo A.3: Aile Reisinin Yaşı

	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
25-34	30	14,3	14,3
35-44	62	29,5	43,8
45-54	58	27,6	71,4
55-64	28	13,3	84,7
65-74	27	12,9	97,6
75-84	5	2,4	100
Toplam	210	100,0	

Katılımcıların büyük çoğunluğu orta yaş grubundadır. 55 yaşın altında olanların oranı %71'dir.

Tablo A.4: Aile Reisinin Eğitim Durumu

	Frekans	Yüzde (%)
Okur-Yazarlığı yok	17	8,1
Okula gitmemiş fakat okur-yazar	11	5,2
İlkokul mezunu	114	54,3
Ortaokul	31	14,8
Lise	30	14,3
Üniversite	7	3,3
Toplam	210	100,0

Katılımcıların eğitim durumunun genel olarak ilkokul mezunu seviyesinde olduğu görülmektedir. %8’lik bir dilimin okur yazarlığı yoktur. Üniversite mezunu olanların oranı ise %3,3’tür.

Tablo A.5: Aile Reisinin Mesleği

Meslek	Frekans	Yüzde (%)
Çiftçi	125	59,5
Esnaf	15	7,1
İşveren	2	1,0
Memur ve işçi	29	13,8
Diğer	39	18,6
Toplam	210	100,0

Aile reislerinin mesleklerine bakıldığında %60’ın çiftçi olduğu anlaşılmaktadır. Bölgenin genel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Bayburt il ekonomisinin temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Bu durum aynı zamanda Bayburt iline ait GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasılası)’da görülebilir. Tarım sektörü diğer sektörlerle oranla Bayburt ili Gayri Safi Yurtiçi Hasılasında (1996) en fazla yüzdeliğe(%25) sahiptir.

Ankette “işveren” grubunun düşüklüğü Bayburt’taki özel sektör sorununu yansıtmaktadır. Bayburt’un temel sorunu ve kalkınması için gerekli olan özel

sektörün eksikliğidir. Bayburt'ta genellikle yatırımlar devlet tarafından yapılmaktadır.

Özel sektörün Bayburt ilinde yatırıma karşı isteksizliğinin temel sebepleri arasında; sanayi için gerekli olan altyapının eksik ve yetersiz oluşu , devletin bu bölge için gerekli vergi indirimi uygulamaması, Bayburt'un önemli ticaret merkezlerine uzaklığı ve ulaşım sorunuyla beraber iklim koşullarının olumsuzlukları gösterilebilir. Buna karşın Bayburt ilinin öncelikli kalkınma illeri arasında olmasına rağmen özel sektör için halen yatırım cazibesine sahip il konumunda değildir.

Tablo A.6:Aile Reisinin Mesleği (Diğer)

Meslek (Diğer)	Frekans	Yüzde (%)
Mesleği belli olanlar	171	81,4
Çoban	3	1,4
Elektirikçi	1	,5
Emekli	7	3,3
Hayvancılık	1	,5
İnşaat teknikeri	1	,5
İnsaatçı	5	2,4
İşsiz	1	,5
Muhtar	1	,5
Özürlü	2	1,0
Serbest	8	3,8
Şoför	1	,5
Yurtdışı	8	3,9
Toplam	210	100,0

Yukarıdaki soruya “diğer” şeklinde cevap verenlerin meslekleri Tablo A.6’da görülmektedir. Tablo’da görüldüğü gibi 8 katılımcı halen yurt dışında çalışmaktadır. Bu kişiler kendileri yurt dışında çalışsalar dahi aileleri Bayburt'ta ikamet ettiği için aile reisi olarak Bayburt'la bağlantılarını devam ettirmektedirler.

Tablo A.7:Hali Hazırda Çalışıyor musunuz?

Çalışıyor mu?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	93	44,3
İşsizim	117	55,7
Toplam	210	100,0

Katılımcıların %55,7'si işsiz olduğunu beyan etmektedir. Tablo A.5 ve A.6'da meslekleri belirtilen şahısların anket uygulandığı tarihte herhangi bir işle meşgul olmadıkları anlaşılmaktadır. Bölge şartları göz önünde bulundurulduğunda bölge halkının düzenli bir gelir kaynağının olmadığı ve mevsimlik işsizlik sorunun yaşandığı değerlendirilmektedir.

Tablo A.8:Ailenizde Kendiniz Dahil Kaç Kişi Çalışıyor?

Çalışan Kişi Sayısı	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
0	4	1,9	1,9
1	144	68,6	70,5
2	30	14,3	84,8
3	12	5,7	90,5
4	11	5,2	95,7
4'ten fazla	9	4,3	100,0
Toplam	210	100,0	

Sadece aile reisinin çalıştığı ailelerin oranı yüzde 71'dir. Sadece %29'luk bir dilimde aile reisine ilave olarak diğer aile fertleri de çalışmaktadır. Bu durum bölgenin işsizlik sorununu ve gelir kaynağının düşüklüğünün sebebini açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo A.9:Ailenizde Kaç Kisi İşsiz?

İşsiz Sayısı	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
0	1	,5	,5
1	80	38,1	38,6
2	51	24,3	62,9
3	34	16,2	79,0
4	18	8,6	87,6
4'ten fazla	26	12,4	100,0
Toplam	210	100,0	

Tabloda görüldüğü gibi %63'lük dilimin evinde iki ve daha az işsiz bulunmaktadır. Evinde dörtten fazla işsiz barındıran aile oranı %12,4'tür. Bu durum evlerde bulunan işsiz miktarının çok fazla olmadığını göstermektedir.

Tablo A.10:Ailenizin Yıllık Gelir Miktarı Ne Kadardır?

Yıllık Gelir	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
1.000 YTL'den az	88	41,9	41,9
1.000-3.000 YTL	49	23,3	65,2
3.000-5.000 YTL	36	17,1	82,4
5.000-10.000 YTL	26	12,4	94,8
10.000 YTL'den fazla	11	5,2	100,0
Toplam	210	100,0	

Türkiye'de 2005 yılında Kişi Başına Düşen Milli Gelir 5030 \$, Bayburt ili Kişi Başına Düşen Milli Gelir 850\$'dir. %82'lik kesimin ulusal ortalamanın çok altında bir gelire sahip olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo A.11:Kendi Elde Etmiş Olduğunuz Gelirden Baska Bir Gelir Kaynağınız Var mı?

	Frekans	Yüzde (%)
Hayır	169	80,5
Evet	41	19,5
Toplam	210	100,0

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların %81'inin ilave bir gelir kaynağı bulunmamaktadır.

Tablo A.12:Önceki Soruya Soruya Cevabınız Evet İse Gelir Kaynağı Nedir?

	Frekans	Yüzde (%)
Önceki soruya hayır demiştim	160	76,2
Yurt dışında çalışan aile fertlerinden	19	9,0
Bayburt dışında , yurt içinde çalışan aile fertlerinden	31	14,8
Toplam	210	100,0

Anketimizde kişilerin “Ana gelir kaynakları dışında başka gelir kaynağına sahip misiniz?” sorusuna yaklaşık olarak %80 “Hayır” , %20 “Evet” cevabı vermişlerdir. Ankete katılanların büyük çoğunluğu ek bir gelir kaynağına sahip değildirler. Bu kişiler ne sosyal yardım alabilmekte, ne de ek gelir getirebilecek ikinci bir iş olanağına sahip değildirler. “Evet” cevabı verenlerin ek gelirlerinin önemli bir bölümü Bayburt dışından ve yurtdışından gelmektedir. Bunun yanı sıra sosyal yardım alanlar da bulunmaktadır. Bu sosyal yardımlar çoğunlukla devlet tarafından sağlanmaktadır.

Tablo A.13:Devletten Doğrudan Gelir Desteği Alıyor musunuz?

	Frekans	Yüzde (%)
Hayır	154	73,3
Evet	56	26,7
Toplam	210	100,0

Devletten doğrudan gelir desteği alanların oranı %26,7’dir.

Tablo A.14:Ailenizdeki Fert Sayısını Yazınız

	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
0	3	1,4	1,4
2	6	2,9	4,3
3	27	12,9	17,1
4	36	17,1	34,3
5	49	23,3	57,6
6	44	21,0	78,6
7	22	10,5	89,0
8	9	4,3	93,3
9	6	2,9	96,2
10	5	2,4	98,6
13	1	,5	99,0
14	1	,5	99,5
20	1	,5	100,0
Toplam	210	100,0	

Tabloda görüldüğü gibi fert sayısı yoğun olarak 3-6 arasındadır. 8 ve daha fazla ferde sahip aile oranı %7'dir. Bu ailelerin babaanne-dede gibi akrabaları da içeren geleneksel aile yapısında olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo A.15:Çocuklarınızın Sayısını Yazınız (Kız)

	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
0	38	18,1	18,1
1	69	32,9	51,0
2	57	27,1	78,1
3	29	13,8	91,9
4	6	2,9	94,8
5	5	2,4	97,1
6	3	1,4	98,6
7	1	,5	99,0
8	1	,5	99,5
9	1	,5	100,0
Toplam	210	100,0	

Tablo A.16: Çocuklarınızın Sayısını Yazınız (Erkek)

	Frekans	Yüzde (%)	Cumulative Yüzde (%)
0	31	14,8	14,8
1	73	34,8	49,5
2	63	30,0	79,5
3	26	12,4	91,9
4	11	5,2	97,1
5	4	1,9	99,0
6	1	,5	99,5
7	1	,5	100,0
Toplam	210	100,0	

Yukarıdaki tablolar incelendiğinde genel olarak çocuk sayısının 3 ve daha az olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun Türk nüfus ortalamasına yakın olduğu düşünülmektedir.

Tablo A.17:Göç Etmeyi Düşünüyor musunuz?

	Frekans	Yüzde (%)
Evet	126	60,0
Hayır	84	40,0
Toplam	210	100,0

Katılımcıların %60'ı göç etmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu durum göç etme isteğinin yoğun olduğunu göstermektedir.

Tablo A.18:Çocuklarınız Arasında Göç Edenler Varsa Sayısını Yazınız

	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
0	149	71,0	71,0
1	33	15,7	86,7
2	13	6,2	92,9
3	8	3,8	96,7
4	3	1,4	98,1
5	3	1,4	99,5
10	1	,5	100,0
Toplam	210	100,0	

Katılımcıların %29'unun en az 1 çocuğu göç etmiştir.

Tablo A.19:Bayburt'u Fakir Bir Memleket Olarak Düşünüyorsanız, Sizce Nedeni Nedir?

	Frekans	Yüzde (%)
Bayburt'un fakir bir memleket olduğunu düşünmüyorum	26	12,4
Devlet yardımları ve yatırımları yetersiz	144	68,6
Bayburtlular tembel	8	3,8
Bayburt'un iklim şartları zenginleşmeye uygun değil	32	15,2
Toplam	210	100,0

Tablodan da anlaşılacağı gibi katılımcıların çoğunluğu memleketlerini fakir olarak nitelendirmektedirler.Bunun sebebi olarak yoğun bir biçimde devlet sorumlu tutulmakta ve iklim şartları gerekçe gösterilmektedir. Bir diğer ifadeyle gelişmemişliğin sorumluluğu dışsal sebeplerde aranmaktadır. Sorumluluğu kendi üzerine alanların oranı sadece %3,8'dir.

3.4.2. Hipotezlerin Test Edilmesine Yönelik Analizler

3.4.2.1.Genel Sonuçlar

Birinci hipotezde göç etme isteğinin en önemli sebebinin gelir düzeyinin düşüklüğü olduğu ileri sürülmüştür. Bu hipotezin gerçekliğini test etmek maksadıyla bazı analizler yapılmıştır.Ankette sorular göç etme isteğine yönelik sorulara verilen cevapların frekansları ve oranları Tablo A.20'de görülmektedir.

Tablo A.20:Göç Etmeyi Düşünüyorsanız ,Bu İsteğinizin Sebebi Aşağıdakilerden Hangisidir ?

	Frekans	Yüzde (%)
Gelirim yetersiz	51	40,5
Çocuklarımı daha iyi şartlarda okutmak istiyorum	12	9,5
Hem gelirim yetersiz, hem de daha iyi şartlarda eğitmek	50	39,7
Dışarıdaki akrabalarımın bir arada yaşamak istiyorum	6	4,8
Bulduğum çevrede huzursuzum	7	5,6
TOPLAM	126	100,0

Tabloda görüldüğü gibi büyük çoğunluğun (%40,5) göç etmek isteme gerekçesi sadece gelirlerinin yetersiz oluşudur. Hem gelirin yetersiz oluşu hem de çocuklarını daha iyi şartlarda okutma isteğinin neden olduğu göç etme eğiliminin oranı ise %39,7'dir. Bu iki faktörün toplamı %81,2'dir. Bu durum göç etme isteğine neden olan faktörlerin başında gelir seviyesinin düşüklüğünün geldiğini ispatlamaktadır. **Bu sonuçlara göre Birinci Hipotezin doğrulandığı ortaya çıkmaktadır.**

Yukarıdaki incelemeden çıkan sonucun ayrıntılarını ele almak maksadıyla ve ikinci Hipotezin doğruluğunu test etmek amacıyla meslek gruplarına göre göç etme eğilimi irdelenmiştir. Çıkan sonuçlar aşağıda sırasıyla ortaya konmuştur.

Tablo A.21:Göç Etmeyi Düşünüyor musunuz ?

	Çiftçi		Esnaf		Memur-İşçi	
	Frekans	Yüzde (%)	Frekans	Yüzde (%)	Frekans	Yüzde (%)
Evet	73	58,4	8	53,3	19	65,5
Hayır	52	41,6	7	46,7	10	34,5
Toplam	125	100,0	15	100,0	29	100,0

Meslek durumlarına bakıldığından çiftçilerin %58,4'ü, esnafın %53,3'ü, Memur ve İşçilerin %65,5'i göç etme eğilimi taşımaktadır. Genel olarak meslek durumu ne olursa olsun katılımcıların yarısından fazlasının göç etme eğilimi taşıdığı görülmektedir. Göç eğilimi en yüksek olan grup memur ve işçilerdir. Her ne kadar bu meslek grubundaki kişilerin göç etme eğilimi en yüksek çıkmışsa da bu eğilim "göç" kavramı içinde değerlendirilmeyebilir. Çünkü bahse konu memur ve işçilerin bir kısmı gerçekte yöre halkından olmayıp farklı bir memleketten geçici olarak memuriyet görevleri neniyle Bayburt'a gelmiştir. Bu nedenle memur ve işçilerin Bayburt'tan ayrılma isteklerinin doğal olduğu düşünülmektedir. Bu durumda %58,4'lük oranla çiftçilerin en fazla göç etme isteğinde bulunan meslek grubu olduğu değerlendirilmektedir. Hangi meslek grubunun hangi gerekçeyle göç ettiğini anlamak maksadıyla yapılan kıyaslama Tablo A.22'dedir.

Tablo A.22:Göç Etmeyi Düşünüyorsanız ,Bu İsteğinizin Sebebi Aşağıdakilerden Hangisidir?

	Çiftçi		Esnaf		Memur-İşçi	
	Frekans	(%)	Frekans	(%)	Frekans	(%)
Gelirim yetersiz	31	42,5	5	62,5	4	21,1
Çocuklarımı daha iyi şartlarda okutmak istiyorum	2	2,7	2	25,0	6	31,6
Hem gelirim yetersiz, hem de daha iyi şartlarda eğitmek	30	41,1			8	42,1
Dışardaki akrabalarımınla bir arada yaşamak istiyorum	5	6,8				
Bulduğum çevrede huzursuzum	5	6,8	1	12,5	1	5,3
Toplam	73	100,0	8	100,0	19	100,0

Tabloda görüldüğü gibi çiftçilerin göç etme isteğinin en önemli sebebi gelir yetersizliğidir.Çiftçilerde sadece gelir yetersizliği ve gelir yetersizliği ile çocuğunu daha iyi şartlarda eğitmek isteğinin toplamı %83,6'dır. Göçün özellikle "çiftçi" ve "diğer" meslek grupları arasında yaygın oluşunun temel nedenlerinin başında yeterli ve düzenli gelir düzeyine sahip olmamaları gelmektedir. Yukarıdaki "Ailenin yıllık geliri" ilgili grafiklerde ve tablolarda en düşük gelire başta "çiftçi" grubu gelmekte onu "diğer" meslek grubu takip etmektedir.Tarımdan elde edilen gelir yıllar göre dalgalanma göstermesi "çiftçi " grubunun yıllık gelirini önemli bir ölçüde etkilemektedir.

Esnaf sınıfının göç etme gerekçesi de yoğun olarak gelir yetersizliğidir(%62,5).Ancak esnaf sınıfının gelir yetersizliği sebebiyle ayrılma isteği çiftçi sınıfından daha düşük seviyededir. Genel olarak esnafın gelir düzeyinin çiftçilerden göreceli olarak daha yüksek olduğu ifade edilebilir. Tablo A.21'de de görüldüğü gibi esnafın göç etme eğilimleri çiftçilerden azdır.

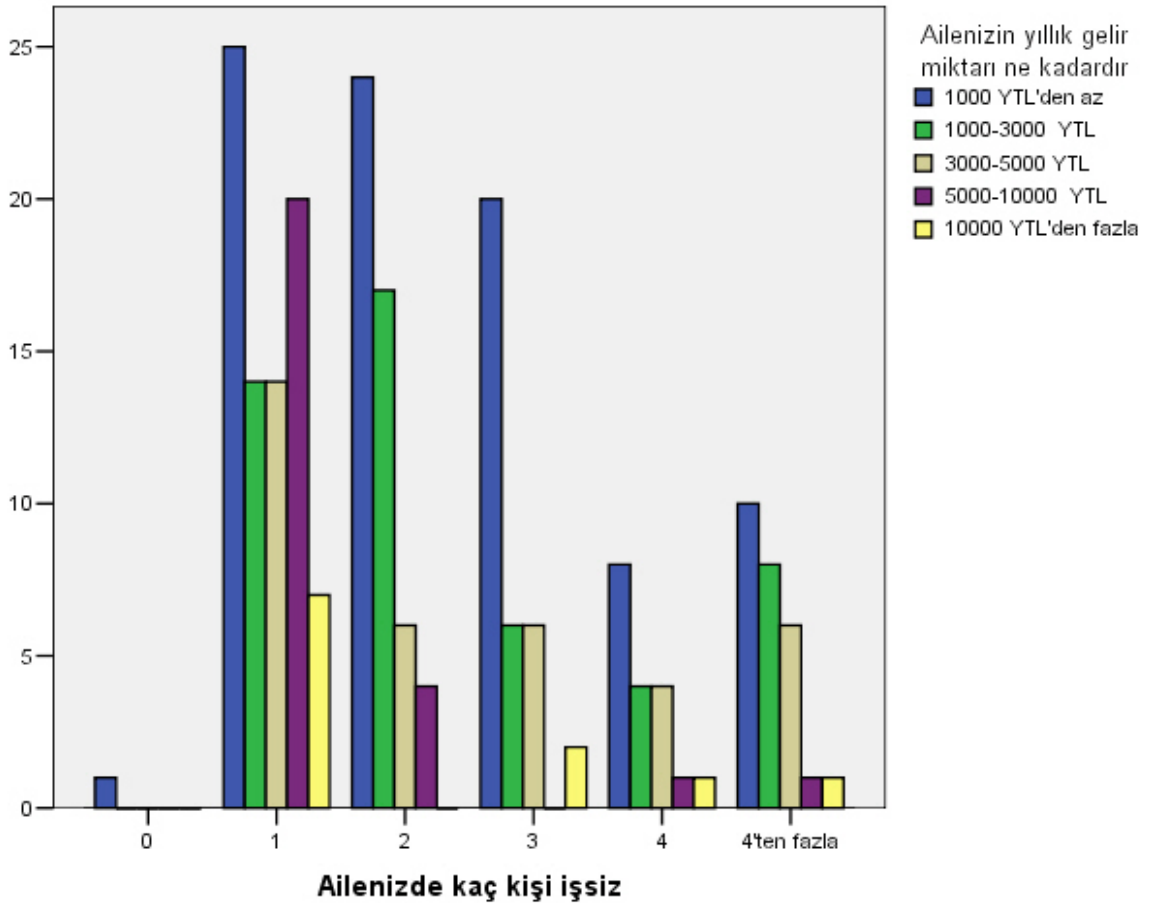
Memur ve işçilerin göç etme istekleri incelendiğinde gelir yetersizliği sebebinin diğer meslek gruplarından daha düşük seviyede olduğu görülmektedir. Bu kişilerin en önemli ayrılma gerekçesinin eğitim kaygıları olduğu anlaşılmaktadır. **Bu sonuçlara göre İkinci Hipotezin doğrulandığı ortaya çıkmaktadır.**

Anket sorusuna verilen cevaplardan da anlaşılacağı gibi Bayburt'ta en önemli sorunun elde edilen gelirin çok yetersiz oluşu insanları göçe zorlamakta ve Bayburt'tan dış bölgelere özellikle sanayi ve ticaret merkezlerine hızlı bir göç akımı gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra Bayburt ilinin sanayi ve ticaret yönünden gelişmemiş olması ve bunun kentin eğitim ve sosyal olanaklarına da yansımaları göçe bir katkı daha sağlamaktadır.

3.4.2.2.Çeşitli Değişkenlerin Etkileşimli Analizleri

Yukarıda tezin amacına yönelik olarak genel sonuçlar ve öne sürülen hipotezleri test etmek maksatlı analizler yapılmıştır. Elde edilen verilerin çeşitli değişkenlerin birbiriyle etkileşimini göz önünde bulundurarak incelenmesinin daha derinlemesine bir katkı sağlayacağı düşünüldüğünden aşağıda bu kapsamda analizler sunulmaktadır.

Grafik A.1 Ailede İşsiz Sayısıyla Ailenin Yıllık Gelirinin Karşılaştırması

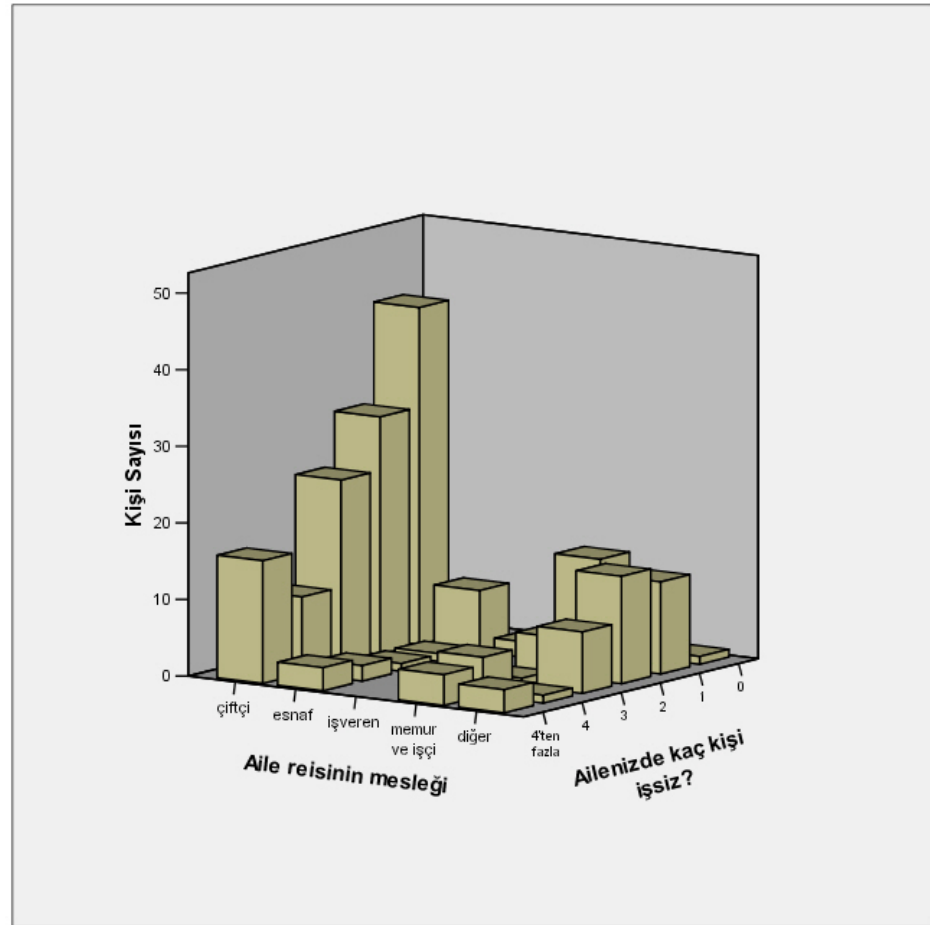

Grafik A.1’de bir ailenin yıllık gelirine göre ailesinde kaç işsiz kişinin olduğu gösterilmektedir. Grafiğe göre en çok işsizi sahip aileler yıllık geliri “1000 YTL’den az” gelir elde edebilen ailelerdir.

Yukarıdaki Grafik A.1 “ 0 “ sayısı” anketi cevaplayan kişi sembolize etmektedir. Bu anketi cevaplayan kişinin işsiz olduğunu göstermektedir. “1000 YTL’den az” yıllık gelire sahip ailelerde en yüksek orana sahip aileler 1 işsizi sahip olan ailelerdir.

Bayburt’ta Türkiye’nin bir gerçeği olan işsizliği çok rahatlıkla görebiliriz. Daha önce belirttiğimiz gibi Bayburt ekonomik olarak sanayiye değil tarım ve hayvancılığa dayanmakla beraber tarım modern usullerle yapılması ve arazilerin bölünmüş olması geliri düşürmekte ve artan nüfusun bu iki sektörde istihdamını güçleştirmektedir. Bu da doğal olarak göçe neden olmaktadır.

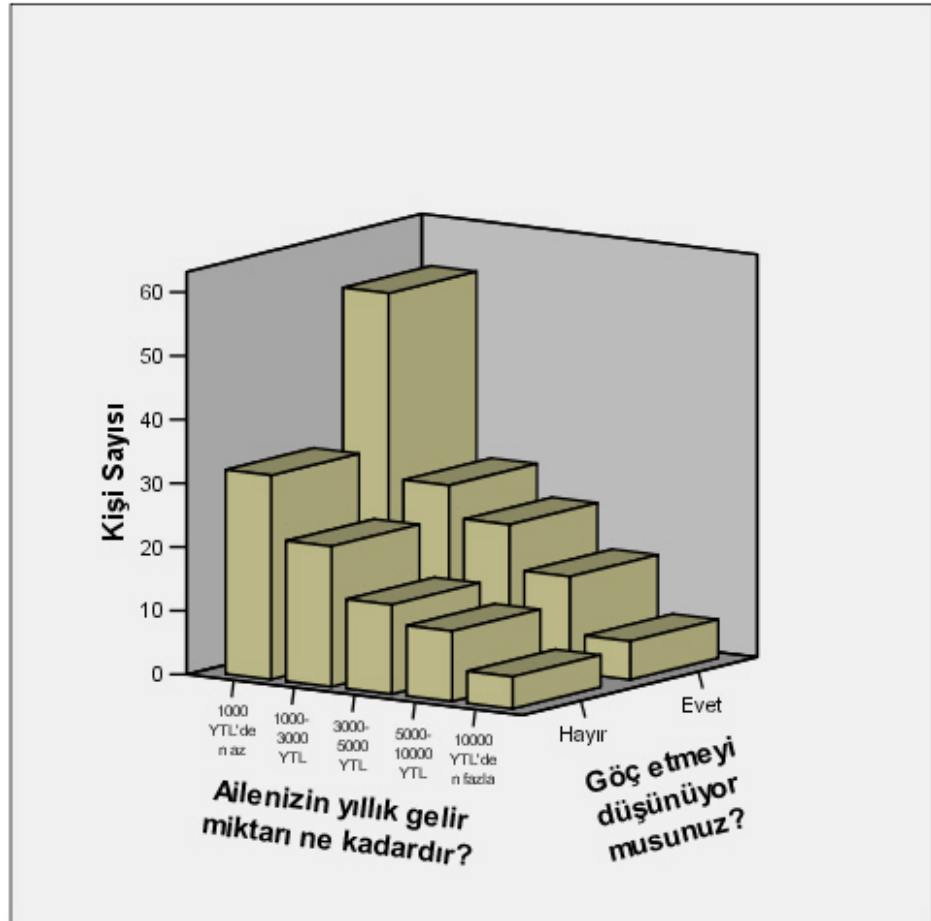
Grafik A.2 Aile Reisinin Evindeki İşsiz Sayısı

Grafik A.2’de aile reisinin mesleğine göre kendi ailesinde ne kadar işsiz kişiye sahip olduğu görülmektedir. Grafikten de rahatlıkla görülebildiği gibi en çok “işsiz”e; aile reisinin mesleği “çiftçi” olan ailelerde rastlanmaktadır.

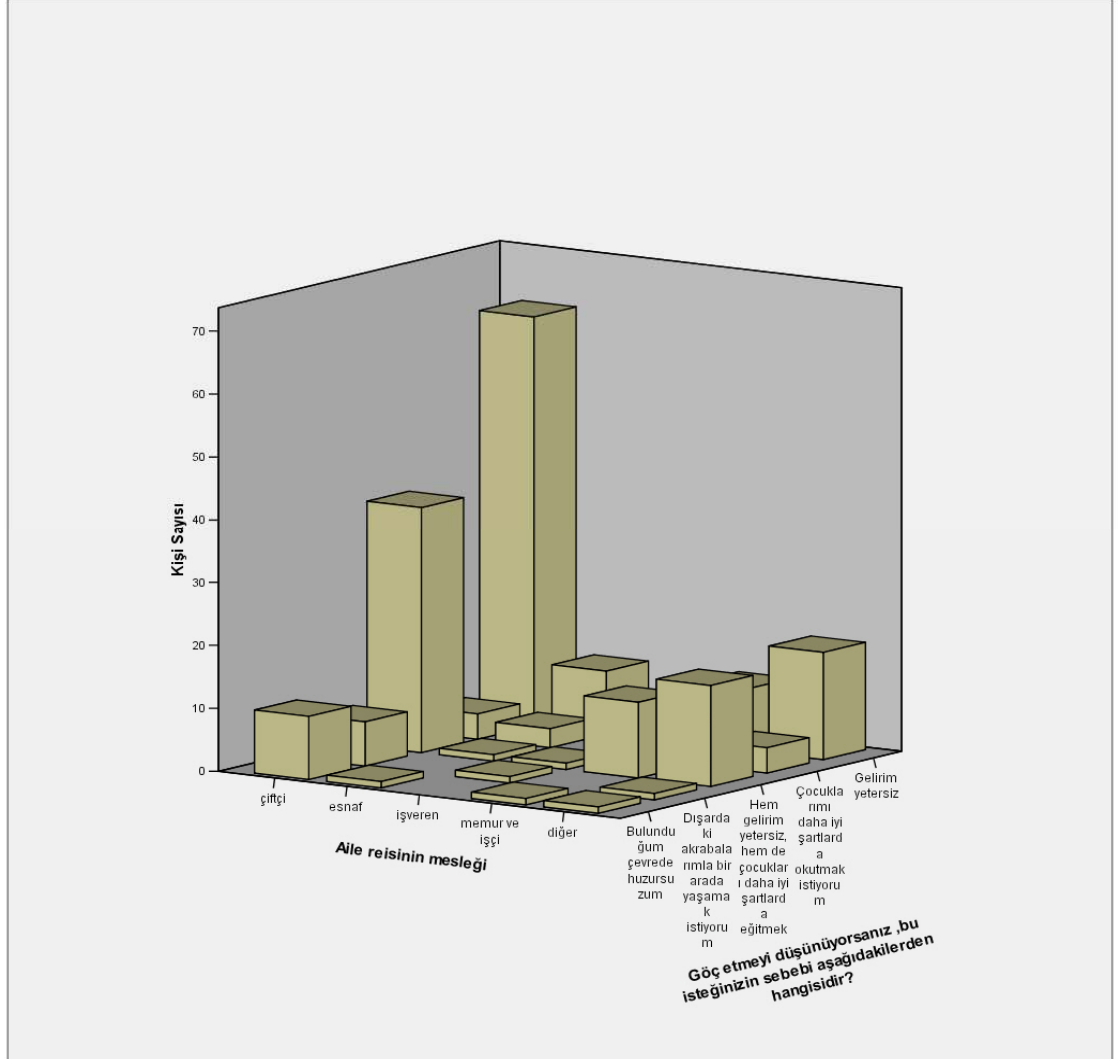
Grafik A.2’de ortaya çıkan temel sonuç en çok işsize sahip aile reisinin mesleği “çiftçi” olan ailelerdir. Bu olumsuz görüntüye bir ailedeki işsiz sayısı eklenince gelir düzeyinin düşüklüğü ve işsizlik “çiftçi” meslek grubunda olanların daha göç etme eğilimini arttırmaktadır.

Grafik A.3 Ailenin Yıllık Gelirine Göre Göç Eğilimleri

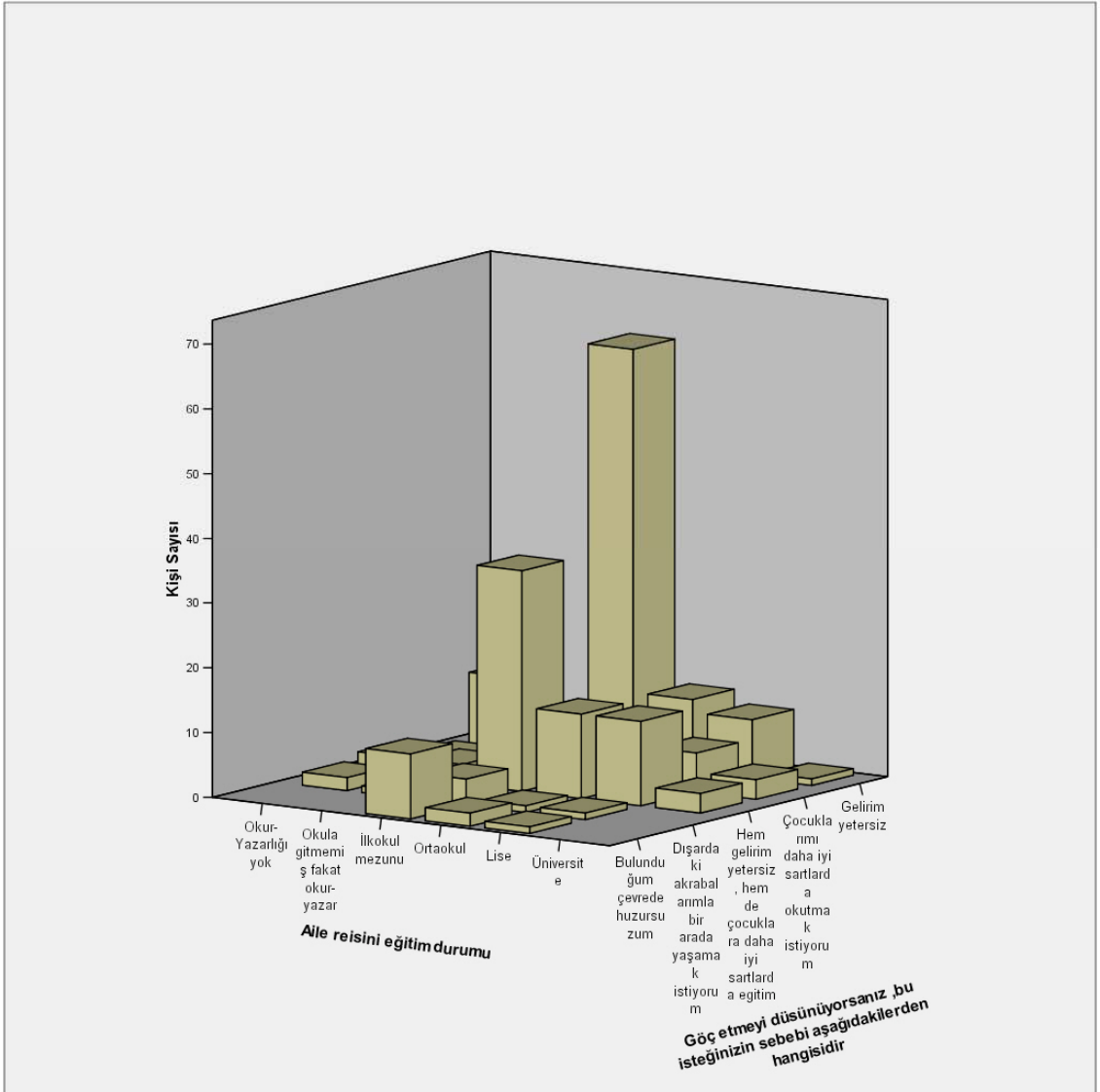
Grafikten de görülebildiği gibi en çok göçe eğilimli aile grubu yıllık geliri “1000 YTL’den az” olan ailelerdir. Göçe eğilimin daha çok gelir düzeyi düşük ailelerde olduğu bu grafikte de bir kez daha görülmektedir.

Grafik A.4 Aile Reisinin Mesleğine Göre Göç Etme Nedenleri

Grafik A.4’de dikkati çeken konu “İşveren” grubundakiler sadece iki sebepten dolayı göç etmek istemektedir. Birinci neden; hem gelir yetersizliği hem de çocuklarına daha iyi bir eğitim, ikincisi dışarıdaki akrabalarıyla bir arada yaşamak istemesidir. Gelir düzeyleri daha yüksek olan bu grubun göç etmek isteyenlerinin göç etme nedenleri “gelir düzeyi düşüklüğü” değildir.

Grafik A.5 Eğitim Durumuna Göre Göç Etme İsteği

Bayburt’ta dışarıya yaşanan göçün eğitim açısından nasıl bir nitelik kazandığı önemli bir faktördür. Ankete verilen cevapların ortaya koyduğu netice sonucunda Bayburt’tan dışarıya daha çok vasıfsız işgücü göçü gerçekleşmektedir.

Bayburt'tan göç etmeyi en çok "ilkokul" mezunları istemektedir. İlkokul mezunlarının önemli bir bölümünü çiftçi ve vasıfsız işgücü oluşturmaktadır. "İlkokul" mezunlarının ana göç nedeni Grafik A.5'da görüldüğü gibi "gelirin yetersizliği" dir. Bundan önceki grafik ve tablolarla en düşük gelir sahiplerinin "çiftçi" grubuna ait olduğuna değinilmişti. Bu bağlamda "çiftçi" grubu daha fazla gelir elde etmenin yolunu göç ederek çözeceğine inanmaktadır.

"Üniversite" mezunlarından sadece bir kişi gelir yetersizliğinden dolayı göç etmek istemektedir. "Üniversite" mezunlarının çoğu göç nedeni olarak "çocuklarını daha iyi şartlarda okutmak" isteğini göstermektedir. Üniversite " mezunlarından sonra göç nedeni olarak "çocukları daha iyi şartlarda okutmak" cevabını veren ikinci mezun grubu "lise" mezunlarıdır. "Üniversite", "okur-yazarlığı yok", "okula gitmemiş fakat okur-yazar" grupları göç nedeni olarak "Bulduğum çevrede huzursuzum" cevabını vermişlerdir.

DOKAP'nın ortaya koyduğu gibi bölgeye hakim olan istihdam şekli tarımdır. Doğal olarak birçok insanın istihdamı tarım sektöründe sağlanmaktadır. Anketimize cevap verenlerin önemli bir kısmı "çiftçi"lerden oluşmaktadır. Bayburt'ta şu an hakim olan en önemli sektör kendi bölgesinde olduğu gibi tarım sektörüdür. Bayburt'ta tarım sektöründe çalışanların ortalaması hem ülke hem de bölgesel ortalamadan oldukça fazladır. Bayburt'ta tarım dışı sektörlerde istihdam çok az sınırlı, ulusal ortalamasının altındadır. Bayburt'ta tarımsal faaliyet daha çok aile üyelerinin katılımı ile gerçekleşmesinden dolayı ücretsiz aile işçilerinin sayısı fazladır. Ücretsiz aile işçileri anketimize göre kendilerini "işsiz" olarak adlandırmaktadırlar. Bunun neticesinde Bayburt'ta işsiz sayısı artmış gözükmektedir. DOKAP bölgesinde işsiz olan ve iş arayan insanların oranı ülke geneliyle karşılaştırıldığında fazlalık göstermektedir.

Anketimizin sonuçlarına göre ankete cevap verenlerin çoğunluğu Bayburt'ta tek bir gelir kaynağına sahiptir. Elde edilen tek gelir kaynağı da tarım sektöründen gelmektedir. Ankete cevap verenlerin yüzde sekseni ikinci bir ek gelire sahip olmadıklarını ifade etmişler ve diğer yüzde yirmilik kısım ikinci bir gelire sahip

olduklarını ifade etmişlerdir. İkinci ek geliri devlet ve sosyal yardımlarla beraber Bayburt dışından ve yurtdışından yollanan paralar oluşturmaktadır.

DOKAP'a göre bölgede aylık ortalama harcama miktarı kırsal kesimde 240 dolar; kentsel kesimde ise 350 dolardır. Anketimizin yıllık gelir hakkındaki verilerden en çok yıllık gelir olarak "1000 YTL'den az ve 1000-3000 YTL" gösterildiği anlaşılmaktadır. Bu gelirlerin aylık ortalaması 83-167 YTL arasında değişmektedir. Bayburt'taki aylık ortalama kazanç oldukça düşük bir seviyeyi göstermektedir. 1994 yılında Bayburt'taki kişi başına gelir 55.901.000 (yaklaşık olarak 56 YTL)'dir.

Bayburt ekonomisini tarım ve hayvancılığa dayanmakta olması birçok kişinin kırsal alanda yerleşmesine neden olmuştur. Anketimizin ortaya koyduğu önemli bir bulgu ise Bayburt-Merkez'de yaşayanların birçoğu geçimlerini çiftçilikten sağlamaktadır. Kırsal kesiminin nüfusu kentsel nüfustan fazladır. DOKAP bölgesinin kırsal nüfusunun bir özelliği olan hem köyde hem de yakın kent merkezinde bir eve sahip oluşu Bayburt için de geçerli bir durumdur. Bunun iki temel nedeni; kentteki her türlü istihdam olanaklarından yararlanma ve çocuklarına daha iyi bir eğitim sağlamadır.

Ankete cevap verenlerin önemli bir bölümünün göç niyetinin olduğu saptanmıştır. Anketimizde göçün ana nedeni gelir yetersizliği olarak öne çıkmaktadır. Bunu "hem gelirim yetersiz hem de çocukları daha iyi şartlarda eğitmek" nedenleri takip etmektedir. Bayburt'tan gerçekleşen göçün yönü daha çok sanayi ve ticaret kentlerine (Batı kentlerine; İstanbul,Kocaeli ve Bursa vb.) yöneliktir. Bayburt'tan göçün nedenleri arasında sosyal hayatın yetersizliğini de sayabiliriz. Göç genelde kırsal kesimden daha yüksek oranlarda gerçekleşmektedir. DOKAP'ın göç nedenleri ile ilgili olarak ortaya koyduğu veriler anketimizle büyük bir benzerlik içermektedir. DOKAP çerçevesinde yapılan saha çalışmalarında en yaygın göç nedeni ekonomik sebepler (% 56.8), düşmanlıklar (%21.3) ve olumsuz şartlar (%17.2) gösterilmiştir. Bunun yanı sıra ileriye yönelik göç nedenleri arasında çocukları okutmak ve daha iyi bir çevrede yaşamak isteği öne çıkmaktadır.

Anketimize göre Bayburt'tan göç etmek isteyenlerin başında “çiftçi” grubu gelmesinin temel nedeni ise, en düşük gelir grubunu oluşturmalarındandır.

Anketimizin de ortaya koyduğu gibi Bayburt'ta devlet yatırımlarının ve yardımlarının yetersizliğinden de şikayet edilmektedir. Ankete cevap verenlerin yaklaşık % 65'ine yakını Bayburt ilinin fakirliğini devlet yatırımlarının ve yardımlarının eksikliğine bağlamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bayburt'un önde gelen geçim kaynakları tarım ve hayvancılık geleneksel usullerle devam ettirilmekte, il dışına fazla taşmamaktadır. Yine de özellikle Kurban bayramı öncesi, il dışına çok sayıda küçük ve büyükbaş hayvan çıkarılmakta ve satılmaktadır. Türkiye'nin hemen hemen her yerinde olduğu gibi tarım ve hayvancılık örgütlenememiş ve kooperatifleşmemiştir. Yani, halk ürettiğini ve yetiştirdiğini verimli bir şekilde satamamaktadır.

Nüfusu ve dolayısıyla seçmen sayısı az olduğu için merkezi hükümetten yeterince yatırım desteği gelmemekte, gösterilen alaka yetersiz kalmaktadır. Mesela, hammaddesi Bayburt'tan alınmasına rağmen çimento fabrikası Gümüşhane'de kurulmuştur.

İstihdam kısıtlı olduğu için ülke içi ve ülke dışına çok sayıda göç vermektedir. Yurt dışında çalışan Bayburtlu sayısı çok fazla olmasına karşın, alt yapı yetersiz olduğu için, buraya yatırım yapmamaktadırlar.

Bayburt ilinde gerçekleştirilmesi planlanan büyük bir hayvancılık projesi ise deli-dana hastalığı sebebiyle durdurulmuştur.

Deri sanayii çok sınırlı olup, az da olsa ayakkabı imalatı yapılmaktadır. Deri sanayii biraz desteklenip ilerletilebilir. Ancak Rusya ile yapılan bavul ticaretinin ve dış turizmin durgunlaşması ile deri sanayii Türkiye çapında sekteye uğramıştır.

Bayburt'un bölgesel olarak geri kalmışlığının nedenleri arasında coğrafi faktörlerin rolü de vardır. Karadeniz bölgesi sınırlarında olmasına rağmen, bölge ikliminin özellikleri Bayburt'ta görülmemektedir. Kurak ve karasal bir iklim sürmektedir. Günümüzde ekonomiye canlılık kazandırabilecek bölgeler arası kolay bağlantı kurabilecek kullanışlı ve modern yollara ihtiyaç vardır.

Bayburt'un Trabzon bağlantısı Zigana Geçidi'nden, Erzurum bağlantısı ise Kop Geçidi'nden yapılmaktadır. Gümüşhane-Bayburt yolu iyi olmasına rağmen Erzincan bağlantısını sağlayan Han Deresi yolu çok kullanışlı değildir. Anlaşılacağı üzere, sanayinin gelişmesinde en önemli unsurlardan biri olan ulaşım faktörünün negatif etkisi söz konusudur. Ortasından Çoruh Nehri geçmesine rağmen, bundan da yeterince istifade edilememekte, yapılan sulama kanalları tarım için yetersiz kalmaktadır.

Bölgenin gelişmesi için gerekli kaynak toplumun gelişme amaçlarına uygun ölçüde ve biçimde kullanılmalıdır. Bu kaynak genel olarak iki yönden ele alınabilir. Birincisi doğal kaynak, yatırım malları, hammaddeler gibi fiziksel yön; diğeri ise tasarruflar gibi parasal yöndür. Kalkınmanın parasal yönü olarak tasarruflar, yeni iç kaynak bulunarak yükseltilmeli ve bunlar üretken alanlara yöneltilmelidir.

Sanayide kullanılan kaynakların ve imkanların verimli bir biçimde değerlendirilmesi, işgücü verimliliğine dayanır. Ayrıca işletmelerin en iyi şekilde canlanması, yatırımların gecikmeden bitirilmesi, ürünlerin pazarlama olanaklarının iyi saptanması, üretim düzeyinde savurganlığın önlenmesi ve özellikle sanayi kuruluşlarının tam kullanımla çalışması, ülke kaynaklarının etkin kullanılmasına ön planda gelen konular olmaktadır.

Kalkınma, giderek işsizliğe çözüm getiren boyutlara erişmelidir. Bu bakımdan teknolojik gereklere uygun olması koşuluyla, emek-yoğun, yani daha fazla işçi çalıştıran sanayilere öncelik verilmesi gereklidir. Bazı alanlarda teknolojik açıdan az insan çalıştıran sanayiler kurulması gerekiyorsa, bunlar arasında istihdamı arttıracak sanayilere (doğurgan olanlara) ağırlık verilmelidir¹¹³. Bayburt gibi istihdamın çok olması gereken yörelerde kurulan fabrikaların sermaye-yoğundan ziyade emek-yoğun olmasına dikkat edilmelidir.

¹¹³ Akın İlkin, "Bölgesel Kalkınma", **Ekonomi Ansiklopedisi**, Paymaş Yayınları, İstanbul, 1997, s. 202.

Geri kalmış bölgelere bazı yatırımlar açısından öncelik tanınabilir. Bunlar, kamu yatırımlarının öncelikle o bölgelere kaydırılması şeklinde olabileceği gibi bazı özendirici teşvikler sayesinde özel sektör yatırımları için o bölgelerin cazip hale getirilmesi şeklinde de olabilir.

Birinci dereceden kalkınmada öncelikli iller arasında yatırımların, bu iller arasında dengeli bir şekilde dağıtılması gerekirken maalesef Bayburt gibi daha az bir gayretle çok verim alınabilecek bazı yerlerin ihmal edildiği görülmektedir.

Eldeki kaynaklar ülkenin her tarafına dengeli olarak serpiştirilmelidir. 1995'te kamu yatırımı projesi Türkiye genelinde 4,479 adet iken Bayburt'ta bu sayının sadece 3'tür. Buna bağlı olarak da bu bölgelerde özel sektör teşvikleri de çok azdır. Örneğin, 1995'te Türkiye çapında özel sektöre verilen yatırım teşvik belge sayısı 4,902 iken bu rakam Bayburt için sadece 2'dir. Yani toplam teşvik belgelerinin % 0,04'ü. Bu teşvik belgeleri ile Türkiye'de 374,909 kişilik istihdam planlanırken Bayburt'ta da 123 kişilik istihdam planlanmıştır. Bu da Türkiye'nin % 0,03'ü ancak eder¹¹⁴.

Bir diğer önemli kalkınma politikası, yatırımların belirli bazı yörelerde yoğunlaştırılarak büyüme kutuplarının oluşturulmasıdır. Bu kutuplar lokomotif vazifesi görerek kalkınmayı en yakın çevrelerinden başlatarak daha ileri bölgelere doğru halkalar şeklinde arttıracaktır. Bu metot dünyanın bir çok ülkesinde başarı ile uygulanmıştır. Bizde de bunun bir çok örneğine rastlayabiliriz. En başta, GAP buna en büyük bir misaldir. Daha yöresel örnekler vermek gerekirse hemen hemen her ildeki organize sanayi bölgelerini gösterebiliriz. Yine; Yozgat Kalkınma Projesi, Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi, Çankırı Organize Sanayi Bölgesi bu tür büyüme kutuplarına örnek olarak gösterilebilir. Bayburt için de bunlara benzer projeler geliştirip uygulamaya koymak gerekmektedir. Devlet bu konuda Güney Doğu Anadolu Bölgesine gösterdiği yardımı Karadeniz Bölgesinden, veya Bayburt'tan esirgememelidir. Çünkü Türkiye çapında sosyo-ekonomik gelişmişlik

¹¹⁴ Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, **Özel Sektöre Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri**, 1995.

sıralamasına baktığımızda Şanlıurfa ve Adıyaman'dan sonra 63. ve 64.sıralarda Gümüşhane ve Bayburt'u görmekteyiz¹¹⁵.

Kalkınma döneminde ortaya çıkan sosyo-ekonomik, siyasal ve benzeri değişmelerden kaynaklanan zorluklar ve problemler kalkınmanın fırsat maliyetini teşkil ederler. Bu kadar geniş kapsamlı değişiklikler ağrısız olmamaktadır. Bugünün sanayi toplumları, bugünkü refah seviyelerine kalkınma döneminde yaşadıkları acı tecrübeler neticesinde ulaşmışlardır.

Kalkınmayı sadece fabrika kurmak olarak algılamamalıyız. Kalkınma toplumun bütününde köklü değişikliklere sebep olmalıdır. İktisadi kalkınma; üretim faktörlerinin yeni bir bileşimi veya yeni bir üretim fonksiyonu ile emeğin veriminin artırılması ve alışkanlıklarda, davranışlarda ve zihniyette bir değişmedir.

Ayrıca, kalkınmada eğitimin yeri göz ardı edilmemelidir. Devlet; özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve akademik birimler ile işbirliği yapmayı ihmal etmemelidir. Sadece alt yapı oluşturularak istenilen neticeye ulaşılamaz. İtalya'da Mezzogiorno Bölgesinin ekonomik gelişme planının tam bir başarıya ulaşamaması, akademik çevreler ile işbirliği yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Bunun aksine olarak da, akademik birimler ile maksimum derecede işbirliği yapılmasından dolayı, Amerika'da Tennessee Vadisinin ekonomik kalkınma programından çok büyük neticeler alınmış, tam bir başarı elde edilmiştir.

Tennessee Vadisinde, akademik çevreler, özellikle de üniversiteler ile yapılan işbirliği neticesinde; hem ekonomik kalkınma program ve politikasının fikri altyapısı mükemmel bir temele oturtulmuş, hem de bölgede yaşayan her kesime hitabeden bir eğitim öğretim seferberliği yapılmıştır. Öyle ki, bu bölgeye kamyonlar dolusu kitap getirilerek kütüphaneler oluşturulup halkın eğitimine sunulmuştur. Hatta Tennessee vadisinin ekonomik kalkınmasını konu alan bir tiyatro eseri yazılıp sahneye konulmuştur.

¹¹⁵ Devlet Planlama Teşkilatı, **İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, 2003

Son söz olarak bir kez daha vurgulanmalıdır ki, bir bölgenin ekonomik kalkınmasında kamu sektörü (ya da devlet), özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve tüm akademik birimler, gereken işbirliğini yapmalıdırlar. Refah seviyesinin yükseltilerek, diğer gruplarla aradaki gelişmişlik farklılıklarının azaltılması gerekmektedir. Belirtilen farklılıkların giderilmesinde en önemli adım, göçü durduracak politikalar ve uygulamalar olacaktır.

KAYNAK

- Aktürk, Faik : “Türkiye’de İşgücü Piyasası, İstihdam ve İşsizlik”, **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Dergisi**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Neyir Mat., Yıl: 2, , Ankara, Nisan-Haziran 1999, s.182-183.
- Ay, Yusuf : “İç Göç ve Suç İlişkisi:Mersin Örneği”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2004.
- Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı: **Özel Sektöre Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri**, 1995.
- Bayburt Valiliği : **İl Çalışma Raporu**, 2003.
- Bayburt Valiliği Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü: **Bayburt İli 2004 Ekonomik ve Ticari Durum Raporu**, 2004.
- Bayburt Valiliği Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü: **Çalışma Raporu**, 2002.
- Bayburt Valiliği Tarım İl Müdürlüğü: **Mastır Planı**, 2002.
- Berksoy, Tamer : **Enflasyonun Hanehalkı Üzerindeki Etkileri**, İTO Yayını, İstanbul, 1989.
- Bilen, Mahmut; Muharrem Es : “Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümünde Yeni Arayışlar”, **Siyasette ve Yönetimde Etik**, Merkez Matbaacılık, Adapazarı, 1998, s. 379-385.
- Bos, Henricus : “İktisadi Gelişmede Eğitimin Yeri ve Önemi”, **Ekonomik ve Sosyal Etüdler**, Konferanslar Heyeti, y.y., İstanbul, 1966, s. 66-78.
- Demirci, Rasih; İbrahim Burhan Erdoğan : **Genel Ekonomi**, Ankara, Ecdad Yayınları, 1999.
- Demircioğlu, A.Murat : “Türkiye’den Dış Göçün 35.Yılında Geline Nokta, Beklentiler”, **Prof.Dr. Metin Kutal’a Armağan**, y.y., Ankara, 1998, s. 670-675.
- DİE: **Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları**, Nisan 1999.
- DİE: **2000 Genel Nüfus Sayımı**, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara, 2000.

- DİE: **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler: Bayburt**, Ankara, Şubat 1999.
- DİE: **Türkiye Ekonomisi ve İstatistik Yorumlar**, Aralık 1999.
- DPT: **DAP, Mevcut Durum ve Analizi**, Cilt 1, Ankara , Ağustos 2000.
- DPT: **DAP, Tarım**, Cilt:2, Ankara, 2000.
- DPT: **DAP, Sanayi ve Hizmetler**, Cilt:3, Ankara, 2000.
- DPT: **DOKAP, Sosyal Sektörler**, Cilt IV, Ankara, Ağustos 2000.
- DPT: **DOKAP, Sanayi ve Ekonomik Sektörler**, Cilt III, Ankara, Ağustos 2000.
- DPT: **Gelir Dağılımı 1973**, Ankara, 1975, s. 219-220.
- DPT: **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, Ankara, 2003.
- Dülgeroğlu, Ercan v.d.: **Kentlerde Yaşayan Ücretli Kesimin Telafi Edici ve Tamamlayıcı Gelir Kaynakları: Bursa Örneği**, Friedrich Ebert Vakfı, Bursa, 1992.
- İlkin, Akın : “Bölgesel Kalkınma”, **Ekonomi Ansiklopedisi**, Paymaş Yayınları, İstanbul, 1997, s. 202.
- Karakayalı, Hüseyin: **Makro İktisat**, Bilgehan Basımevi, İzmir, 1995.
- Kazgan, Gülten: **Türkiye’de Gelir Bölüşümü Dün ve Bugün**, Friedrich Ebert Vakfı Yayını, İstanbul, 1990.
- Keynes, J. Maynard: **İstihdam Faiz ve Para Genel Teorisi**, Çev. Asım Baltacıgil, İstanbul, Minnetoğlu Yayınları, 1980.
- Kirmanoglu, Hasan: “Makro Ekonomik Popülizm ve Kriz”, **Dünü ve Bu Günümüzle Toplum ve Ekonomi**, Sayı:7, İstanbul, Ekim 1994, s. 86-90.
- KOSGEB : **Bayburt İl Profili Raporu**, Ankara, 2000.
- Küçükkalay, Mesud : “Türkiye’de Planlı Dönemde Kadın Nüfusu ve Kadın İşgücü İstihdamındaki Gelişmeler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İ. İ. B. F. Dergisi**, Isparta, 1998, s. 39-43.

- Özmucur,Süleyman : **Türkiye'de Gelir Dağılımı Vergi Yükü ve Makroekonomik Göstergeler**, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul, Mart 1996.
- Serter, Nur : “1998’e Girerken İşsizlik ve Eğitim İlişkisi”, **Mercek** , MESS,Y:3,S: 9, Ocak 1998, s. 52-57.
- Seymen, Recep : **İktisatçılar İçin Sosyal Siyaset**, Der Yayınları, İstanbul, 2003.
- Stiglitz, Josep E.: **Kamu Kesimi Ekonomisi** , Çev: Ömer Faruk Batırel, Mar. Üni. İİBF Yayını No:396, İstanbul, 1994.
- Tekir, Sabri: **Bir Kamusal Hizmet Olarak Eğitim-Beşeri Sermaye Yatırımlarının Önemi**, Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, 1997, s. 322-325.
- Temel,Adil; Mehmet Ali Kelleci: **Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımındaki Gelişmeler (1980-1994)**, Yeni Türkiye, Sayı: 6, Ankara, 1996.
- Törüner, Mete: **Türkiye’de Ücretlilerin Kazanç Durumundaki Gelişmeler**, (1980-1990). TÜSES Yayınları, İstanbul, 1992.
- Tunca, Zafer: **Makro İktisat**,Gözden Geçirilmiş 3.Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2001.
- Yumuşak, İ. Güran; Mahmut Bilen: “Gelir Dağılımı ve Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, (Çevrimiçi) <http://www.bilgiyönetimi.org/cm/yon/yaz>, 15 Ocak 2005.
- Zaim, Sabahaddin: **Çalışma Ekonomisi**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1992.
- Zelka, Mehmet: **İstihdam ve İşsizlik**, Yeni Türkiye, Y: 5, S: 27, Semih Ofset, Ankara, Temmuz-Ağustos 1999.

BAYBURT'TA İŞSİZLİK-GÖÇ-GELİR VE EĞİTİM DÜZEYİ ANKETİ

Lütfen ankete kimlik bilgilerinizi (adınızı, soyadınızı) yazmayınız. Ankete vereceğiniz cevaplar gizli tutulacaktır. Bu bilgiler yalnızca ilmi çalışmalar için kullanılacaktır.

Bu anketin **Aile Reisleri** tarafından doldurulması rica olunur.

Bu ankette **Aile** aynı evde, aynı çatı altında yaşayan kişilerin oluşturduğu bir birim olarak tanımlanmakta olup, soruları buna göre cevaplandırmanız gerekmektedir.

1. Aile reisinin mesleği
 - a. Çiftçi
 - b. Esnaf
 - c. İşveren
 - d. Memur veya İşçi
 - e. Diğer (.....)
2. Hali hazırda çalışıyor musunuz ?
 - a. Evet
 - b. İşsizim
3. Ailenizde kendiniz dahil kaç kişi çalışıyor ?
 - a. 1 b. 2 c. 3 d. 4 e. 4'ten fazla
4. Ailenizde kaç kişi işsiz ? (Kendiniz hariç)
 - a. 1 b. 2 c. 3 d. 4 e. 4'ten fazla
5. Ailenizin yıllık gelir miktarı ne kadardır ?
 - a. 1 Milyar TL.'den az
 - b. 1-3 Milyar TL.
 - c. 3-5 Milyar TL.
 - d. 5-10 Milyar TL.
 - e. 10 Milyar TL.den fazla
6. Kendi elde etmiş olduğunuz gelirden başka bir gelir kaynağımız var mı?
 - a. Hayır
 - b. Evet
7. 6 ncı soruya cevabınız EVET ise gelir kaynağı nedir ?
 - a. Yurt Dışında çalışan aile fertlerinden
 - b. Bayburt Dışında, Yurt içinde çalışan aile fertlerinden
8. Kendi elde etmiş olduğunuz gelirden başka bir geliriniz var ise; bu gelir, toplam geliriniz yüzde kaçını teşkil etmektedir ?
 - a. % 10'dan az
 - b. % 10-20
 - c. % 20-50
 - d. %50-75
 - e. Tamamı
 - f. İstiyorsanız bu gelirin (sadece dışarıdan gelen) miktarını rakam olarak yazınız.
(..... TL.)

EK-1 (2.Sayfası)

9. Devletten Doğrudan Gelir Desteği alıyor musunuz ?
a. Hayır
b. Evet (Miktarını yazınız TL.)
10. Aile Reisinin Cinsiyeti ?
a. Erkek b.. Kadın
11. Aile Reisinin Yaşı ? (.....Yaşındayım)
12. Ailenizdeki fert sayısını yazınız (kendiniz dahil) (.....kişi)
13. Çocuklarınızın sayısını yazınız. (.....kız,.....erkek çocuğum var.)
14. Aile reisinin eğitim durumu
a. Okur-Yazarlığı yok
b. Okula gitmemiş fakat okur-yazar
c. İlkokul mezunu
d. Ortaokul
e. Lise
f. Üniversite
15. Kız veya Erkek çocuğu sahip olma tercihinizi işaretleyiniz ?
a. Kız çocuğunu tercih ediyorum
b. Erkek çocuğunu tercih ediyorum
c. Fark etmez
16. Göç etmeyi düşünüyor musunuz ?
a. Evet b. Hayır
17. Göç etmeyi düşünüyorsanız, bu isteğinizin sebebi aşağıdakilerden hangisidir ?
a. Gelirim yetersiz
b. Çocuklarımı daha iyi şartlarda okutmak istiyorum.
c. Hem gelirim yetersiz, hem de çocuklarımı daha iyi şartlarda okutmak istiyorum.
d. Dışarıdaki akrabalarımın bir arada yaşamak istiyorum .
e. Bulunduđum çevrede huzursuzum.
18. Çocuklarınız arasında göç edenler varsa sayısını yazınız ? (.....kişi)
19. Eşinizle nasıl evlendiniz ?
a. Kendi rızamla, tanışarak
b. Kendi rızam ve görücü usulüyle
c. Rızam olmaksızın görücü usulüyle
20. Bayburt'u fakir bir memleket olarak düşünüyorsanız, sizce nedeni nedir ?
a. Bayburt'un fakir bir memleket olduğunu düşünmüyorum.
b. Devlet yardımları ve yatırımları yetersiz.
c. Bayburtlular tembel.
d. Bayburt'un iklim şartları zenginleşmeye uygun değil.
e. Diğer (Aşağıya yazınız)

EK TABLOLAR

Tablo EK.1 Bekleme Durumuna Göre İşsizlik

	Artvin (May 1999)			Giresun (Haz 1998)			Gümüşhane (May 1999)			Ordu (Haz 1998)			Rize (May 1999)			Trabzon (May 1999)			Bayburt (May 1999)			DOKAP		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
30 gün veya daha az	79	71	8	89	68	21	20	19	1	32	28	4	0	0	0	219	99	120	28	13	15	467	298	169
1-2 ay	29	25	4	30	22	8	25	17	8	54	39	15	0	0	0	699	529	170	0	0	0	837	632	205
2-3 ay	25	22	3	108	87	21	10	9	1	131	80	51	4	2	2	764	582	182	9	8	1	1.051	790	261
3-4 ay	10	9	1	56	37	19	11	10	1	52	33	19	6	2	4	754	591	163	9	8	1	898	690	208
4-5 ay	78	75	3	59	45	14	8	8	0	29	29	0	0	0	0	947	707	240	5	4	1	1.126	868	258
5-6 ay	67	64	3	78	57	21	13	11	2	58	45	13	0	0	0	940	689	251	20	19	1	1.176	885	291
6-7 ay	30	24	6	24	21	3	4	4	0	64	43	21	0	0	0	1.048	778	270	5	3	2	1.175	873	302
7-8 ay	16	13	3	87	58	29	3	3	0	33	22	11	0	0	0	1.015	779	236	8	8	0	1.162	883	279
8-12 ay	108	107	1	57	45	12	10	7	3	197	123	74	0	0	0	1.311	857	454	20	20	0	1.703	1.159	544
1 yıl veya daha fazla	699	627	72	701	526	175	242	166	76	277	230	47	259	213	46	2.607	1.203	1.404	63	54	9	4.848	3.019	1.829
Toplam	1.141	1.037	104	1.289	966	323	346	254	92	927	672	255	269	217	52	10.304	6.814	3.490	167	137	30	14.443	10.097	4.346
30 gün veya daha az	6,9%	6,8%	7,7%	6,9%	7,0%	6,5%	5,8%	7,5%	1,1%	3,5%	4,2%	1,6%	0,0%	0,0%	0,0%	2,1%	1,5%	3,4%	16,8%	9,5%	50,0%	3,2%	3,0%	3,9%
1-2 ay	2,5%	2,4%	3,8%	2,3%	2,3%	2,5%	7,2%	6,7%	8,7%	5,8%	5,8%	5,9%	0,0%	0,0%	0,0%	6,8%	7,8%	4,9%	0,0%	0,0%	0,0%	5,8%	6,3%	4,7%
2-3 ay	2,2%	2,1%	2,9%	8,4%	9,0%	6,5%	2,9%	3,5%	1,1%	14,1%	11,9%	20,0%	1,5%	0,9%	3,8%	7,4%	8,5%	5,2%	5,4%	5,8%	3,3%	7,3%	7,8%	6,0%
3-4 ay	0,9%	0,9%	1,0%	4,3%	3,8%	5,9%	3,2%	3,9%	1,1%	5,6%	4,9%	7,5%	2,2%	0,9%	7,7%	7,3%	8,7%	4,7%	5,4%	5,8%	3,3%	6,2%	6,8%	4,8%
4-5 ay	6,8%	7,2%	2,9%	4,6%	4,7%	4,3%	2,3%	3,1%	0,0%	3,1%	4,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	9,2%	10,4%	6,9%	3,0%	2,9%	3,3%	7,8%	8,6%	5,9%
5-6 ay	5,9%	6,2%	2,9%	6,1%	5,9%	6,5%	3,8%	4,3%	2,2%	6,3%	6,7%	5,1%	0,0%	0,0%	0,0%	9,1%	10,1%	7,2%	12,0%	13,9%	3,3%	8,1%	8,8%	6,7%
6-7 ay	2,6%	2,3%	5,8%	1,9%	2,2%	0,9%	1,2%	1,6%	0,0%	6,9%	6,4%	8,2%	0,0%	0,0%	0,0%	10,2%	11,4%	7,7%	3,0%	2,2%	6,7%	8,1%	8,6%	6,9%
7-8 ay	1,4%	1,3%	2,9%	6,7%	6,0%	9,0%	0,9%	1,2%	0,0%	3,6%	3,3%	4,3%	0,0%	0,0%	0,0%	9,9%	11,4%	6,8%	4,8%	5,8%	0,0%	8,0%	8,7%	6,4%
8-12 ay	9,5%	10,3%	1,0%	4,4%	4,7%	3,7%	2,9%	2,8%	3,3%	21,3%	18,3%	29,0%	0,0%	0,0%	0,0%	12,7%	12,6%	13,0%	12,0%	14,6%	0,0%	11,8%	11,5%	12,5%
1 yıl veya daha fazla	61,3%	60,5%	69,2%	54,4%	54,5%	54,2%	69,9%	65,4%	82,6%	29,9%	34,2%	18,4%	96,3%	98,2%	88,5%	25,3%	17,7%	40,2%	37,7%	39,4%	30,0%	33,6%	29,9%	42,1%
Toplam	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0	100,0	100,0%	100,0%	100,0	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0	100,0	100,0%

Kaynak: İş ve İşçi Bulma Kurumu

Tablo EK.2 Yaş Durumuna Göre İşsizlik

	Artvin (May 1999)			Giresun (Haz 1998)			Gümüşhane (May 1999)			Ordu (Haz 1998)			Rize (May 1999)			Trabzon (May 1999)			Bayburt (May 1999)			DOKAP		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
14 veya daha az	0	0	0	4	2	2	0	0	0	3	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	2	5
15-19	144	123	21	226	94	132	60	19	41	73	14	59	0	0	0	1.029	443	586	12	6	6	299	108	191
20-24	487	439	48	502	407	95	85	57	28	301	219	82	11	7	4	3.909	2.916	993	52	48	4	803	626	177
25-29	69	57	12	235	174	61	116	98	18	281	248	33	70	63	7	2.571	1.458	1.113	34	29	5	516	422	94
30-34	146	125	21	179	158	21	49	49	0	79	51	28	97	74	23	1.709	1.120	589	48	45	3	258	209	49
35-39	76	75	1	81	69	12	12	7	5	79	48	31	30	19	11	740	604	136	6	2	4	160	117	43
40-44	130	129	1	40	40	0	15	15	0	45	36	9	24	17	7	277	224	53	5	3	2	85	76	9
45-64	89	89	0	22	22	0	9	9	0	43	33	10	38	38	0	69	49	20	10	4	6	65	55	10
65 veya üstü	0	0	0	0	0	0	0	0	0	23	23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	23	23	0
Toplam	1.141	1.037	104	1.289	966	323	346	254	92	927	672	255	270	218	52	10.304	6.814	3.490	167	137	30	2.216	1.638	578
14 veya daha az	0,0%	0,0%	0,0%	0,3%	0,2%	0,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,3%	0,0%	1,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,3%	0,1%	0,9%
15-19	12,6%	11,9%	20,2%	17,5%	9,7%	40,9%	17,3%	7,5%	44,6%	7,9%	2,1%	23,1%	0,0%	0,0%	0,0%	10,0%	6,5%	16,8%	7,2%	4,4%	20,0%	13,5%	6,6%	33,0%
20-24	42,7%	42,3%	46,2%	38,9%	42,1%	29,4%	24,6%	22,4%	30,4%	32,5%	32,6%	32,2%	4,1%	3,2%	7,7%	37,9%	42,8%	28,5%	31,1%	35,0%	13,3%	36,2%	38,2%	30,6%
25-29	6,0%	5,5%	11,5%	18,2%	18,0%	18,9%	33,5%	38,6%	19,6%	30,3%	36,9%	12,9%	25,9%	28,9%	13,5%	25,0%	21,4%	31,9%	20,4%	21,2%	16,7%	23,3%	25,8%	16,3%
30-34	12,8%	12,1%	20,2%	13,9%	16,4%	6,5%	14,2%	19,3%	0,0%	8,5%	7,6%	11,0%	35,9%	33,9%	44,2%	16,6%	16,4%	16,9%	28,7%	32,8%	10,0%	11,6%	12,8%	8,5%
35-39	6,7%	7,2%	1,0%	6,3%	7,1%	3,7%	3,5%	2,8%	5,4%	8,5%	7,1%	12,2%	11,1%	8,7%	21,2%	7,2%	8,9%	3,9%	3,6%	1,5%	13,3%	7,2%	7,1%	7,4%
40-44	11,4%	12,4%	1,0%	3,1%	4,1%	0,0%	4,3%	5,9%	0,0%	4,9%	5,4%	3,5%	8,9%	7,8%	13,5%	2,7%	3,3%	1,5%	3,0%	2,2%	6,7%	3,8%	4,6%	1,6%
45-64	7,8%	8,6%	0,0%	1,7%	2,3%	0,0%	2,6%	3,5%	0,0%	4,6%	4,9%	3,9%	14,1%	17,4%	0,0%	0,7%	0,7%	0,6%	6,0%	2,9%	20,0%	2,9%	3,4%	1,7%
65 veya üstü	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,5%	3,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,0%	1,4%	0,0%
Toplam	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Kaynak: İş ve İşçi Bulma Kurumu

Tablo EK.3 Eğitim Durumuna Göre İşsizlik

	Artvin (May 1999)			Giresun (Haz 1998)			Gümüşhane (May 1999)			Ordu (Haz 1998)			Rize (May 1999)			Trabzon (May 1999)			Bayburt (May 1999)			DOKAP			
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
Okuma yazma bilmeyen	3	2	1	28	13	15	3	3	0	22	14	8	2	1	1	10	5	5	1	1	0	69	39	30	
Okuma yazma bilen	0	0	0	24	15	9	0	0	0	8	8	0	2	1	1	7	2	5	11	1	10	52	27	25	
İlkokul mezunları	52	47	5	657	492	165	119	114	5	477	407	70	83	73	10	318	267	51	28	22	6	1.734	1.422	312	
Ortaokul mezunları	37	32	5	265	192	73	29	26	3	312	251	61	32	27	5	135	109	26	10	9	1	820	646	174	
Genel Lise mezunları	64	56	8	226	120	106	27	21	6	371	300	71	39	17	22	299	184	115	20	19	1	1.046	717	329	
Meslek Lisesi mezunları	-	-	-	248	115	133	-	-	-	282	212	70	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	530	327	203
Teknik Lise mezunları	12	11	1	142	136	6	9	8	1	165	141	24	15	13	2	87	84	3	3	3	0	433	396	37	
2 veya 4 yıllık teknik lise mezunları	8	6	2	60	19	41	6	5	1	60	30	30	3	2	1	87	53	34	3	2	1	227	117	110	
Üniversite mezunları	3	3	0	18	11	7	0	0	0	28	19	9	7	7	0	25	25	0	1	1	0	82	66	16	
Toplam	176	154	22	1.668	1.113	555	193	177	16	1.725	1.382	343	176	134	42	943	704	239	76	57	19	4.957	3.721	1.236	

	Artvin (May 1999)			Giresun (Haz 1998)			Gümüşhane (May 1999)			Ordu (Haz 1998)			Rize (May 1999)			Trabzon (May 1999)			Bayburt (May 1999)			DOKAP			
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
Okuma yazma bilmeyen	1,7%	1,3%	4,5%	1,7%	1,2%	2,7%	1,6%	1,7%	0,0%	1,3%	1,0%	2,3%	1,1%	0,7%	2,4%	1,1%	0,7%	2,1%	1,3%	1,8%	0,0%	1,4%	1,0%	2,4%	
Okuma yazma bilen	0,0%	0,0%	0,0%	1,4%	1,3%	1,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%	0,6%	0,0%	1,1%	0,7%	2,4%	0,7%	0,3%	2,1%	14,5%	1,8%	52,6%	1,0%	0,7%	2,0%	
İlkokul mezunları	29,5%	30,5%	22,7%	39,4%	44,2%	29,7%	61,7%	64,4%	31,3%	27,7%	29,5%	20,4%	47,2%	54,5%	23,8%	33,7%	37,9%	21,3%	36,8%	38,6%	31,6%	35,0%	38,2%	25,2%	
Ortaokul mezunları	21,0%	20,8%	22,7%	15,9%	17,3%	13,2%	15,0%	14,7%	18,8%	18,1%	18,2%	17,8%	18,2%	20,1%	11,9%	14,3%	15,5%	10,9%	13,2%	15,8%	5,3%	16,5%	17,4%	14,1%	
Genel Lise mezunları	36,4%	36,4%	36,4%	13,5%	10,8%	19,1%	14,0%	11,9%	37,5%	21,5%	21,7%	20,7%	22,2%	12,7%	52,4%	31,7%	26,1%	48,1%	26,3%	33,3%	5,3%	21,1%	19,3%	26,6%	
Meslek lisesi mezunları	-	-	-	14,9%	10,3%	24,0%	-	-	-	16,3%	15,3%	20,4%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10,7%	8,8%	16,4%
Teknik lise mezunları	6,8%	7,1%	4,5%	8,5%	12,2%	1,1%	4,7%	4,5%	6,3%	9,6%	10,2%	7,0%	8,5%	9,7%	4,8%	9,2%	11,9%	1,3%	3,9%	5,3%	0,0%	8,7%	10,6%	3,0%	
2 veya 4 yıllık meslek lisesi mezunları	4,5%	3,9%	9,1%	3,6%	1,7%	7,4%	3,1%	2,8%	6,3%	3,5%	2,2%	8,7%	1,7%	1,5%	2,4%	9,2%	7,5%	14,2%	3,9%	3,5%	5,3%	4,6%	3,1%	8,9%	
Üniversite mezunları	1,7%	1,9%	0,0%	1,1%	1,0%	1,3%	0,0%	0,0%	0,0%	1,6%	1,4%	2,6%	4,0%	5,2%	0,0%	2,7%	3,6%	0,0%	1,3%	1,8%	0,0%	1,7%	1,8%	1,3%	
Toplam	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

- veri yok

Kaynak: İş ve İşçi Bulma Kurumu